

BULETINUL

UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I”

Nr. 2 / 2024

ISSN 1584-1928

eISSN 2065-8281

Publicație fondată în anul 1937

PUBLICAȚIE ȘTIINȚIFICĂ CU PRESTIGIU RECUNOSCUT
DIN DOMENIUL „ȘTIINȚE MILITARE, INFORMAȚII ȘI ORDINE
PUBLICĂ” AL CONSILIULUI NAȚIONAL DE ATESTARE A
TITLURILOR, DIPLOMELOR ȘI CERTIFICATELOR UNIVERSITARE,
INDEXATĂ ÎN BAZELE DE DATE INTERNAȚIONALE CEEOL,
GOOGLE SCHOLAR, Index Copernicus, Crossref

CONSILIUL EDITORIAL

Redactor-șef	Col.(ret.) prof.univ.dr. Constantin HLIHOR – Facultatea de istorie, Universitatea din București
Redactor-șef adjuncț	Lect.univ.dr. Cris MATEI – Centre for Homeland Defence and Security, Department of National Security, Naval Postgraduate School, United States
	Gl.mr.dr. Eugen MAVRIȘ – Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
	Gl.bg.prof.univ.dr. Constantin Iulian VIZITIU – Academia Tehnică Militară „Ferdinand I”
	Gl.bg.prof.univ.dr. Ghiță BÎRSAN – Academia Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu”
	Gl.f.l.aer.conf.univ.dr. Marius ȘERBESZKI – Academia Forțelor Aeriene „Henri Coandă”
	Col.prof.univ.dr. Valentin DRAGOMIRESCU – Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
	Col.conf.univ.dr. Cosmin Florian OLARIU – Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
	Col. (r) prof.univ.dr. Ion ROCEANU – Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
	Prof. asoc. dr. Carol Teodor PETERFI – Academia Tehnică Militară „Ferdinand I” (Laureat al Premiului Nobel pentru Pace în 2013)
	Prof. asoc. dr. Elitsa PETROVA – Universitatea Națională Militară „Vasil Levski”, Veliko Tarnovo, Bulgaria
	Conf.univ.dr. Florian BICHR – Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
Director Editură	Col. Liviu-Vasile STAN
Redactori seniori	Col.conf.univ.dr. Ștefan-Antonio DAN-ȘUTEU – Universitatea Națională de Apărare „Carol I” Lt.col.prof.univ.dr.habil. Adi-Marinel MUSTAȚĂ – Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
Redactori executivi	Laura MÎNDRICAN Irina TUDORACHE
Secretar de redacție	Florica MINEA
Corectori	Carmen-Luminița IACOBESCU Mariana ROȘCA
Tehnoredactare&Copertă	Andreea GÎRTONEA

CONSILIUL ȘTIINȚIFIC

Cercetător Richard WARNES – RAND Europe
Prof.univ. dr. emerit Jeremy BLACK – Universitatea Exeter, UK
Lt.gen.(r) dr. Anatol WOJTAN – Universitatea de Afaceri și Antreprenoriat
din Ostrowiec Świętokrzyski, Polonia
Dr. conf.univ. Tengiz PKHALADZE – Institutul Georgian de Afaceri Publice, Georgia
Dr. Piotr GAWLICZEK – Universitatea „Cuiavian” din Wloclawek, Polonia
Dr. Marcel HAKAL – Academia Forțelor Armate „General Milan Rastislav Štefánik”,
Liptovský Mikuláš, Republica Slovacă
Dr. Pavel OTRISAL – Universitatea de Apărare, Brno, Republica Cehă
Dr. Viktoriia VDOVYCHENKO – Director de programe studii de securitate, Centrul pentru strategii
de securitate, Ucraina
Conf.univ.dr. Piotr GROCHMALSKI – Universitatea „Nicolaus Copernicus” din Torun, Polonia
Conf.univ.dr. Paweł GOTOWIECKI – Universitatea de Afaceri și Antreprenoriat
din Ostrowiec Świętokrzyski, Polonia
Prof.univ.dr. Tomasz BĄK – Facultatea de Drept și Administrație, Rzeszów, Polonia
Asist.univ.dr. Vinko ŽNIDARŠIČ – Academia Militară, Universitatea de Apărare, Belgrad, Serbia
Contraamiral de flotilă conf.univ.dr.ing. Alecu TOMA – Academia Navală „Mircea cel Bătrân”
Cdor.conf.univ.dr.ing. Filip NISTOR – Academia Navală „Mircea cel Bătrân”
Col.prof.univ.dr. Cezar VASILESCU – Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
Col.prof.univ.dr. Mihail ANTON – Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
Col.(r) prof.univ.dr. Gheorghe MINCULETE – Academia Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu”, Sibiu
Col.(r) conf.univ.dr. Elena FLORIȘTEANU – Academia Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu”, Sibiu
Dr. Lucian DUMITRESCU – Academia Română
Prof.univ.dr. Iulian CHIFU – Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
Prof.univ.dr. Teodor FRUNZETI – Universitatea „Titu Maiorescu”
Prof.univ.dr. Marian NĂSTASE – Academia de Studii Economice din București
Prof.univ.dr. Constantin IORDACHE – Universitatea „Spiru Haret”
Prof.univ.dr. Gheorghe ORZAN – Academia de Studii Economice din București
Prof.univ.dr. Gheorghe HURDUZEU – Academia de Studii Economice din București
Prof.univ.dr.habil. Maria-Magdalena POPESCU – Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
Conf.univ.dr. Alba-Iulia Catrinel POPESCU – Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
Conf.univ.dr. Cristina BOGZEANU – Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”, București
CS II dr. Alexandra SARCINSCHI – Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
CS II dr. Sorin CRISTESCU – Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară din București

REFERENȚI

Col.prof.univ.dr. Cristian-Octavian STANCIU
Col.prof.univ.dr. Marilena MOROȘAN
Col.conf.univ.dr.ing. Dragoș-Julian BĂRBIERU
Cdor.prof.univ.dr.ing. Lucian Valeriu SCIPANOV
Lt.col.conf.univ.dr. Vasile-Ciprian IGNAT
Conf.univ.dr. Mihaiela BUȘE
Conf.univ.dr. Mădălina SCIPANOV

© Sunt autorizate orice reproduceri fără perceperea taxelor aferente, cu condiția precizării sursei.

Responsabilitatea privind conținutul articolelor revine în totalitate autorilor.

Articolele revistei sunt supuse verificării procentului de similitudine prin sistemantiplagiat.ro.

Articolele publicate în Buletinul Universității Naționale de Apărare „Carol I”, ISSN 1584-1928, se regăsesc – titlu, autor, abstract, conținut, bibliografie – și în varianta în limba engleză a revistei, ISSN 2284-936X
L 2284-936X

Cuprins

Nr. 2/2024

Prof.univ.dr. Iulian CHIFU

Apărarea avansată – concept, plan și acțiune
pentru soluționarea agresiunii rusești la frontiera estică a NATO 7

Dr. Ion COROPCEAN

Sistemul mixt de completare a forțelor armate –
actualitate pentru Republica Moldova 21

Lt. col. Cătălin-Constantin CĂLIN

Puterea intuiției în procesul de luare
a deciziei în condiții de stres operațional 34

Lt. col. drd. Claudiu Valer NISTORESCU

Operațiile tactice în mediul montan, în contextul
cerințelor câmpului de luptă contemporan 52

Lt. cdor. (N) drd. Lavinia Elena TĂNASE (MĂXINEANU)

Comandor (r.) prof.univ.dr. Ion CHIORCEA

Mediul operațional al forțelor navale.
Flexibilitate și adaptabilitate strategică 64

Drd. Andreea-Maria PIERȘINARU

Considerații preliminare asupra cooperării internaționale
a Chinei în domeniul securității cibernetice:
legislație, instituții competente și provocări 75

Maior instr. sup. drd. Ana-Maria MERLUȘCĂ

Tehnologii digitalizate utilizate
în domeniul transporturilor militare 97

Dr. Daniel Silviu NICULAE

Românii și bulgarii la sfârșit de secol XIX și început de secol XX.
Asasinate politice, incidente frontaliere și tentativa unui
complot anarhist/terorist împotriva regelui Carol I (1900-1901) 106

Col.(r) prof.univ.dr. Dumitru NICA

Ec. Maria COTOARĂ

Rolul controlului financiar, ca parte a controlului
intern/managerial, în structurile Ministerului Apărării Naționale 121

Apărarea avansată – concept, plan și acțiune pentru soluționarea agresiunii rusești la frontiera estică a NATO

*Forward defense – concept, plan, and action for solving
russian aggression at Nato's eastern border*

Prof.univ.dr. Iulian CHIFU*

*Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
e-mail: keafuyul@gmail.com

Abstract

Apărarea avansată nu este un concept nou. Este mai degrabă tradițional, provenind din timpul Războiului Rece și implicând, inițial, postura și strategia nucleară. Perspectiva unor posibile atacuri pe teritoriul NATO – în viitorii 2-3-5-8 ani – necesită o revizuire a conceptului și, în consecință, a deciziilor politice, a planificării strategice, a aplicării acestor decizii și a dezvoltării forțelor și capacităților pe teren. Combinând capacități nucleare flexibile, o strategie de ripostă masivă cu forțe convenționale și de descurajare prin asigurare, descurajare prin negare, prezență avansată, capacități de proiecție rapidă, hotărâre, luare de decizii eficiente, postură avansată, am putea construi o nouă doctrină actualizată de apărare avansată. Dar dezbateră trebuie să aibă în vedere ce este teoretic dezvoltat, tehnic fezabil, politic acceptabil, sustenabil financiar și credibil din punct de vedere strategic în „noua apărare avansată” pentru a garanta inviolabilitatea teritoriului aliat. Iar limita de bază este definirea și perfecționarea apărării avansate fără o reconsiderare dincolo de mijloacele existente.

Forward defense is not a new concept. It is rather traditional, coming from the Cold War and implying, originally, the nuclear posture and strategy. The perspective of possible attacks on NATO territory – in the next 2-3-5-8 years – requires a review of the concept and, consequently, of the political decisions, strategic planning, enforcement of those decisions, and development of forces and capabilities on the ground. Combining nuclear flexible capabilities, a strategy of massive retaliation with conventional forces and deterrence by reinforcement, deterrence by denial, forward presence, rapid projection capabilities, resolution, effective decision-making, and forward posture, we could build a new, updated doctrine of forward defense. However, the debate has to consider what is theoretically developed, technically feasible, politically acceptable, financially sustainable, and strategically credible in the „new forward defense” for granting inviolability of allied territory. The basic limitation is to define and refine forward defense without a reconsideration beyond existing means.

Cuvinte-cheie:

apărare avansată; descurajare; apărare prin negare; angajament extrateritorial;
profunzime strategică; postură avansată.

Keywords:

*forward defense; deterrence; defense by denial; extra-territorial engagement;
strategic depth; forward posture.*

Info articol

Primit: 15 mai 2024; Evaluat: 3 iunie 2024; Acceptat: 7 iunie 2024; Disponibil online: 5 iulie 2024

Citare: Chifu, I. 2024. „Apărarea avansată – concept, plan și acțiune pentru soluționarea agresiunii rusești la frontiera estică a NATO”. *Buletinul Universității Naționale de Apărare „Carol I”*, 13(2): 7-20. <https://doi.org/10.53477/2065-8281-24-10>

© Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”

Articol cu acces deschis distribuit în conformitate cu termenii și condițiile licenței Creative Commons Attribution ([CC BY-NC-SA](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/))

Conceptul de apărare avansată își are rădăcinile în istorie, în geopolitică și în diversele niveluri de ambiție din istorie. Primul tip a fost dezvoltat de puterile navale, de statele insulare și de marile puteri îndepărtate, având în vedere necesitatea de a înfrunța inamicul în afara teritoriului, în mările de la distanță și în oceanele globului. Fie că este vorba de SUA, Marea Britanie, Turcia, Australia, Singapore, toate statele au avut partea lor în dezbateri și au introdus apărarea avansată în documentele lor strategice și de securitate. În unele cazuri, apărarea avansată a fost doar o piesă sau un capitol al manifestării sindromului postimperial sau al strategiilor neoimperiale, al viselor nostalgice de mărire sau al noilor oportunități descoperite pentru a-și proiecta interesele în propria regiune, așa cum este cazul Uniunii Sovietice, al Rusiei sau al Iranului ([Chifu și Țuțuianu 2017](#)).

Marea Britanie a avut o formă de apărare avansată de tip maritim, naval și de proiecție a puterii în timpul prezenței sale coloniale globale, care se transpune astăzi, într-o versiune limitată, în relația sa militară cu Europa, UE și Franța, în special. SUA au început gândirea în materie de apărare avansată cu o apărare avansată navală, mai întâi în afara apelor sale teritoriale, după care au dezvoltat o apărare avansată globală a intereselor proprii, au creat o teorie de protejare a cetățenilor proprii în întreaga lume ([US Department of State – Bureau of Consular Affairs, fără an](#)) și a accesului la resursele necesare ([US Department of Commerce 2020](#)), indiferent unde se află acestea, echilibrând puterile regionale (creând, în cadrul acestui proces, neorealismul, ca abordare teoretică) și legând propria securitate de securitatea Europei în timpul celor două războaie mondiale și odată cu înființarea NATO. Ultimul deceniu a adus în prim-plan dezbateri privind împărțirea echitabilă a costurilor pentru apărarea comună în interiorul Alianței (angajamentul de apărare) ([NATO 2024](#)) și cea referitoare la responsabilitățile din vecinătatea Europei. Discutând despre apărarea avansată, SUA au trecut la asumarea prezenței avansate, apoi a descurajării, a posturii avansate, discutând, în prezent, despre credibilitatea unei poziții avansate întărite și despre nevoia de coaliții și alianțe globale, într-o geometrie variabilă.

Turcia începe să introducă logica „apărării avansate” cu Mavi Vatan – doctrina navală turcă. Neo-otomanismul lui Davudoglu și politica „zero probleme cu vecinii” au constituit, de asemenea, o teorie strategică de „apărare avansată”, bazată, în principal, pe o percepție a culturii comune și pe utilizarea sistematică a *soft powerului*, care a devenit, după 2009 și mai ales după tentativa de lovitură de stat din 15 iulie 2016, un pilon de *hard power* al politicii avansate turcești ([Taspınar 2008](#)). Așa cum a fost cazul Organizației Statelor Turcice (OTS), denumită anterior Consiliul Turcic sau Consiliul de Cooperare al Statelor vorbitoare de limbă turcă. Aici, discuția despre legăturile culturale legitime, abordarea *soft power*, alianța și obiectivele de apărare avansată sau acțiune ofensivă este deschisă, iar o serie de state au abordări diferite, calificând chiar acele evoluții drept amenințări directe – Grecia, Cipru, Iran. Dar noutatea în această abordare este, de asemenea, apărarea dincolo de teritoriul național ([Areteos 2020](#)).

Uniunea Sovietică și Rusia au îmbrățișat o teorie a spațialității necesare, a profunzimii strategice și a zonelor tampon, venită de la Ecaterina cea Mare și de la

incendierea Moscovei de către tătari. Acest lucru a dus la geopolitica clasică rusă și la instituționalizarea cazacilor, oameni liberi, fermieri și luptători, apărători ai granițelor imperiului. Dar acest lucru s-a transformat mai ușor în ambiții imperiale, postimperiale și neoimperiale de agresiune, violență și ocupație atunci când sovieticii au introdus sferele de influență, transformate de Rusia în sfere de interes strategic – cu concepte și acțiuni de la suveranitatea limitată a statelor comuniste vecine (Romaniucki 2016) la conflicte înghețate și prezența rusă în spațiul postsovietic, (Chifu și Țuțuiianu 2017) ca abordări postimperiale, și anexarea de teritorii prin forță militară, începând cu 2008 în Georgia, ca obiective neoimperialiste. Rusia a dovedit că statele nealinierte, neutre și zonele tampon devin doar zone gri, pe care nu le-a ocupat încă.

Cu siguranță, aceasta nu este o apărare avansată autentică și acceptabilă, în conformitate cu dreptul internațional și cu ordinea bazată pe reguli, ci doar un exces de interpretare a conceptului și de aspirații și dorințe excesive, dorințe transformate în realitate, odată ce nu există opoziție la actele ofensive ale Rusiei. Ucraina se încadrează în această presupusă abordare de apărare avansată (de fapt, geopolitică a spațiului, a teritoriului și adâncimii necesare/prezuate). Declarațiile lui Putin legate de necesitatea unei zone tampon în interiorul Ucrainei pentru apărarea intereselor Rusiei (President of Russia 2024), precum și declarațiile lui Lavrov, potrivit cărora această zonă tampon în interiorul Ucrainei este pe atât de mare ca și distanța de tragere a noilor arme cu rază lungă de acțiune transferate Ucrainei (Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation 2024) arată această abordare neoimperială teritorială, așa cum o arată și ultimatumurile/prezuatele/propunerile din 2021, care ilustrează și dorințele, și viziunea Rusiei asupra Noii Securități a Europei (Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation 2021).

Războiul informațional își joacă rolul în această abordare rusă hibridă a apărării avansate, în special în spațiul postsovietic, prin pretenția că transformă mediul politic, cultural și strategic într-unul prietenos prorus – fapt profund contestat de statele independente, care-l consideră o manifestare explicită a neoimperialismului rus (Chifu și Simons 2023). De fapt, Rusia a respins zonele tampon, transformându-le doar în viitoare zone controlate de Rusia. Extinderea și ocuparea acestor regiuni din Ucraina sunt o simplă încercare de a închide această nouă breșă, tip Fulda, în Europa de Est, care a dus la războiul de agresiune la scară largă, de mare intensitate și pe termen lung în Ucraina. Și, se întâmplă odată ce abordarea de spațialitate și teritorialitate s-a dovedit a nu mai fi valabilă, odată ce Ucraina lovește rafinării și depozite de petrol, baze militare și infrastructuri logistice la 1500 km adâncime pe teritoriul rusesc, folosind doar drone civile produse industrial.

O abordare interesantă a apărării avansate apare în strategia Iranului. Impulsionată de nevoile războiului Iran – Irak, aceasta a plecat de la motivația religioasă șiită de susținere a minorităților din statele sunnite și a trecut la o proiecție ideologică a revoluțiilor și a provocărilor la adresa regatelor și califatelor create aici, pe pământ. Rivalitățile și politicile împotriva statului israelian și oportunitățile de pe teren în

Siria și Irak, precum și în Yemen, au ridicat miza pentru apărarea avansată prin *proxy*. Atacul din 13 aprilie 2024 a dezvăluit confruntarea directă dintre cele două state și a arătat limitele capacităților militare ale Iranului. Mai mult, *leadershipul* Iranului este conștient de limitele și de respingerea în societate a acestor investiții în *proxy*, astfel încât reconsiderarea acestei forme de apărare avansată, determinată de mijloace oportuniste, este pe cale să se producă.

Metodologie

Pentru a atinge scopul studiului – un concept dezvoltat teoretic, fezabil din punct de vedere tehnic, acceptabil din punct de vedere politic, sustenabil din punct de vedere financiar și credibil din punct de vedere strategic, „noua apărare avansată” – , precum și pentru aplicabilitatea unui astfel de concept în garantarea inviolabilității teritoriului aliat, am folosit studii comparative, o abordare și decantare epistemologică a conceptului, analiza de conținut și un studiu amplu al documentelor de securitate și al celor strategice ale diferitelor state.

Apărarea avansată: conceptul

Apărarea avansată este un concept cu o definiție clară, dar cu o nevoie uriașă de adaptare constantă la evoluția tehnologică și strategică, la locul aplicabilității concrete, la deficitul de resurse și capacități, precum și la mediul strategic concret aflat în discuție. Aceasta nu creează o bază conceptuală diferită – este vorba în mod clar despre apărarea teritoriului unui stat cât mai aproape de sursa amenințării și cât mai departe de teritoriul său. Dar relația complexă cu propriul teritoriu și lipsa de profunzime strategică, acolo unde este cazul, componenta maritimă – cu ape teritoriale și zone exclusive – față de frontierele terestre și, mai ales, acceptabilitatea (și resursele) de a face față amenințării la mare distanță, în fața frontierelor, reprezintă o provocare constantă. Ca și evoluția tehnologică a capacităților și a descurajării. Conceptul este strâns legat și în relații complexe cu conceptele de prezență avansată, descurajare, proiecția puterii, postură avansată, credibilitate – atât în ceea ce privește percepția, cât și acțiunile concrete care dovedesc voința, hotărârea și aplicabilitatea factuală a deciziilor. Și, se schimbă odată cu generația tehnologică. Dar cea mai mare schimbare a survenit odată cu creșterea distanței istorice în timp față de momentul utilizării armelor nucleare și față de actualele modalități nucleare de descurajare, credibilitatea descurajării nucleare și lipsa de acceptabilitate a utilizării acestor arme în războaie concrete. Dacă disuasiunea nucleară strategică și tactică clasică este încă prezentă (credibilitate discutabilă, totuși), acceptabilitatea utilizării armelor nucleare subtactice și a armelor nucleare de mici dimensiuni în teatru este un subiect recent deschis de Rusia ([Tetrajs 2018](#); [Colas 2023](#)).

Modul de apărare avansată pe mare începe să fie pus la încercare de noile abordări hibride ale Chinei în Marea Chinei de Sud, cu hărțuiri și cu folosirea unor tunuri

cu apă, lansate asupra navelor aflate în apele internaționale, teritoriale sau disputate ale Filipinelor. Apărarea avansată nu mai este realizabilă fără aliați și coaliții, bazate deopotrivă pe valori comune sau, deopotrivă, pe interese comune. Apărarea avansată se confruntă cu dezbaterile conceptuale privind apărarea țării prin apărarea aliaților și cât de departe ar trebui să meargă un astfel de efort atunci când apărarea avansată este apărarea aliaților ([Chifu și Simons 2017](#)). Iar acum, noua generație de apărare avansată dezbate acțiunea dincolo de granițe. Departe, în afara teritoriului. O adevărată lecție învățată din războiul de agresiune al Rusiei în Ucraina, când putem vedea cât de dificil și de dureros este să recâștigi un teritoriu după ce l-ai pierdut, în așa fel încât să eviți ca nici măcar un centimetru din teritoriu să cadă sub controlul unui adversar.

Conceptul provine din analiza empirică și din necesități militare practice, asta este sigur. Și, de aceea această flexibilitate a interpretărilor și a modalităților de aplicare care modifică, nuanțează sau adaptează conceptul, cu gradul său de universalitate. De exemplu, opțiunea preferată de Washington, de „apărare avansată” în regiuni critice, cum ar fi Asia de Est, este pregătirea pentru a contracara amenințările atunci și acolo unde se materializează, mai degrabă decât să răspundă direct, la mult timp, după ce a avut loc agresiunea, sau să răspundă indirect, prin impunerea de costuri în alte teatre, semnalând în mod clar și credibil că Statele Unite se vor opune obiectivelor unui adversar și vor veni în ajutorul aliaților săi ([Montgomery 2017](#)). Apărarea avansată, în acest caz, acoperă atât descurajarea și asigurarea, cât și realizarea stabilității în regiunile în care aceasta contează cel mai mult.

Australia are un concept de apărare avansată, legat de geografia sa strategică, care „dictează că ar trebui să planificăm operațiuni mai proactive, care să se concentreze pe înfrângerea atacurilor în apropierea noastră maritimă și aeriană înainte ca acestea să ajungă pe teritoriul australian. (...) este vorba de a fi pregătiți să contribuim în mod activ la obiectivul nostru de a avea o Australie sigură într-o regiune sigură” ([Parliament of Australia 1997a](#)). Ideea de acțiune în afara teritoriului este resimțită și în Politica strategică a Australiei din 1997, care admitea că apărarea Australiei ar putea implica operațiuni în fața țărmului australian, punând accent pe urmărirea intereselor de securitate în afara teritoriului Australiei ([National Library of Australia 1997](#), 31-36).

Australia nu numai că recunoaște relația apărării avansate cu mediul geografic local, relativizează conceptul la acest context și introduce în mod explicit cerințele de apărare în afara teritoriului său – și pe teritoriul aliaților din regiune, în afara conceptului naval acceptabil ca țară insulară –, dar consideră, de asemenea, valoarea adăugată a acestor acțiuni proactive avansate, dincolo de teritoriul său, chiar dacă resursele și capacitățile sale nu corespund unui nivel de ambiție, de a se apăra la scară largă împotriva oricărei amenințări. De asemenea, notează că structurarea forțelor pentru operațiuni semnificative în Eurasia în cadrul apărării avansate, chiar dacă forțele Australiei nu au fost decisive, pot fi folosite și considerate ca un mijloc de a obține bunăvoință și securitate în viitor din partea principalilor aliați ([Parliament of Australia 1997b](#)). Observația referitoare la capacități se regăsește și în abordarea turcă a apărării avansate. Analiștii autori ai acestor documente notează că, „fără creșterea cumulativă

a industriei de apărare din ultimele patru decenii, o trecere pronunțată la actuala abordare *hard power* nu ar fi fost posibilă. (...) Creșterea în timp a unei industrii de apărare autohtone și, la fel de important, dacă nu chiar mai important, sentimentul de putere pe care aceasta l-a întărit la Ankara generează o postură agresivă și o pregătire pentru acțiuni militare în multiple sfere” (Sinem 2020).

Un alt caz este politica de apărare a Singapore, din 1965 până la începutul anilor '80, definită ca apărare avansată, în care Forțele Armate ale Singapore, (SAF) s-au concentrat pe dobândirea capacității de a desfășura o campanie militară ofensivă în Malaysia, în cazul unor amenințări la adresa securității Singapore sau a continuității aprovizionării cu apă din Malaysia (Yaacob 2022). Acest lucru introduce o dezbatere cu privire la linia subțire dintre acțiunile defensive și cele ofensive și dacă această abordare a apărării avansate nu are și o latură ofensivă. În acest context, cazul apărării avansate a Iranului este la fel de interesant: logica Teheranului din spatele apărării avansate fiind „prevenirea pătrunderii amenințărilor simetrice și asimetrice în interiorul granițelor Iranului” (Barzegar, fără an). Aplicarea puterii în zona de securitate mai largă a Iranului poate fi văzută ca o acțiune ofensivă, chiar dacă conceptul a evoluat în ultimii 40 de ani, de când nevoile militare practice ale Iranului din timpul războiului Iran – Irak s-au transformat în conceptul de apărare avansată, bazat pe modelul *proxy*, și și-a dovedit, de asemenea, utilitatea.

Atunci când ISIS a comis primele sale atacuri în Teheran, în iunie 2017, Iranul a afirmat că, dacă nu ar fi intervenit militar în Siria și Irak, s-ar fi confruntat cu o amenințare ISIS mult mai mare în interiorul granițelor sale. Dar, în acest caz, conceptul de apărare avansată la scară largă este văzut ca parte a unei mari strategii de extindere a influenței sale, fiind mai degrabă ofensiv decât defensiv, chiar dacă conceptul și aplicarea sa au fost, la început, unul contextual și oportunist, venind din întâmplare, nu din planificare (Vatanka 2021a). Și asta, pentru că dependența Teheranului de apărarea avansată și de milițiile străine este, în mare parte, o alegere proprie în toate versiunile de apărare avansată geopolitică, de la Yemen la Siria și Libia. În prezent, elita politică și militară de la Teheran regândește conceptul și sustenabilitatea doctrinei de apărare avansată (Vatanka 2021b), având în vedere falia dintre costuri și beneficii și mai ales nevoile de dezvoltare internă ale statului iranian.

Analiza epistemologică a dovedit că acest concept este într-adevăr foarte stabil, iar definiția este clară și cu o identitate care îl recomandă drept concept de sine stătător. Ideea de aplicabilitate și de definire practică, concretă, legată de situația regională sau locală și de mediul de securitate este o variație acceptabilă și nu induce dificultăți în structura conceptuală a apărării avansate. Cum se ajunge la această apărare avansată și unde – în interiorul propriei frontiere, cât mai aproape de linia de contact, în fața liniei de coastă, în apele teritoriale sau în zonele economice exclusive, în cazul forțelor navale, sau în afara teritoriului național, – în ce condiții juridice, în funcție de regiune, acest lucru urmează să fie dezvoltat și acoperit de nuanțe și interpretări care să nu relativizeze conceptul. Același lucru este valabil și pentru conținutul apărării avansate și pentru interpretările sale, în cazul unor acțiuni care cad sub aspectele

abordării ofensive, în acest proces, revenim la dezbateră epistemologică despre linia de demarcație dintre apărare și ofensivă în studiile militare, care este una clasică.

Istoricul NATO privind apărarea avansată. Înainte ca războiul să se întoarcă în Europa

Apărarea avansată nu este un concept nou în cadrul aliat transatlantic. În primul Concept Strategic din 1949, apărarea avansată se referea la descurajarea prin pedeapsă, prin amenințarea cu armele atomice americane (Monaghan 2022). Scopul inițial era crearea unui factor de descurajare puternic, pentru orice națiune sau grup de națiuni care amenința pacea, independența și stabilitatea familiei de națiuni din Atlanticul de Nord (NATO 1950a), și descurajarea prin negare, prin poziționarea unor forțe adecvate pentru a apăra teritoriul aliat împotriva invaziei. Strategia de negare a NATO a fost una de apărare avansată, menită să „oprească înaintarea inamicului cât mai departe posibil spre est” și o opoziție activă față de agresiunea pe timp de pace „prin toate măsurile care nu implică războiul” (NATO 1950a). Este adevărat, eram aproape în timp de utilizarea armelor nucleare la Hiroshima și Nagasaki și mai ales înainte de primul test nuclear sovietic (29 august 1949). Prin urmare, baza conceptuală de atunci se raporta la sindromul armei supreme și s-a axat doar pe această bază și pe impactul major al memoriei folosirii armei nucleare.

Odată cu cel de-al doilea Concept Strategic al NATO, în 1952, a fost stabilită o „strategie avansată”, adecvată apărării Europei, care avea în vedere „menținerea inamicului cât mai la est, în Germania, utilizând toate mijloacele ofensive și defensive disponibile pentru a-i refuza sau limita la maximum libertatea de acțiune” (NATO 1952). În 1957, se discuta despre forțe avansate desfășurate, cu forța dată de bombardierele strategice în prim-plan (NATO 1957). Iar în 1958, generalul american Lauris Norstad, pe atunci comandant suprem aliat în Europa, a formulat obiectivul de a apăra „cât mai avansat posibil pentru a menține integritatea zonei NATO” – inclusiv Scandinavia (NATO 1957; NATO 1952). Aceasta a fost prima misiune de tip *out of area* – apărarea avansată admitând activități acceptabile dincolo de teritoriul NATO.

În 1968, apărarea avansată mai avea încă o componentă nucleară importantă. După criza din Cuba, am trecut de la teza represaliilor masive – descurajarea avansată de până atunci – la un răspuns flexibil. Amenințarea cu pedeapsa prin răspuns nuclear copleșitor, la eventuala invazie sovietică, sau cu utilizarea armei nucleare s-a realizat, până la acest Concept Strategic, prin „represalii masive” plus o forță de „scut”, desfășurată avansat, pe care NATO o putea întări rapid. Mai mult, pentru a consolida credibilitatea forțelor scutului NATO, cel de-al patrulea Concept Strategic a pus accent pe „creșterea rapidă a posturii sale avansate” prin „eșalonarea corespunzătoare în adâncime, în locații tactice adecvate”, sprijin logistic, mobilitate tactică, suplimentarea forțelor locale cu cele ale aliaților și o forță de rezervă NATO complet antrenată, echipată și pregătită (US Department of State 1962).

În 1991, în ciuda amenințării nucleare încă existente din partea Uniunii Sovietice, Conceptul Strategic a introdus o prezență avansată redusă. De fapt, conceptele strategice ale NATO de după Războiul Rece au pus un nou accent pe capacitatea de a proiecta puterea în afara teritoriului aliat prin operațiuni expediționare. Acesta a fost noul instrument de apărare avansată. De exemplu, pentru a satisface „nivelul semnificativ redus” al forțelor, alocate acum frontului estic al NATO, forțele americane bazate în Europa au fost reduse de la 330.000 la 100.000 de soldați ([Kugler și Binnendijk 2008](#), 45). Dacă în timpul Războiului Rece, „paradigma operațională călăuzitoare a NATO a fost apărarea avansată, din nordul Norvegiei, prin Germania de Vest, până în estul Turciei, în era post-Război Rece, paradigma operațională a devenit capacitatea NATO de a desfășura operațiuni expediționare cu scop și amploare variate” ([Palmer 2016](#)).

În 2010, forța de apărare avansată a fost înlocuită cu o prezență avansată mai mică prin conceptul de descurajare prin reasigurare. Și abia în 2014, după revenirea la schimbarea frontierelor europene prin mijloace militare, NATO a revenit la descurajare. „Noi, șefii de stat și de guvern ai țărilor membre ale Alianței Nord-Atlantice, ne-am reunit în Țara Galilor într-un moment crucial pentru securitatea euroatlantică. Acțiunile agresive ale Rusiei împotriva Ucrainei au provocat în mod fundamental viziunea noastră asupra unei Europe întregi, libere și pașnice” ([NATO 2014](#)).

În acest moment, unii discutau chiar despre faptul că schimbările în ceea ce privește apartenența la NATO au creat, de asemenea, noi zone de apărare avansată, majoritatea acestora trebuind acum să fie asumate de foști membri ai Pactului de la Varșovia. Sursele respective afirmă că, în afară de Polonia, multe dintre aceste țări fac eforturi semnificative amestecate pentru a dezvolta forțe militare moderne și interoperabile cu forțele statelor NATO mai vechi, iar aceste schimbări au modificat principalele regiuni în care NATO trebuie să desfășoare apărarea avansată ([Cordesman și Hwang 2021a](#)), susținând că apărarea avansată era imposibil de aplicat, din motive practice.

Dezbaterea privind apărarea avansată a NATO înainte și după războiul de agresiune al Rusiei

Abordarea și interpretarea conceptului de apărare avansată în practică, în cadrul NATO, au fost mai degrabă conservatoare și reținute. Acest lucru a fost determinat de opiniile stricte și conservatoare la nivel european și de procesul de decizie prin consens. Primele referințe menționau că, pentru a-și consolida credibilitatea de descurajare, NATO ar trebui, de asemenea, să pună capăt în mod oficial restricțiilor autoimpuse privind desfășurarea permanentă de trupe pe flancul estic ([Wojciech 2022](#)).

Leon Panetta a găsit o altă condiție privind apărarea avansată: ca America să fie lider pe scena internațională – angajând alte națiuni și construind coaliții capabile. Așadar, mai mult ca oricând, americanii trebuie să meargă în exterior pentru a rămâne în siguranță acasă, cu o armată pregătită și bine antrenată, poziționată avansat și echipată cu cele mai moderne și avansate arme și sisteme disponibile. O apărare avansată tipic americană, într-un context NATO, de asemenea, dar recunoscând, în

același timp, limitele capacităților: „amenințările cu care ne confruntăm sunt pur și simplu prea numeroase și complexe pentru ca americanii să le poată aborda singuri. Pur și simplu nu dispunem de resursele necesare pentru a ne apăra suficient țara și cetățenii împotriva puterilor revizioniste, a statelor necinstite și a organizațiilor teroriste simultan” (Panetta 2020). Prin urmare, soluția pentru apărarea avansată a fost un sistem de coaliții și alianțe cu o geometrie variabilă.

Anii de după 1991 până la război au dus la o perioadă de scădere accentuată a forțelor americane în Europa. În perioada de dinainte de 2014 și de începerea războiului dintre Rusia și Ucraina, numărul trupelor americane a scăzut de la 222.500 la aproximativ 40.500. De asemenea, se estimează că efectivul total de trupe pentru întregul Comandament European al SUA (USEUCOM), desfășurat efectiv în Europa, a scăzut de la 283.100 la 66.998 (Cordesman și Hwang 2021b). Majoritatea statelor europene din NATO și-au redus forțele și au avut rate de modernizare mult mai mici, fiind redusă drastic sustenabilitatea. Noile state aliate au venit cu o valoare adăugată, dar au creat și noi sarcini pentru apărarea avansată. În acest cadru, apărarea avansată s-a mutat mai mult din punct de vedere conceptual la totalitatea forțelor SUA, pe care le-ar putea proiecta într-o zonă de luptă avansată, fie că este vorba de apărare cibernetică, spațială, lovituri convenționale de precizie și cu rază lungă de acțiune, apărare aeriană terestră dislocabilă, toate acestea devenind subiectul noilor programe de dezvoltare a forțelor americane (Cordesman și Hwang 2021b).

Un nou impuls pentru dezvoltarea conceptului de apărare avansată a venit odată cu războiul din februarie 2022, când apărarea dincolo de teritoriul aliat a redevenit interesantă și subiect de dezbateri. Măsurile de reasigurare și descurajare, inițiate începând cu 2014, au fost insuficiente pentru aliații de pe flancul estic, în special pentru regiunea baltică, care nu deține un spațiu geografic de retragere, deoarece vorbim despre state mici și înguste teritorial, astfel încât un scenariu de atac rusesc ar fi putut deveni rapid un fapt împlinit. Nici măcar trecerea de la o prezență avansată sporită și descurajare la o capacitate de apărare mai mare, decisă de aliați încă din 2014 prin Planul de acțiune pentru pregătire (RAP), nu a mai fost suficientă pentru ca teritoriul aliat să nu cadă în mâinile Rusiei (Matlé 2023). Astfel că, la summitul de la Madrid, NATO a continuat să își dezvolte strategia militară de la o „prezență avansată” la o postură de „apărare avansată”, cu forțe de nivel brigadă, care ar reprezenta componenta centrală a noii strategii a NATO.

Cedarea teritoriului NATO forțelor rusești în vederea recuperării ulterioare a acestuia îi lasă vulnerabili pe cetățenii acelor țări NATO și UE, iar toate crimele de război din Ucraina sunt o dovadă a acestui lucru (Bergmann și Svendsen 2023). NATO a trecut de la prezența avansată consolidată, cu grupuri de luptă multinaționale, la o apărare avansată permanentă pe flancul estic, cu 300.000 de soldați în stare de alertă, o creștere masivă față de cei 40.000 de soldați care compuneau forța de reacție rapidă a Alianței, Forța de reacție a NATO, înainte de Summitul de la Madrid. Acesta a devenit argumentul și capabilitățile necesare pentru apărarea fiecărui centimetru din teritoriul NATO, fapt care reclamă și ca forțele NATO să aibă un grad ridicat de pregătire de luptă pentru a se angaja într-un război convențional (Cancian și Monaghan 2023).

De la prezența avansată și descurajare la postura avansată și la noua apărare avansată la frontierele NATO

Statele Unite și-au asumat faptul că nu se mai pot baza, pentru apărarea avansată a aliaților săi, în primul rând pe proiectarea rapidă a puterii, atunci când este nevoie să-și apere aliații și partenerii din Pacificul de Vest și Europa, împotriva agresiunii chineze sau rusești. O postură avansată americană, credibilă din punctul de vedere al posibilelor lupte în Pacificul de Vest și în Europa, poate compensa dezavantajul Statelor Unite în ceea ce privește distanța în timp, astfel încât interesul s-a mutat către construirea unei posturi avansate pentru „a refuza o victorie rapidă și ieftină a Chinei sau a Rusiei, câștigând în același timp pentru ca întreaga greutate a puterii americane să fie pusă în aplicare” (Fabian 2020).

Pentagonul a introdus criteriul credibilității – pentru cetățenii proprii, pentru țările aliate și pentru adversari deopotrivă – a poziției avansate a SUA, revenind la trei linii principale: (1) trebuie să fie suficient de letală și de rezistentă, pentru a lupta în inferioritate numerică pe câmpuri de luptă extrem de disputate, încă de la începutul unui conflict; (2) trebuie să fie integrată cu forțele aliaților și partenerilor pentru a forma o postură defensivă coezivă și combinată; (3) trebuie să primească întăriri și realimentări rapide, în caz de război (Fabian 2020). Dimpotrivă, orice retragere a forțelor americane, indiferent de motive – de la costuri, nerespectarea Angajamentului de apărare de către aliați, o politică *China First* în DC – ar pune în pericol interesele de securitate națională ale SUA și ar reprezenta mesaje încurajatoare pentru regimurile autoritare din China, Rusia, Iran, Coreea de Nord și din alte părți.

Soluțiile în Europa ale unei astfel de posturi avansate de luptă credibilă ar însemna să se extindă prezența militară a SUA pentru a se încadra într-un concept operațional de descurajare prin negare, o prezență militară consolidată, de aproximativ 100.000 de militari americani în Europa, pe baza modelului actual 5+2, care menține un total de cinci grupuri de luptă de nivel brigadă (BCT), inclusiv cele două BCT suplimentare, desfășurate după invazia Rusiei (un grup de luptă al brigăzii blindate rotative și un grup de luptă al brigăzii de infanterie rotativă în România), pe lângă unitățile de dinaintea războiului (o IBCT și un grup de luptă al brigăzii Stryker staționat în avanposturi, cu baza în Italia și, respectiv, în Germania, și o ABCT rotativă, ca parte a operațiunii Atlantic Resolve) (Jones și alții 2024). Această postură ar menține cele șapte escadri de vânătoare, desfășurate în prezent în avanposturi, și ar adăuga o desfășurare rotativă persistentă de aeronave de generația a cincea pe flancul estic al NATO.

„Ceea ce așteptăm de la NATO în această fază viitoare este o planificare pe termen lung pentru modul în care va îndigui Rusia după (războiul din) Ucraina și va oferi rezistență și reasigurare țărilor care nu pot face acest lucru pe cont propriu. Aceasta ar putea fi o bază permanentă sau ar putea fi o pregătire rapidă – ar fi capabili să se desfășoare rapid, în loc să fie blocați într-o bază mare într-un singur loc. Toate acestea pot fi dezvoltate, ceea ce cred că este incredibil de important” (Wallace 2022).

Acest lucru a dus la resetarea apărării și a descurajării NATO la Madrid, care ar trebui să avanseze la Washington DC cu o planificare împotriva „intențiilor maxime” rusești (NATO 1950b). Acest lucru ar putea însemna revenirea NATO la strategia sa, de Sabie și Scut, din 1957, o combinație de forțe nucleare strategice pentru a descuraja atacul prin amenințarea cu represalii masive, alături de apărarea frontului estic al NATO prin amplasarea unor forțe semnificative cât mai departe posibil în est. Acest lucru ar putea explica, parțial, revenirea lui Putin la retorica nucleară și la agitarea sabiei războiului nuclear, bazată însă mai mult pe reafirmarea unei reveniri simbolice la ultimul său argument, de superputere, pe care-l mai deține, după degradarea forțelor sale convenționale în Ucraina.

Unele idei pentru noul conținut de apărare avansată ar putea fi preluate și din documentele recente ale Australiei. În actualizarea strategică a apărării pentru 2020, se afirmă: „capacitatea de a desfășura activități de apărare, în cooperare cu țările din regiune este fundamentală pentru capacitatea noastră de a ne modela mediul strategic”. Revista Strategică a Apărării din 2023 duce acest concept mai departe, afirmând: „pentru a proteja interesele strategice (ale Australiei), trebuie să contribuim la menținerea unui echilibru regional de putere în Indo-Pacific care să fie favorabil intereselor noastre” și „trebuie să ne poziționăm pentru protecția Australiei și pentru efecte integrate de apărare și descurajare în regiunea noastră imediată”.

În acest caz, „prezența avansată” este definită ca fiind prezența unităților sau a subunităților constituite dincolo de zonele principale de creștere – antrenare – susținere. Această definiție cuprinde o prezență de lungă durată, desfășurarea prin rotație pe termen nelimitat și staționarea permanentă a forțelor de prezență avansată. Prezența avansată poate sprijini multe obiective diferite, inclusiv diplomația prin apărare sau asistența directă pentru influența politică; consolidarea capacităților pentru a spori autonomia aliaților și demonstrarea angajamentelor. În acest document, Revista Strategică a Apărării, ne concentrăm asupra celei care este, fără îndoială, cea mai dificilă și cea mai solicitantă –, iar pentru Australia, și cea mai puțin cunoscută – formă de prezență avansată: desfășurarea de forțe armate pentru a semnala un angajament de descurajare (Australian Army Research Centre 2023). Factorii de succes ai prezenței avansate, ca postură de descurajare, sunt prezența avansată, evaluată în condițiile descurajării prin negare și apărării dincolo de teritoriul național, un cadru conceptual care evaluează „apărarea avansată”, în funcție de descurajarea prin negarea obiectivului vizat de adversar, deși în cadrul unei strategii naționale mai largi, de reasigurare și potențială escaladare (Australian Army Research Centre 2023).

Din punctul nostru de vedere, noul concept de apărare avansată ar trebui să ia în considerare foarte clar necesitatea unor zone contigue, în care descurajarea prin negare să fie dublată de alte instrumente, deoarece flancul estic al NATO a cunoscut deja breșe și amenințări, provenite din războiul de agresiune din Ucraina, precum drone pătrunse și distrugerii prin resturi de rachete și alte componente ale muniției

de artilerie. Aceasta ar putea include zone de interdicție de zbor în proximitatea teritoriului Alianței, mai aproape sau mai departe de frontiera aliată, acolo unde este posibil, cu acordul statelor suverane; o autorizație de doborâre a oricărui obiect militar zburător care depășește o linie decisă în afara teritoriului Alianței pentru a evita ca acesta să ajungă pe teritoriul NATO sau să dăuneze cetățenilor Alianței; apărare balistică și aeriană integrată cu statele partenere pentru a proteja teritoriul și cetățenii aliați (împreună cu cei ai statului suveran partener); o doctrină transparentă de apărare avansată, comunicată public, pentru a avertiza, a preveni și a descuraja orice abatere în acest sens.

Referințe

- Areteos, Evangelos.** 2020. "Mavi Vatan and Forward Defense. The Sinuous Journey of a Republican and Imperial Hybridization." <https://www.unic.ac.cy/da/wp-content/uploads/sites/11/2020/07/Mavi-Vatan-and-Forward-Defence-Evangelos-Areteos.pdf>.
- Australian Army Research Centre.** 2023. "Forward Presence for Deterrence. Implications for the Australian Army." *Occasional Paper* No. 15. https://researchcentre.army.gov.au/sites/default/files/op_15_-_forward_presence_for_deterrence.pdf.
- Barzegar, Kayhan.** fără an. "The Assassination of Qassem Soleimani Institutionalized Anti-American Sentiment in Iran." *Middle East Political and Economic Institute – MEPEI*. <https://mepei.com/the-assassination-of-qassem-soleimani-institutionalizes-anti-american-senti>.
- Bergmann, Max și Otto Svendsen.** 2023. "The Transatlantic Strategic Landscape in Transforming European Defense. A New Focus on Integration." <https://www.jstor.org/stable/resrep51361.5>.
- Cancian, Mark F. și Sean Monaghan.** 2023. "Made in Madrid NATO's Commitments to Strengthen Defense and Deterrence in Repel, Don't Expel. Strengthening NATO's Defense and Deterrence in the Baltic States." <https://www.jstor.org/stable/resrep52042.8>.
- Chifu, Iulian și Greg Simons.** 2017. *The Changing Face of Warfare in the 21st Century*. London and New York: Routledge.
- . 2023. *Rethinking warfare in the 21-st Century. The influence and effects of the Politics, Information and Communication Mix*. Cambridge University Press.
- Chifu, Iulian și Simona Țuțuianu.** 2017. *Torn Between East and West: Europe's Border States*. London and New York: Routledge.
- Colas, Brandon.** 2023. "A Rational Choice." *Æther: A Journal of Strategic Airpower & Spacepower* 2 (2): 18-30.
- Cordesman, Anthony H. și Grace Hwang.** 2021a. "Expand Upon the NATO 2030 Strategy and Work in the NATO 2021 Summit in Brussels to Develop Clear National Forces Plans to Address the Major Weaknesses in National Military Forces and National Contributions to NATO." În *Strengthen European Deterrence and Defense: NATO, NOT European Defense Autonomy, Is the Answer*, 16-26. Center for Strategic and International Studies (CSIS). <https://www.jstor.org/stable/resrep35122.6>.
- . 2021b. "Have the U.S. Clearly and Decisively Make Its Continued Commitment to NATO, Europe, and Extended Deterrence Clear in Strengthening European Deterrence and Defense." În *NATO, NOT European Defense Autonomy, Is the Answer*. Center for Strategic and International Studies (CSIS). <https://www.jstor.org/stable/resrep35122.5>.

- Fabian, Billy.** 2020. "Overcoming the Tyranny of Time: The Role of U.S. Forward Posture in Deterrence and Defense". <https://www.cnas.org/publications/commentary/overcoming-the-tyranny-of-time-the-role-of-u-s-forward-posture-in-deterrence-and-defense>.
- Jones, Seth G., Seamus P. Daniels, Catrina Doxsee, Daniel Fata și Kathleen McInnis.** 2024. "Alternative options - Forward defence. Strengthening U.S. force posture in Europe". <https://www.jstor.org/stable/resrep58186.10>.
- Kugler, Richard L. și Hans Binnendijk.** 2008. "Toward a New Transatlantic Compact". <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA486328.pdf>.
- Matlé, Aylin.** 2023. "From «Forward – Presence» to – «Forward Defense». Germany Must Strengthen –NATO's Northeastern Flank in Lithuania." <https://dgap.org/en/research/publications/forward-presence-forward-defense>.
- Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation.** 2021. "Press release on Russian draft documents on legal security guarantees from the United States and NATO". https://www.mid.ru/en/forward_policy/news/1790809/.
- . 2024. "Forward Minister Sergey Lavrov's remarks and answers to media questions following a UN Security Council meeting on Ukraine and an open debate on "The situation in the Middle East, including the Palestinian question". https://mid.ru/en/forward_policy/news/1927568/.
- Monaghan, Sean.** 2022. "Resetting NATO's Defense and Deterrence. The Sword and the Shield Redux." *Center for Strategic and International Studies (CSIS)*. <https://www.jstor.org/stable/resrep41893>.
- Montgomery, Evan B.** 2017. "Reinforcing the Front Line: U.S. Defense Strategy and the Rise of China. Centre for Strategic and Budgetary Assessments." <https://csbaonline.org/research/publications/reinforcing-the-front-line-u.s.-defense-strategy-and-the-rise-of-china>.
- National Library of Australia.** 1997. "Australia's Strategic Policy". <https://catalogue.nla.gov.au/catalog/1699161>.
- NATO.** 1950a. "North Atlantic Defense Committee Decision on D.C. 13. A Report by the Military Committee on North Atlantic Treaty Organization on Medium Term Plan." <https://www.nato.int/docu/stratdoc/eng/a500328d.pdf>.
- . 1950b. "North Atlantic Military Committee Decision on M.C. 14 Strategic Guidance for the North Atlantic Regional Planning." <https://www.nato.int/docu/stratdoc/eng/a500328c.pdf>.
- . 1952. "North Atlantic Military Committee Decision on M.C. 14/1. A Report by the Standing Group on Strategic Guidance." <https://www.nato.int/docu/stratdoc/eng/a521209a.pdf>.
- . 1957. "Final Decision on MC 48/2, A Report by the Military Committee on Measures to Implement the Strategic Concept." <https://www.nato.int/docu/stratdoc/eng/a570523b.pdf>.
- . 2014. "Wales Summit Declaration". https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm.
- . 2024. "Funding NATO". https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_67655.htm#:~:text=At%20the%202023%20Vilnius%20Summit,of%20GDP%20annually%20on%20defence.

- Palmer, Diego A. Ruiz.** 2016. "The Framework Nations' Concept and NATO: Game-Changer for a New Strategic Era or Missed Opportunity?". *Research Paper* No. 132. <https://www.ndc.nato.int/news/news.php?icode=965>.
- Panetta, Leon.** 2020. "Defending Forward. Securing America by Projecting Military Power Abroad." <https://www.fdd.org/analysis/2020/12/15/defending-forward/>.
- Parliament of Australia.** 1997a. *The Suitability of the Australian Army for Peacetime, Peacekeeping and War*. https://www.aph.gov.au/Parliamentary_Business/Committees/Joint/Completed_Inquiries/jfadt/army/issues.
- . 1997b. "Australia's Defense Strategy." https://aphref.aph.gov.au_house_committee_jfadt_army_armych_3.pdf.
- President of Russia.** 2024. "Presidential address to the Federal Assembly". <http://www.en.kremlin.ru/events/president/transcripts/messages/73585>.
- Romaniecki, Leon.** 2016. "Sources of the Brezhnev Doctrine of Limited Sovereignty and Intervention." <https://www.cambridge.org/core/journals/israel-law-review/article/abs/sources-of-the-brezhnev-doctrine-of-limited-sovereignty-and-intervention/8BD A7DB7C09CE79EFEB1F5AFE3CC905C>.
- Sinem, Adar.** 2020. "Understanding Turkey's Increasingly Militaristic Forward Policy?" *MENA Politics Newsletter* (APSA MENA POLITICS) 3 (1).
- Taspinar, Ömer.** 2008. "Turkey's Middle East Policies: Between Neo-Ottomanism and Kemalism." *Carnegie Papers*. <https://carnegieendowment.org/2008/10/07/turkey-s-middle-east-policies-between-neo-ottomanism-and-kemalism-pub-22209>.
- Tetrajs, Bruno.** 2018. "Russia's Nuclear Policy: Worrying for the Wrong Reasons." *Survival* 60 (2): 33-44. doi:10.1080/00396338.2018.1448560.
- US Department of Commerce.** 2020. "A Federal Strategy to Ensure Secure and Reliable Supplies of Critical Minerals". https://www.commerce.gov/sites/default/files/2020-01/Critical_Minerals_Strategy_Final.pdf.
- US Department of State – Bureau of Consular Affairs.** fără an. "International Travel". <https://travel.state.gov/content/travel/en/international-travel.html>.
- . 1962. *Address by Secretary of Defense McNamara at the Ministerial Meeting of the North Atlantic Council*. Document 82, Foreign Relations of the United States 1961-1963, Vol. VIII, National Security Policy.
- Vatanka, Alex.** 2021a. "Conclusion: Is 'Forward Defense' A Sustainable Military Doctrine in Whither the IRGC of the 2020s? Is Iran's Proxy Warfare Strategy of Forward Defense Sustainable?" <https://www.jstor.org/stable/resrep28480.6>.
- . 2021b. "Soleimani Ascendant: The Origins of Iran's 'Forward Defense' in Whither the IRGC of the 2020s? Is Iran's Proxy Warfare Strategy of Forward Defense Sustainable?" <https://www.jstor.org/stable/resrep28480.5>.
- Wallace, Ben.** 2022. "NATO and International Security". Volume 714: debated on Thursday 19 May 2022, U.K. Parliament, Hansard. <https://hansard.parliament.uk/commons/2022-05-19/debates/D190232B-3733-4708-B5AA-3EF5A40C2A24/NATOAndInternationalSecurity>.
- Wojciech, Lorenz.** 2022. "Forward Defence: a New Approach to NATO's Defence and Deterrence Policy." *PISM paper* no 2 (210). <https://www.pism.pl/publications/forward-defence-a-new-approach-to-natos-defence-and-deterrence-policy>.
- Yaacob, Abdul Rahman.** 2022. "Towards a 'Forward Defence' for Singapore: Revisiting the Strategy of the Singapore Armed Forces 1971-1978." *British Journal for Military History* 8 (3). <https://journals.gold.ac.uk/index.php/bjmh//article/view/1650>.

Sistemul mixt de completare a forțelor armate – actualitate pentru Republica Moldova

The mixed system of complementing the armed forces – a requirement for the Republic of Moldova

Dr. Ion COROPCEAN*

*Agenția pentru Știință și Memorie Militară, Republica Moldova
e-mail: ion.coropcean@gmail.com

Abstract

Serviciul militar este un fenomen social și juridic complex care se află la baza completării și funcționării forțelor armate. În dependență de sistemul de completare, forțele armate pot fi compuse din recruți, voluntari și/sau personal militar profesionist. Serviciul militar prin contract contribuie semnificativ la consolidarea capacităților operaționale ale forțelor armate. Serviciul militar obligatoriu este forma principală pentru pregătirea militară a cetățenilor care sunt, ulterior, incluși în rezervă pentru a asigura mobilizarea armatei. Sistemul mixt de completare a forțelor armate organizat în Republica Moldova este actual și răspunde intereselor construcției militare, în noile condiții de securitate, după declanșarea războiului din Ucraina.

Military service is a complex social and legal phenomenon that is at the basis of the completion and functioning of the armed forces. Depending on the completion system, the armed forces may be composed of conscripts, volunteers and/or professional military personnel. Contract-based military service significantly contributes to strengthening the armed forces' operational capabilities. Conscript military service is the main form for the military training of citizens who are later included in the reserve to ensure the mobilization of the army. The mixed system of complementing the armed forces organized in the Republic of Moldova responds to the interests of the military construction in the new security conditions after the start of the war in Ukraine.

Cuvinte-cheie:

sistemul de completare a forțelor armate; sistem mixt; serviciul militar; tip de armată;
profesionalizarea armatei; rezerva forțelor armate.

Keywords:

*the system of complementing the armed forces; mixed system; military service;
type of army; professionalization of the army; reserve of the armed forces.*

Info articol

Primit: 9 mai 2024; Evaluat: 3 iunie 2024; Acceptat: 13 iunie 2024; Disponibil online: 5 iulie 2024

Citare: Coropcean, I. 2024. „Sistemul mixt de completare a forțelor armate – actualitate pentru Republica Moldova”.
Buletinul Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 13(2): 21-33. <https://doi.org/10.53477/2065-8281-24-11>

© Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”

Articol cu acces deschis distribuit în conformitate cu termenii și condițiile licenței Creative Commons Attribution (CC BY-NC-SA)

O sarcină importantă a politicii militare în Republica Moldova constă în organizarea construcției militare în volum suficient pentru asigurarea securității *militare* a statului. În mod clasic, construcția militară constă în măsuri economice, științifice, tehnice, sociale, politice și militare. Principalul element al construcției militare sunt forțele armate. În acest context, serviciul militar, ca subiect al politicii militare, vine să asigure funcționalitatea eficientă a forțelor armate, să contribuie la dezvoltarea capacităților militare cerute ale fiecărui militar (Coropcean, Juc și Manolache 2019, 64).

Tipuri de armate și sistemul lor de completare

În prezent, deosebim următoarele tipuri de armate: *armată de masă*; *armată de profesie* și *armată mixtă*. Fiecărui tip de armată îi este caracteristică o metodă de completare cu militari și de organizare a serviciului militar. În opinia noastră, tipul armatei deține primatul, în cadrul căruia ca parte componentă, este determinată metoda de completare și organizare a serviciului militar prin criteriul de voluntariat sau de recrutare a militarilor în termen (soldați și gradați).

Astfel, ca trăsătură generală a *armatei de masă*, vom menționa faptul că o parte semnificativă a personalului militar, adică militarii în termen, execută serviciul militar obligatoriu, ajungând în armată prin conscripție. *Conscripția* constituie o modalitate de recrutare a unei părți importante a efectivelor armatei (este vorba despre militarii în termen sau militarii de rând), se traduce în obligativitatea tuturor cetățenilor țării care îndeplinesc condițiile prevăzute prin lege să efectueze stagiul militar. Printre argumentele aduse de cercetători în favoarea conscripției, se numără: formarea și dezvoltarea sentimentului de apărare a țării; *întărirea legăturii* dintre instituția militară și națiunea căreia îi aparține; *costuri mai mici* pentru conscripție decât pentru militarii de profesie; *asigurarea rezervelor* umane necesare și suficiente, în caz de război.

Armata de profesie se exprimă prin angajarea benevolă în instituția militată a întregului efectiv de militari, toți având pregătire profesională specifică posturilor și funcțiilor pentru care sunt încadrați. Acceptarea sau respingerea solicitanților se face potrivit unor criterii complexe și, de regulă, prin concurs. Asemenea tip de armată este specifică statelor industriale dezvoltate, care pot să se înzestreze masiv cu tehnică militară modernă. Vom nota că apariția și evoluția armatei de profesie se dovedesc a fi un răspuns adecvat la schimbările produse în mediul de securitate atât la nivel național, cât și internațional.

Armata mixtă reprezintă instituția militară în care se întâlnesc atât militari de rând, proveniți din conscripție, cât și din voluntariat, pe lângă militarii de carieră (ofițeri, maiștri militari și subofițeri). Proporția în care se uzitează de o modalitate de recrutare sau de alta depinde de un spectru extins de factori economici, politici,

sociali, demografici și militari, de starea și tendințele de evoluție ale mediului de securitate națională, zonală, regională și globală. Un asemenea tip de armată se întâlnește și în state cu un nivel de dezvoltare economică ridicat, care aparțin sau nu unei alianțe politico-militare (Duțu, Moștoflei și Sarcinschi 2003, 3-4).

În literatura de specialitate de la începutul anilor 2000, se face referire la avantajele și dezavantajele serviciului militar, ancorate pe circumscripție, în comparație cu cel profesional, pornind de la demersul natural al factorilor (interni și internaționali) care determină trecerea de la armata de masă la armata mixtă sau de profesioniști. Profesionalizarea armatei este o problemă politică foarte sensibilă, cu implicații majore în managementul și în structura forțelor armate, iar procesul de luare a unei asemenea decizii implică analiza mai multor factori.

Printre factorii internaționali, se evidențiază: diminuarea sau chiar aparenta absență a pericolului reprezentat de un atac militar extern masiv asupra vreunui stat european; dispariția războaielor interstatale, cel puțin în Europa și intensificarea războaielor intrastatale de sorginte etnică sau religioasă; apariția și manifestarea pe plan internațional, în materie de apărare și securitate, pe lângă actorii tradiționali (statele), a actorilor nestatali (organizații politico-militare și de altă natură); apariția și manifestarea unor noi pericole și amenințări la adresa securității: terorismul internațional, proliferarea armelor de distrugere în masă și a vectorilor specifici acestora, crima organizată, conflictele regionale; migrația ilegală; transformarea organizației politico-militare al cărei membru este statul respectiv.

Printre factorii interni care au determinat transformările din cadrul armatei, se regăsesc: *factorul psihosocial*: evoluția mentalităților în societate, mai ales a celor care vizează „spiritul de apărare” și legătura armată – cetățean. Un rol important par să fi avut lacunele manifestate în timp de conscripție, ca metodă de recrutare a militarilor (gradați și soldați), și lipsa de legitimitate în ochii populației a serviciului militar obligatoriu; *factorul tehnologic*: creșterea gradului de tehnicizare a armamentului și introducerea de noi tehnologii, îndeosebi ale informației și comunicațiilor, solicită militari bine formați și specializați în domeniile de vârf; *factorul economic*: tot mai multe state europene, după anul 1990, au trecut la diminuarea bugetelor destinate apărării, dat fiind noul context geostrategic și geopolitic; *factorul militar*: evoluția conflictelor contemporane, soldate cu cvasidispariția confruntărilor de masă, în profitul crizelor internaționale punctuale, „știntite” și multiforme care țin de o anume formă de externe ale profesionalizării armatei, cele interne sunt mult mai importante (Duțu 2008, 118-120).

În acest cadru de analiză, cercetătoarea română A. Sarcinschi subliniază că, în constituirea unei armate de profesie, este necesar să se definească cu claritate modul în care se vor selecționa, forma, instrui și perfecționa profesional militarii angajați pe bază de contract (Sarcinschi 2005, 36), evidențiind importanța elaborării unei metodologii de recrutare și formare profesională a acestei categorii de militari.

Profesionalizarea Armatei Naționale – între intenții și realitate

Vom menționa că, în această perioadă, profesionalizarea Armatei României a reprezentat o necesitate obiectivă și a fost realizată cu succes. Totodată, la nivelul conducerii politice din Republica Moldova, nu a fost formulată o opțiune clară cu privire la tipul armatei pe care urma să-o construim. În lipsa unei politici de stat, fondată pe calcule fezabile și clarviziune privind securitatea militară a statului, în general, și modul de completare a forțelor armate și de organizare a serviciului militar, în special, aproape fiecare guvernare și ministru al apărării au venit cu propria abordare a modelului de completare și organizare a serviciului militar. Astfel, în ultimii ani, aspectele de completare a armatei au cunoscut o oscilație de la o formă la alta.

Aici, se înscrie și intenția de profesionalizare a armatei moldovenești prin adoptarea Hotărârii Guvernului nr. 601, din 27.06.2018, cu privire la aprobarea Programului „Armata Profesionistă 2018-2021” ([Guvernul Republicii Moldova 2018](#)). Programul avea drept scop identificarea domeniilor de dezvoltare a Armatei Naționale și de *ordonare* a acestora, în funcție de resursele alocate. Efortul principal era axat pe două aspecte de importanță majoră pentru armată.

Primul aspect scotea în evidență importanța și rolul militarului (individului) în cadrul sistemului național de apărare. Atenția era concentrată pe calitatea dimensiunii umane, implicit, pe selectarea, dotarea, instruirea și asigurarea facilităților sociale, care devine imperativă, în contextul diminuării atractivității serviciului militar și refluxului sporit de personal. *Al doilea aspect* al Programului viza reforma structurală a Armatei Naționale. Necesitatea acestei reforme era impusă de evoluția mediului și a sistemelor de securitate și apărare la nivel internațional.

Conform viziunii expuse în Program, „*profesionalizarea*” presupune transformări profunde la nivelul organizării, dotării cu echipament, cu armament și tehnică de luptă moderne, instruirii și activității organismului militar. Complementar, profesionalizarea urma să intensifice relațiile de comunicare dintre armată și societate (clasa politică, societatea civilă, instituțiile statului etc.), sporind implicarea și prezența acesteia în diverse compartimente ale vieții sociale. Implementarea Programului se prevedea a fi efectuată etapizat, pe parcursul anilor 2018-2021, în conformitate cu alocările bugetare, cu resursele adiționale aflate la dispoziție și cu cele asigurate de partenerii externi. Printre domeniile de implementare, se regăseau:

- *Trecerea de la serviciul militar în termen la serviciul prin contract către anul 2021;*
- *Perfecționarea procesului pregătirii de luptă și de mobilizare* – eforturile urmau a fi orientate spre standardizarea procesului de instruire și asigurare graduală a unităților militare cu armament și echipament modern. Tot aici, urmau a fi întreprinse eforturi de înlocuire a tehnicii militare învechite, inclusiv prin intermediul asistenței externe. Adițional, se prevedea a fi inițiat procesul de revizuire a sistemului de mobilizare a armatei.

- *Revizuirea sistemului de salarizare a militarilor și îmbunătățirea pachetului social* – la acest capitol, urma a fi identificată posibilitatea trecerii la salarizarea unitară pentru toate structurile de forță din cadrul sistemului național de securitate și apărare. Adicional, se planificase să fie extinse beneficiile pachetului social pentru militarii Armatei Naționale.
- *Eficientizarea și dezvoltarea sistemului logistic* – în faza inițială a acestei direcții, a fost revizuită structura organizatorică și componenta de comandă și control a sistemului. Totodată, s-a efectuat un studiu de fezabilitate cu privire la reconsiderarea modalității de asigurare cu uniformă militară a militarilor prin contract, precum și de asigurare cu rație alimentară.
- *Modernizarea infrastructurii militare și sociale* – această măsură avea drept scop renovarea și construcția treptată a unor obiecte de infrastructură (cazărmi, cantine, complexe sportive și locative etc.). Tot aici, se prevedea realizarea continuă a proiectelor de Parteneriat public-privat, care presupuneau asigurarea cu spațiu locativ de serviciu a militarilor.
- *Revizuirea serviciului de pază și de asigurare a obiectivelor militare ale Armatei Naționale* – această măsură poartă un caracter inovativ la nivel național, bazat pe practica armatelor statelor occidentale și urmărește eficientizarea serviciului militar prin reducerea efectivului implicat în activități de pază și de asigurare a vieții cotidiene.
- *Dezvoltarea relațiilor de cooperare cu partenerii externi* – eforturile au fost concentrate pe eficientizarea cooperării în cadrul Inițiativei de Consolidare a Capacității de Apărare (DCBI). Totodată, se prevedea instituirea funcțiilor de consilieri (atașați militari) în cadrul ambasadelor Republicii Moldova în statele partenere (SUA, România și Ucraina).

Programul însă nu și-a atins obiectivele propuse. Noi am constatat câteva cauze: având în vedere importanța domeniului apărării în asigurarea securității și dezvoltării durabile a statului, Programul nu a fost expresia deciziei consensuale a clasei politice prin aprobarea acestuia de către Parlament, fiind mai degrabă o decizie a unui partid, care nu a avut continuitate; problema finanțării Programului nu a fost o prioritate a conducerii politice și a Guvernului Republicii Moldova; societatea nu a fost suficient informată și pregătită pentru trecerea la armată de profesie. Astfel restanțele realizării Programului au făcut ca Republica Moldova să repete aceeași experiență prin care a trecut Ucraina, Georgia ([Global Legal Monitor 2023](#)), Letonia ([Capital 2024](#)), Lituania ([Capital 2015](#)), dar și alte state. Totuși, Programul a fost o platformă bună pe care a folosit-o eficient Ministerul Apărării în regândirea importanței sistemului de completare a armatei prin organizarea serviciului militar și a asigurării multilaterale a acestuia.

Cele expuse pe marginea problemelor politicilor de completare a forțelor armate și de organizare a serviciului militar ne permit să identificăm noi concepte de organizare și funcționare, care să corespundă actualei arhitecturi de securitate și noilor provocări la adresa mediului internațional și național de securitate. Războiul din Ucraina a demonstrat că sistemul de completare mixt al forțelor armate, unde,

alături de serviciul militar prin contract, este organizat și serviciul militar obligatoriu, rămâne o necesitate care asigură funcționalitatea forțelor armate, în contextul noilor condiții de securitate.

Sistemul de completare a forțelor armate prin prisma războiului din Ucraina

Vom menționa că, înainte de începerea războiului din Ucraina, la 1 februarie 2022, Președintele Ucrainei a semnat Decretul nr. 36/2022 „Cu privire la măsurile prioritare pentru consolidarea capacității de apărare a statului, creșterea atractivității serviciului militar în forțele armate ale Ucrainei și trecerea treptată la principiile unei armate profesioniste”. Ca argument în plus pentru această decizie, considerăm că a fost încercarea precedentă, nereușită a Ucrainei, de a trece, începând cu 1 ianuarie 2014, la armată de profesie ([Președintele Ucrainei 2013](#)).

Unul dintre elementele prevăzute pentru anul 2022 era trecerea la un sistem de pregătire militară intensivă și la anularea recrutării pentru serviciul militar în termen. De la 1 ianuarie 2024, se propunea introducerea pregătirii intensive de scurtă durată, 3-4 luni, crescând treptat numărul celor implicați și menținându-le abilitățile prin antrenamente periodice ([Președintele Ucrainei 2022](#)). Această abordare păstra sistemul de pregătire a cetățenilor pentru apărarea patriei și de formare a unei rezerve instruite cu un număr necesar de specialiști. Vom menționa că acest fapt nu a fost luat în considerare de autoritățile moldovenești prin intenția profesionalizării Armatei Naționale în Programul „Armata Profesionistă 2018-2021”.

Agresiunea Federației Ruse din 24 februarie 2022 a împiedicat implementarea decretului menționat, astfel că Ucraina a intrat în război, având serviciul militar mixt de completare a armatei. Cu toate acestea, militarii în termen nu sunt implicați în acțiunile de luptă. În contextul declarării mobilizării generale în Ucraina, încorporarea pe perioada războiului nu a fost efectuată. Toate funcțiile vacante în Forțele Armate și în alte formațiuni militare sunt completate din contul rezerviștilor mobilizați ([Interfax 2022](#)). Ucraina și-a învățat lecția cu privire la importanța sistemului de completare a forțelor armate. În noua lege a mobilizării, în locul serviciului militar în termen, este introdus serviciul militar de bază. Acesta urmează să fie organizat pentru cetățeni cu vârsta cuprinsă între 18 și 25 de ani. Ei vor putea alege independent perioada de serviciu până la împlinirea vârstei de 24 de ani. Serviciul militar de bază în timp de război va dura până la 3 luni, din care cel puțin 1 lună va fi dedicată antrenamentului de bază și până la 2 luni va fi pentru pregătirea profesională, iar în timp de pace, durata va fi până la 5 luni, respectiv 3 luni va dura pregătirea de bază și 2 luni, de pregătire profesională ([Euronews 2024](#)). În acest context, serviciul militar în termen, organizat anterior, a fost principala sursă care a permis formarea numărului necesar de rezerviști pregătiți ai armatei ucrainene, iar introducerea serviciului militar de bază va asigura pregătirea rezerviștilor pentru viitor.

Vom menționa că ansamblul caracteristicilor și tendințele de evoluție a mediului de securitate națională, regională și globală de la sfârșitul secolului XX, care au influențat trecerea la armată profesionistă în țările est-europene, s-au schimbat radical, odată cu invazia Federației Ruse în Ucraina. Ambele state au recurs la mobilizarea rezerviștilor, care, inițial, au asigurat trecerea unităților militare la statele de război, iar ulterior, la restabilirea și completarea pierderilor suferite ca rezultat al acțiunilor de luptă, la formarea noilor unități de luptă pentru asigurarea rotației unităților din prima linie. Disponibilitatea resurselor umane instruite și pregătite de mobilizare reprezintă unul dintre indicatorii cheie ai potențialului militar al statului ([Diplomatic dictionary 2024](#)). După doi ani de război, Forțele Armate ale Ucrainei au nevoie stringentă de noi rezerviști chemați sub arme, iar în acest scop, au fost adoptate modificări la legea mobilizării care au extins categoriile de cetățeni ce pot fi mobilizați, inclusiv prin micșorarea vârstei pentru mobilizare, de la 27 de ani la 25 de ani ([Parlamentul Ucrainei 2024](#)). Noile prevederi ale legii vor asigura posibilitatea de a efectua rotația la aproximativ 300 de mii de militari aflați pe câmpul de luptă, din cei aproape 500 de mii de persoane care ar putea fi mobilizate ([Forbes 2024](#)).

Importanța rezervei, pregătită din timp, în războiul din Ucraina a dus la reevaluarea rolului și locului serviciului militar obligatoriu, care reprezintă forma principală de pregătire militară a cetățenilor și, respectiv, de formare a rezervei pentru mobilizarea armatei. După anexarea de către Rusia a Crimeii în 2014 și după invazia militară a Ucrainei la 24 februarie 2022, mai multe state și-au revizuit sistemul de completare a forțelor armate, pledând pentru sistemul mixt. Guvernul Lituaniei a promulgat o lege, conform căreia toți bărbații cu vârste cuprinse între 18 și 60 de ani pot fi recrutați pentru a servi în armată. La fel și în Letonia, toți bărbații cu vârste cuprinse între 18 și 27 de ani vor trebui să urmeze 11 luni de pregătire militară, începând din anul 2024. În Suedia, din anul 2018, a fost reintrodus serviciul militar obligatoriu, deoarece nu s-au găsit suficienți voluntari pentru serviciul militar ([DW 2023](#)). Iar Danemarca a prelungit termenul serviciului militar obligatoriu de la 4 la 11 luni și intenționează să introducă, din anul 2026, recrutarea obligatorie și pentru femei, după ce aceasta a fost implementată în Norvegia și Suedia ([Defense Romania 2024](#)).

Actualitatea sistemului mixt de completare pentru Armata Națională

Războiul din Ucraina a impus necesitatea unei analize comprehensive a sectorului de securitate în Republica Moldova. Strategia securității naționale, recent adoptată, definește amenințările, riscurile și vulnerabilitățile care afectează sau pot afecta securitatea națională. Printre vulnerabilități în domeniul securității militare și apărării naționale care sunt sau pot fi exploatate de actori maligni interni și externi, strategia evidențiază sprijinul redus pentru apărarea țării, în rândul populației ([Parlamentul Republicii Moldova 2023](#)).

În acest context, vom remarca faptul că instituția serviciului militar obligatoriu, pe lângă formarea rezervei pregătite pentru mobilizare, acționează și ca un factor

educativ, în spirit civic-național, asupra celor care au activat în cadrul structurilor sale, funcționând, astfel, ca un instrument de socializare și de consolidare a sprijinului pentru apărarea țării în rândul populației. Astfel, atât studiile desfășurate, cât și datele oferite de sondajul de opinie intitulat „L'opinion publique et l'Europe de la Défense” (Duțu și Sarcinschi 2004, 8-10) afirmă că instituția militară are menirea, printre altele, de a:

- *pregăti tinerii pentru viață, obișnuindu-i cu disciplina, cu ordinea*: efectuând serviciul militar, ei învață să se conformeze liber, voluntar și conștient unui set de norme și reguli specifice activității și vieții militare, dar cu urmări pozitive asupra conduitei lor în viitor;
- *transmite tinerilor valorile tradiționale ale poporului său*: activitățile instructiv-educative la care tinerii iau parte pe timpul serviciului militar îi ajută să asimileze și să interiorizeze valorile tradiționale – cinstea, onoarea, mândria de a fi cetățean al statului său, dreptatea, disciplina, loialitatea, răspunderea;
- *contribui la socializarea și maturizarea tinerilor*: procesul de socializare pe care tinerii l-au început în familie urmează în școală (socializare primară), este continuat în armată, unde învață, interiorizează și integrează în structura personalității elemente socioculturale esențiale, pe baza cărora pot acționa coerent în cadrul societății;
- *ajuta la integrarea tinerilor în societate*: pe durata serviciului militar, tinerii asimilează valori (specifice mediului militar, dar și comune oricărei societăți democratice), norme și reguli care le vor modela comportamentul din punct de vedere psihosocial (consens, conformitate, solidaritate, eficacitate, tradiții) și profesional. Aceste acumulări le permit, la trecerea în rezervă, o integrare mai facilă în mediul social civil.

Exercitarea acestor funcții sociale acționează direct asupra conținutului calitativ al misiunii armatei, de apărare a suveranității, integrității teritoriale și independenței statului. Dacă tinerii militari sunt formați și educați potrivit exigențelor funcțiilor sociale, ei vor fi în măsură să execute toate sarcinile primite pe coordonata apărării țării. Serviciul militar, abordat ca experiență de viață, continuă să aibă o contribuție importantă la formarea percepției sociale a populației asupra rolului, utilității și legitimității armatei în societate.

Astfel, sistemul mixt de completare a forțelor armate reprezintă modelul în care forțele armate sunt completate atât de personalul militar profesionist, cât și de militarii în termen care au fost recrutați prin serviciul militar obligatoriu. În această ordine de idei, subliniem că, pentru Republica Moldova, păstrarea serviciului militar obligatoriu, prin efectele lui educative, este un factor esențial în reducerea vulnerabilității în domeniul securității și apărării naționale, determinate de sprijinul redus pentru apărarea țării în rândul populației, reflectat în Strategia securității naționale.

În prezent Armata Națională parcurge un amplu proces de transformare, situație care presupune trecerea în perspectivă de la serviciul militar obligatoriu (mixt) în toate unitățile militare, la sistemul completării unor unități militare doar cu militari pe

bază de contract. În acest proces, potrivit reglementărilor statuate la nivel național, rolul, locul și importanța profesiei de militar se extind, fiind pus accentul pe efectivul de soldați și sergenți angajați pe bază de contract. Însă, actualmente, Armata Națională se confruntă cu problema majoră a capacității reduse de a menține/completa efectivul de sergenți și soldați angajați prin contract.

Vom reliefa principalele probleme de completare cu efectiv de sergenți și soldați angajați în serviciul militar prin contract: alternativa locurilor de muncă mai bine remunerate; diminuarea statutului social de apărător al țării; lipsa motivației tinerilor pentru angajare în serviciul militar; atacuri de dezinformare și de manipulare a opiniei publice asupra instituției militare; resursele materiale și tehnice necesare desfășurării activităților cotidiene sunt sub nivelul de calitate corespunzător și altele.

Agresiunea Federației Ruse asupra Ucrainei a generat o schimbare accentuată de optică a cetățenilor moldoveni față de Armata Națională și problemele de apărare. În mod tradițional, armata se bucura de opinii pozitive din partea publicului larg. Dacă, în anii anteriori încrederea în armată, expusă în Barometrul Opiniei Publice, a variat constant între 40% și 50%, în sondajul din anul 2022, acest indicator a scăzut la 27%. Încă un aspect important îl găsim în răspunsurile la întrebarea privind disponibilitatea cetățenilor de a se înrola în forțele armate, în cazul unei agresiuni militare asupra Republicii Moldova. Disponibilitatea bărbaților de a se înrola în armată, în cazul unei agresiuni, este de 41%, pe când în rândul cetățenilor cu pregătire militară, procentul celor care se anunță dispuși să participe la apărarea țării este de 48,5%. Astfel, în cazul unei agresiuni, moldovenii nu vor fugi din țară, dar se vor apăra, asigurând capacitățile de mobilizare a forțelor armate. Acest indicator, însă, nu se apropie de dispozițiile similare din Ucraina, Polonia, Finlanda, Țările Baltice, unde există educație patriotică și o politică informațională de stat tranșantă în privința pericolelor venite din partea Rusiei ([Albu și alții 2022](#), 17).

Considerăm că inițierea și desfășurarea unei campanii de promovare a imaginii pozitive a serviciului militar în Armata Națională sunt de importanță majoră. Este nevoie de un sistem/program de educație militar-patriotică a tinerei generații și de formare și promovare a culturii de securitate și apărare, precum și a culturii memoriei în societate. Educația patriotică trebuie privită ca o activitate sistematică a autorităților statului, armatei, școlii, societății civile și familiei pentru formarea în rândul cetățenilor a conștiinței patriotice ridicate, a sentimentelor de fidelitate față de patrie, de disponibilitate pentru îndeplinirea datoriei civice și a îndatoririlor constituționale în vederea apărării intereselor patriei. Vom menționa că Hotărârea Guvernului nr. 1263, din 24.12.1998, cu privire la aprobarea concepției educației militaro-patriotice a tineretului ([Guvernul Republicii Moldova 1998](#)) a fost abrogată în anul 2012, fără o înlocuire adecvată cu noi cerințe de securitate.

În același timp sunt oportune acțiunile pentru sporirea atractivității, calității serviciului militar și garanțiilor de protecție socială a militarilor prin asigurarea unui pachet social corespunzător pentru angajați. În acest context, în anul 2023

Guvernul Republicii Moldova a aprobat o creștere a soldei militarilor în termen de la 150 la 500 de lei pe lună, a fost introdus dreptul la rația alimentară, pentru militarii prin contract, o dată pe zi (la prânz), a fost majorată diurna militarilor Armatei Naționale detașați în misiunea de pacificare din Zona de Securitate, au fost ajustate principiile de salarizare pentru corpul de sergenți și soldați, în conformitate cu practicile internaționale. Concomitent, Ministerul Apărării a demarat unele programe de dezvoltare și de dotare a Armatei Naționale cu armament modern. Acest lucru a devenit posibil, datorită sprijinului partenerilor externi, precum și susținerii sectorului de apărare de către conducerea politică, în actualele condiții de securitate, fapt ce a permis majorarea bugetului destinat apărării, acesta constituind, pentru anul 2024, 0,55% din PIB ([Ministerul Apărării al Republicii Moldova 2023](#)). Acțiunile de protecție socială a militarilor, pe de o parte și de dezvoltare și dotare a armatei, pe de altă parte reprezintă un factor al consolidării încrederii cetățenilor în capacitatea armatei de a-și exercita misiunea constituțională, sporind sprijinul pentru apărarea țării în rândul populației.

Păstrarea sistemului mixt de completare a forțelor armate oferă posibilitatea de a pregăti rezerva forțelor armate pe contul militarilor care se eliberează după finalizarea serviciului militar. Cu problema insuficienței rezervei pregătite s-au confruntat forțele armate ale României, după abolirea serviciului militar obligatoriu în anul 2007. Pentru a reveni la normalitate, în anul 2015, a fost adoptată Legea privind Statutul rezerviștilor voluntari, care prevede o perioadă de formare inițială a cetățenilor care nu au efectuat serviciul militar activ, pentru acumularea cunoștințelor militare de bază, după care are loc convocarea anuală de instrucție cu o durată de 15 zile calendaristice ([Parlamentul României 2015](#)). Totodată, considerând lecțiile războiului din Ucraina, Ministerul Apărării Naționale a pregătit, pentru anul 2024, un proiect de lege privind stagiul militar voluntar pentru femei și bărbați care va reglementa posibilitatea celor care doresc să aibă pregătire militară, cu vârsta între 18 și 35 de ani, să efectueze un stagiul de până la patru luni, având pentru aceasta anumite stimulente ([Europa Liberă 2024](#)).

Considerăm că acest exemplu trebuie luat în considerare de către Ministerul Apărării al Republicii Moldova, în contextul oportunității de a păstra în continuare sistemul mixt de completare a armatei. Cu atât mai mult cu cât legislația națională nu limitează proporția, fapt care permite profesionalizarea treptată. Rămâne actuală și necesitatea de a perfecționa legislația în vigoare cu privire la pregătirea rezervei militare.

Concluzii

Având în vedere schimbările mediului de securitate internațional și regional, după ce a fost adoptată Strategia securității naționale, în Republica Moldova urmează un proces complex de proiectare a cadrului strategic de planificare a apărării, care cuprinde elaborarea unui set de documente strategice, cum ar fi Strategia națională de apărare și Strategia militară.

Vom remarca că, în această etapă a implementărilor practice ale deciziilor politice, este recomandat ca Ministerul Apărării să asigure planificarea construcției și dezvoltării Armatei Naționale nu doar prin prisma eficientizării structurii, organizării, conducerii, pregătirii, întrebuințării, dotării, dislocării, dar și păstrând sistemul mixt de completare a armatei. În Strategia națională de apărare se recomandă menționarea faptului că sistemul mixt de completare a Armatei Naționale reprezintă modalitatea principală prin care Republica Moldova poate pregăti cetățenii săi și rezerva proprie a forțelor armate pentru apărarea patriei. În perspectivă, profesionalizarea armatei poate fi examinată, prin prisma existenței condițiilor actuale externe/interne, pe o platformă largă a susținerii politice și asigurării multilaterale a procesului, lansării unui sistem de organizare a pregătirii militare a tinerilor/cetățenilor pentru crearea rezervelor, precum și instituirea serviciului militar în rezervă voluntar.

Totodată, apărarea este un efort comun care implică atât instituțiile militare, cât și pe cele civile și, nu în ultimul rând, responsabilizarea cetățeanului. Este nevoie de o cultură puternică de securitate, promovată în mod susținut în rândul populației și decidenților politici, pentru formarea și consolidarea cunoștințelor și a informațiilor referitoare la valorile și necesitățile naționale de securitate, a căror cunoaștere atrage dezvoltarea și promovarea unor comportamente necesare apărării statului de pericolele interne sau externe. Astfel, se va înțelege corect sensul art. 57 al Constituției (Parlamentul Republicii Moldova 1994) în care se menționează că apărarea patriei este un drept și o datorie sfântă a fiecărui cetățean, care se realizează primordial prin serviciul militar în forțele armate.

Referințe

- Albu, N., E. Mîrzac, M. Potorocă, V. Pașa, A. Grămadă, V. Juc și V. Catarji. 2022. *Recepții publice asupra sistemului de securitate și apărare a Republicii Moldova*. Chișinău.
- Capital. 2015. „Se introduce în Europa: Lituania revine temporar la serviciul militar obligatoriu.” <https://www.capital.ro/se-introduce-in-europa-lituania-revine-temporar-serviciul-militar-obligatoriu.html>
- . 2024. „Vor merge obligatoriu în armată.” <https://www.capital.ro/vor-merge-obligatoriu-in-armata-decizie-pentru-barbatii-intre-18-si-27-de-ani-ordin-oficial.html>.
- Coropcean, I., V. Juc și C. Manolache. 2019. *Serviciul militar în Republica Moldova: abordare politico-juridică*. Monografie. Chișinău: Biblioteca Științifică (Institut) ”Andrei Lupan”.
- Defense Romania. 2024. „Nordicii dau tonul: Danemarca introduce serviciul militar obligatoriu și pentru femei.” https://www.defenseromania.ro/nordul-europei-da-tonul-danemarca-introduce-serviciul-militar-obligatoriu-si-pentru-femei-stagiul-militar-obligatoriu-creste-la-11-luni_627380.html.
- Diplomatic dictionary. 2024. ”Военный потенциал государства.” [The state’s military potential]. <http://diplomaticdictionary.com/dictionary/>.
- Duțu, P., C. Moștoflei și A. Sarcinschi. 2003. *Profesionalizarea Armatei României în contextul integrării în NATO*. București: Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate.

- Duțu, P. și A. Sarcinschi.** 2004. *Determinări sociale, psihosociale și juridice ale misiunilor Armatei României*. București: Editura Universității Naționale de Apărare, „Carol I”.
- Duțu, P.** 2008. *Fenomene și procese definitorii pentru evoluția Armatei Naționale*. București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”.
- DW.** 2023. „Europa: Revine serviciul militar obligatoriu?” <https://amp.dw.com/ro/ne-%C3%AEntoarcem-la-serviciul-militar-obligatoriu/a-65884583>.
- Europa Liberă.** 2024. „Proiect: stagiul militar voluntar pentru femei și bărbați între 18 și 35 de ani.” <https://romania.europalibera.org/a/ministerul-apararii-legislatie-comisii-parlament-intalnire/32807942.html>.
- Euronews.** 2024. „Ucraina: Parlamentul a adoptat legea cu privire la mobilizare.” <https://ru.euronews.com/2024/04/11/ukraine-conscripts>.
- Forbes.** 2024. **”В поиске 500 000 новобранцев.”** [Looking for 500,000 recruits]. <https://forbes.ua/ru/war-in-ukraine/u-poshukakh-500-000-novikh-rekrutiv-ft-otsinyue-shansi-ukraini-mobilizuvati-piv-milyona-cholovikiv-dlya-viyni-proti-rosii-13032024-19830>.
- Global Legal Monitor.** 2023. ”Georgia: New Defense Code Establishes System of Mandatory Military Service.” <https://www.loc.gov/item/global-legal-monitor/2023-12-28/georgia-new-defense-code-establishes-system-of-mandatory-military-service/>.
- Guvernul Republicii Moldova.** 1998. „Hotărârea Guvernului cu privire la aprobarea concepției educației militaro-patriotice a tineretului.” https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=77261&lang=ro.
- _____. 2018. „Hotărârea Guvernului nr. 601, din 27.06.2018, cu privire la aprobarea Programului «Armata Profesionistă 2018-2021».” https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=108729&lang=ro.
- Interfax.** 2022. ”Весенний призыв на срочную службу в 2022 году в Украине проводиться не будет – Генштаб ВСУ.” [The spring call for conscription in 2022 will not be held in Ukraine - General Staff of the Armed Forces of Ukraine]. <https://ua.interfax.com.ua/news/general/822114.html>.
- Ministerul Apărării al Republicii Moldova.** 2023. „Ministrul Apărării a prezentat realizările instituției în plenul Parlamentului.” <https://www.army.md/index.php/duhovniceti/inf/12319116423?lng=2&action=show&cat=122&obj=8572>.
- Parlamentul Republicii Moldova.** 1994. „Constituția Republicii Moldova.” https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=128016&lang=ro.
- _____. 2023. „Hotărârea Parlamentului nr. 391/2023 privind aprobarea Strategiei securității naționale a Republicii Moldova.” https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=141253&lang=ro.
- Parlamentul României.** 2015. „Legea nr. 270, din 10 noiembrie 2015, privind Statutul rezerviștilor voluntari.” https://www.mapn.ro/rezervisti_voluntari/documente /270_din_2015.pdf.
- Parlamentul Ucrainei.** 2024. ”Закон України Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку.” [The Law of Ukraine On amendments to some

legislative acts of Ukraine regarding certain issues of military service, mobilization, and military registration]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3633-IX#Text>.

Președintele Ucrainei. 2013. ”Указ Президента України №562/2013 Про строки проведення чергових призовів, чергові призови громадян України на строкову військову службу до внутрішніх військ Міністерства внутрішніх справ України та звільнення в запас військовослужбовців у 2014 році.” [Decree of the President of Ukraine No. 562/2013 On the terms of regular conscriptions, regular conscriptions of citizens of Ukraine for temporary military service in the internal troops of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine and the release of servicemen into the reserve in 2014]. <https://www.president.gov.ua/documents/5622013-15707>.

—. 2022. ”Указ Президента України №36/2022 Про першочергові заходи щодо зміцнення обороноздатності держави, підвищення привабливості військової служби у Збройних Силах України та поступового переходу до засад професійної армії.” [Decree of the President of Ukraine No. 36/2022 On priority measures to strengthen the state’s defense capabilities, increase the attractiveness of military service in the Armed Forces of Ukraine, and gradual transition to the basics of a professional army]. <https://www.president.gov.ua/documents/362022-41285>.

Sarcinschi, A. 2005. *Impactul profesionalizării Armatei României asupra raporturilor sale cu societatea în care funcționează*. București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”.

Puterea intuiției în procesul de luare a deciziei în condiții de stres operațional

The power of intuition in decision-making under operational stress

Lt. col. Cătălin-Constantin CĂLIN*

*Centrul național militar de psihologie și sănătate comportamentală
e-mail: catalin.calin.ctin@gmail.com

Abstract

Procesul de luare a deciziei reprezintă unul dintre cele mai de interes subiecte din domeniul științelor cognitive, fiind un concept care necesită o abordare complexă multi și interdisciplinară. Războiul modern presupune operații în medii caracterizate de un grad ridicat de incertitudine, cu multiple provocări, schimbări radicale și neașteptate ale situației, ceea ce necesită o bună cunoaștere a modului în care funcționează gândirea umană și a modului în care putem dezvolta procesele cognitive implicate în formularea unei decizii. Articolul își propune o scurtă analiză a procesului de luare a deciziilor de către liderii militari, în situațiile în care există factori stresori semnificativi și în care sunt necesare decizii rapide și intuitive. În acest scop, sunt prezentate principalele aspecte teoretice și practice pe care le întâlnim în literatura de specialitate, cu accent pe aplicațiile în domeniul militar. De asemenea, este prezentat conceptul de intuiție expert. Deși există încercări încă din Antichitate, studiul sistematic al acestui concept revoluționar începe la jumătatea secolului 20 și suscită un viu interes și în prezent, fiind subiectul unor vii dispute academice.

The decision-making process represents one of the most interesting subjects in the field of cognitive sciences, as it is a concept that requires a complex multi- and interdisciplinary approach. Modern warfare involves operations in environments characterized by a high degree of uncertainty, presenting multiple challenges, and radical and unexpected changes in the situation, which require a sound knowledge of how human thinking works and how we can develop the cognitive processes involved in formulating a decision. The article proposes a brief analysis of the decision-making process by military leaders in situations that involve significant stressors and demand quick and intuitive decisions. For this purpose, the main theoretical and practical aspects discussed in the specialized literature are presented, with an emphasis on applications in the military field. Additionally, the concept of expert intuition is introduced. Although there have been attempts to study this concept since antiquity, the systematic study of this revolutionary concept began in the middle of the 20th century and continues to arouse lively interest even today, remaining the subject of lively academic disputes.

Cuvinte-cheie:

procesul de luare a deciziei; intuiție expert; stres; bias; euristic; proces natural de luare a deciziei.

Keywords:

decision-making process; expert intuition; stress; bias; heuristic; natural decision-making process.

Info articol

Primit: 27 aprilie 2024; Evaluat: 23 mai 2024; Acceptat: 4 iunie 2024; Disponibil online: 5 iulie 2024

Citare: Călin, C.C. 2024. „Puterea intuiției în procesul de luare a deciziei în condiții de stres operațional”.
Buletinul Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 13(2): 34-51. <https://doi.org/10.53477/2065-8281-24-12>

© Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”

Articol cu acces deschis distribuit în conformitate cu termenii și condițiile licenței Creative Commons Attribution (CC BY-NC-SA)

1. Introducere

1.1. Intuiția

Întreaga noastră existență poate fi descrisă ca un proces continuu de luare a deciziei. În orice moment al vieții noastre, suntem obligați să luăm decizii, de la cele simple, *la ce oră să plec la serviciu*, până la decizii personale sau profesionale complexe, care pot modifica traiectoria propriei noastre vieți sau a altor persoane. În aceste circumstanțe, apar întrebări filosofice cât se poate de legitime. Cât de raționale/ iraționale sunt deciziile noastre? Experiența și/sau cunoașterea ne pot ajuta să luăm decizii mai bune atunci când suntem sub presiunea unor stresori? Gânditori precum Aristotel, Platon, Leibniz, Kant sau Hegel sunt doar câteva dintre marile spirite ale umanității care au oferit răspunsuri la aceste întrebări prin opere de o valoare inestimabilă (Waxman 2019). Însă explorarea procesului de luare a deciziei, în forma în care se studiază în prezent, începe cu volumele *Treatise of Human Nature* (1739-1740) și *The Dissertation on the Passions* (1757) ale filosofului scoțian David Hume.

Conform Dicționarului Asociației Americane de Psihologie (APA 2024a), luarea deciziei este definită ca *fiind procesul cognitiv de alegere între două sau mai multe alternative*. Observăm că acest proces conține trei elemente semnificative: (1) existența unui scop, (2) posibilitatea alegerii între mai multe alternative pentru atingerea acestuia și (3) procesul cognitiv prin care se analizează opțiunile de îndeplinire a obiectivului propus.

Cercetările realizate în domeniul științelor cognitive au demonstrat că acest proces se poate realiza atât în mod conștient, intenționat, voluntar, cât și în mod automat. Daniel Kahneman (2011) în celebra sa carte sa cu titlul *Thinking Fast and Slow* descrie două moduri de gândire distincte: intuitiv și analitic. Astfel, în accepțiunea autorului, sistemul 1 este intuitiv și emoțional, reprezentând gândirea rapidă și automată, în timp ce sistemul 2 este analitic și logic, fiind gândirea lentă, efortul mental conștient și voluntar, de deliberare între mai multe opțiuni.

Sistemul 1 este descris ca fiind automat, desfășurându-se cu efort redus și în absența controlului conștient. Este modul de gândire care permite manifestarea deprinderilor formate și îndeplinirea mai multor sarcini în același timp. Acesta se bazează, în mare măsură, pe experiența anterioară, acumulată ca urmare a învățării, exersării sau familiarității. Principalele avantaje ale acestui tip de gândire le reprezintă faptul că se desfășoară cu rapiditate, întrucât presupune o reducere a complexității situației sau o generalizare a circumstanțelor, precum și faptul că nu implică un consum prea mare de energie.

În opoziție, sistemul 2, cel analitic, este deseori asociat cu experiența subiectivă a capacității de concentrare și a liberului-arbitru. Acesta presupune un consum de energie semnificativ prin alocarea și menținerea resurselor atenționale către activitățile mintale în desfășurare și accesarea memoriei de lucru. De asemenea, este modul care se activează în situațiile noi în care sistemul 1 nu recunoaște patternuri sau nu poate generaliza și situațiile în care nu se respectă reguli. Sistemul 2 – gândirea

lentă – este importantă în situațiile de exercitare a autocontrolului, producând argumentele necesare autoreglajului emoțional și comportamental pentru a putea rezista în fața tentațiilor (de exemplu, nu mă reapuc de fumat, pentru că este nociv și pentru a economisi). Beneficiile sistemului 2 sunt numeroase, cel mai important fiind acela că, prin analiza cât mai multor informații, scade riscul de eroare, crescând automat șansele deciziei potrivite.

Este important de subliniat că, între cele două sisteme de gândire, există o continuă dinamică, acestea interacționând, făcând astfel decizia mai eficientă (Peters și alții 2006). Ambele tipuri de gândire sunt sensibile la factori interni și externi, existând posibilitatea apariției erorilor. Astfel, dacă sistemul 1 poate genera răspunsuri rapide, bazându-se în special pe experiențe similare, aceste raționamente sunt foarte dependente de context. Totodată sistemul 2, care este analitic, poate fi deturnat de erorile inserate din interacțiunea cu sistemul 1, dar și din alte cauze (de exemplu, erorile de percepție, stările emoționale etc.).

Intuiția reprezintă, o modalitate de procesare a informației nonsecvențială, care cuprinde elemente atât cognitive, cât și afective și care are ca rezultat cunoașterea directă fără nicio utilizare a raționamentului conștient (Sinclair și alții 2002), fiind așadar unul dintre elementele centrale ale procesului de luare a deciziei, identificându-se cu sistemul 1.

1.2 Impactul stresului asupra procesului de luare a deciziei

Probabil unul dintre cele mai utilizate concepte este cel de stres. Împrumutat din fizică, a fost introdus în circuitul academic de către medicul canadian Hans Selye, în anul 1937. Stresul a fost definit ca fiind răspunsul fiziologic sau psihologic la un stresor care afectează funcționarea normală a individului. Odată cu trecerea timpului, conceptul a fost rafinat, adăugându-i-se noi valențe și elemente. În prezent, cel mai utilizat model teoretic este cel al *evaluării cognitive a stresului*, propus de către Lazarus și Folkman (1984), în care stresul, este rezultatul unui proces de evaluare cognitivă a stimulilor adversivi cu care individul se confruntă.

Evaluarea cognitivă poate fi conștientă sau automată și declanșează răspunsuri cognitive, emoționale, comportamentale sau fiziologice. Acest proces are două faze: *evaluarea primară*, care constă în atribuirea de sensuri și semnificații stimulului (în cazul stresului, fiind una negativă) și *evaluarea secundară*, care se referă la existența și identificarea resurselor necesare pentru a face față presiunii stimulului. Evaluarea secundară este puternic condiționată de experiența anterioară și de învățare. Are un rol important în răspunsul emoțional și fiziologic, influențând anticiparea capacității de a gestiona situația, respectiv de a lua decizii (Lazarus 1993). Numeroși autori au remarcat că teoria evaluării cognitive a stresului este asemănătoare modelului prezentat de Kahneman (2011), stresul fiind rezultatul procesării informaționale a unuia dintre cele două sisteme, în special a sistemului 1, atunci când vorbim despre stresori cu valoare adaptativă (incertitudine, moarte, integritate fizică/psihologică etc.) (Yu 2016).

De exemplu, dacă stresorul este un șarpe veninos, sistemul 1 acționează automat, rezultând comportamente de evitare și frică. În cazul în care este vorba de un herpetolog, acesta știe, prin învățare și exersare, că o reptilă este agresivă doar în anumite condiții, rezultatul fiind un comportament adecvat situației și lipsa emoției disfuncționale. Sistemul 1 este mai vechi pe scala evoluției filogenetice și ontogenetice, în timp ce sistemul 2 este mai recent, fiind rezultatul dezvoltării lobului prefrontal (Evans 2003). Sistemul 1 este mai vulnerabil la factorii stresori. Astfel, din perspectivă evoluționistă, gândirea automată și intuitivă este superioară gândirii analitice, în situațiile în care ne confruntăm cu stresori cu valoare adaptativă (Da Silva 2023). Un avantaj evoluționist important este situația în care sistemul 1, prin învățare și exersare, a obținut noi instrumente, devenind extrem de specializat, expert.

Într-un studiu finanțat de Forțele aeriene americane, s-a analizat dacă, sub presiunea timpului și a unor stresori, calitatea deciziilor, în cazul unor jucători de șah de top, este influențată (Calderwood, Klein și Crandall 1988). Concluziile studiului au fost că procesul de luare a deciziilor nu este influențat în mod semnificativ, atunci când vorbim de o intuiție bazată pe învățare și exersare.

1.3. Intuiția expert

Intuiția reprezintă capacitatea de a acționa sau de a decide în mod corespunzător, fără a alege deliberat și conștient alternativele, fără a respecta o anumită regulă sau rutină și, eventual, în mod automat (Hogarth 2001; Kahneman și Klein 2009; Harteis și Billett 2013).

Un aspect important în studiul intuiției expert este cum definim expertiza și cum ne raportăm la aceasta. Cea mai simplă definiție a expertizei este aceea *de cunoaștere sau abilități ridicate pe un subiect, domeniu sau activitate anume* (Cambridge Dictionary 2024). Implicit, expertul este persoana care deține expertiză, acea persoană recunoscută în cadrul profesiei în speță ca având abilitățile și cunoașterea necesare pentru a performa la cel mai înalt nivel (Shanteau 1992). Klein (2017, 13), în urma interacțiunii cu un număr considerabil de experți din diferite domenii, nota faptul că aceștia *au creierul plin de fapte, amintiri puternice și înțelepciune profundă*. Experții se diferențiază prin următoarele calități: recunosc ușor patternuri; recunosc anomaliiile – expectanțele sunt încălcate; conștiința situațională – posedă imaginea de ansamblu; posedă modele mentale despre îndeplinirea sarcinilor, coordonarea echipelor și funcționarea echipamentelor; speculează oportunitățile și improvizează; posedă abilitatea de a face simulări mentale, putând anticipa evenimentele; detectează cu ușurință detalii greu de observat; au simțul propriilor limite. Sunt documentate numeroase situații în care decizii de moment au evitat catastrofe aeriene, victime ale incendiilor sau au salvat vieți în camerele de gardă. Klein și colab. (2010) notează că este nevoie de 23 de ani de experiență pentru ca un pompier să ia astfel de decizii. În cazul personalului medical sau în aviația militară, se respectă regula celor peste 10.000 de ore, în funcție de particularitățile situațiilor (Nalliah 2016).

În ceea ce privește studiul intuiției expert, în lumea academică există două mari curente de cercetare. Unul are la bază modelul teoretic al procesului de luare a

¹ Pentru a se evita orice confuzie legată de traducerea conceptului în limba română, vom utiliza în continuare forma din limba engleză.

deciziei ca proces natural – *Naturalistic Decision Making*¹ (NDM) –, al cărui exponent este psihologul american Gary Klein, iar celălalt este modelul euristic și al biasărilor (EB), promovat de către laureatul premiului Nobel, cercetătorul israelian Daniel Kahneman (1934-2024). Între cei doi autori, a existat unul dintre cele mai frumoase exemple de colaborare, deși se aflau pe poziții teoretice diferite. Este de referință articolul comun, publicat, în anul 2009, în *American Psychologist*, ”Condition for in Intuitive Expertise – A failure to Disagree”.

1.3.1. *Naturalistic Decision Making (NDM)*

Încă de la primele demersuri științifice de la jumătatea secolului 20, inițiate de către cercetătorul, olandez Adrianus Dingeman De Groot, subiectul intuiției expert naște un interes deosebit în lumea științifică. În articolul ”Thought and choice in chess”, [De Groot \(1965\)](#) demonstrează faptul că marii maeștrii ai șahului sunt capabili să identifice cea mai bună mutare, rapid și fără un efort voluntar deosebit, în timp ce jucătorii mediocri reușesc doar uneori. În următorul deceniu, cercetările sunt continuate de alți oameni de știință. [Chase și Simon \(1973\)](#) descoperă că jucătorii de șah care fac performanță sunt capabili să recunoască rapid patternurile de pe tabla de șah. Autorii remarcă că reușitele acestora sunt rezultatul a 50.000-100.000 de ore de exercițiu. Din perspectiva acestei paradigme, demersul autorilor reprezintă un moment important în cercetarea intuiției expert prin accentul pus pe procesul de recunoaștere a patternurilor păstrate în memoria de lungă durată ([Gobet și Herbert 1996](#)). În literatura de specialitate sunt identificate mai multe modele teoretice în paradigma NDM ([Lipshitz 1993](#)). Pe cele mai semnificative le vom descrie, pe scurt, în cele ce urmează.

² Pentru a se evita orice confuzie legată de traducerea conceptului în limba română, vom utiliza în continuare forma din limba engleză.

1.3.1.1. *Recognition Primed Decision*²

Klein și colab. realizează în anul 1986 un studiu asupra modului în care pompierii iau decizii. În urma acestui demers, concluzionează că aceștia decid în mod automat, fără a compara mai multe posibilități, denumind această strategie cognitivă *Recognition Primed Decision (RPD)*. În scurt timp, RPD devine un element central al cercetărilor lui Klein. Studii similare au mai fost realizate și în alte domenii de activitate, cum ar fi militar, medical, management etc. În anul 1988 are loc un tragic eveniment (vezi Secțiunea 2), în urma căruia armata SUA finanțează cercetarea în domeniu, la care participă un număr semnificativ de specialiști și care aduce noi informații legate de luarea deciziei și de validitatea acestui construct.

Acest model are la bază două procese cognitive centrale: *evaluarea situației și simularea mintală* a acesteia. Cele două procese se derulează cu rapiditate și se completează/corectează reciproc. Evaluarea situației cuprinde patru etape: stabilirea unor obiective care pot fi îndeplinite și care sunt în concordanță cu situația, selectarea acelor informații care au o relevanță ridicată în contextul dat, formularea unor așteptări cât mai realiste cu rol reglator și identificarea

cursului de acțiune optim. Simularea mintală reprezintă o analiză a cursurilor și a șanselor de reușită (Klein 2015). RPD se diferențiază de modelele clasice de luare a deciziei. Astfel, în acest model elementele centrale se axează pe: valorificarea experienței anterioare în noile situații similare; accentul pus pe evaluarea circumstanțelor; primează nevoia de acțiune; persoana se axează pe o evaluare serială, câștigându-se astfel timp; se urmărește maximizarea cursului de acțiune ales, nu analiza punctelor forte și slabe ale diferitelor opțiuni. Klein (2017) aduce în discuție faptul că există și aspecte asupra cărora sunt necesare cercetări ulterioare, cum ar fi situațiile în care există decizii mixte (atât analitice, cât și intuitive), stres intens sau diferite tipuri de sarcini complexe.

1.3.1.2. Modelul continuumului cognitiv

Modelul continuumului cognitiv este inspirat din practica medicală și prezintă procesul de luare a deciziei atât în funcție de tipul de gândire (de la intuitiv la analitic), cât și de tipul sarcinii (puțin structurat/foarte structurat). Deși nu toate cele 6 moduri sunt clar definite, pentru modul 1 (intuiția), modul 4 (cvas-experimentul) și modul 6 (analitic), întâlnim descrieri detaliate. Modul 1 (intuitiv și sarcina slab structurată) este rapid și automat, în timp ce în modul 4, sunt prezente în egală măsură atât elemente intuitive, cât și de analiză. Modul 6 (gândire analitică, sarcină structurată) este lent, conștient și consistent (Hamm 1988). Hammond (1988) detaliază modul analitic ca fiind caracterizat de control cognitiv și conștient ridicat, de viteză de procesare redusă și de metodă bine definită, în timp ce modul intuitiv este opus, slab control cognitiv, inconștient, viteză mare de procesare și inexistența metodei. Cercetările efectuate în domeniul medical au demonstrat validitatea acestuia, având avantajul că poate oferi date și în cazul unor decizii interdisciplinare sau care presupun implicarea mai multe persoane (Cader, Campbell și Watson 2005).

1.3.1.3. Modelul structurii dominante (*The Search for Dominance Structure*)

Modelul teoretic al structurii dominate (Montgomery 1983) descrie etapele procesului de luare a deciziei, fiind asemănător cu RPD. În acest model, procesul cognitiv constă în definirea unei structuri dominante, a unor seturi de atribute definitorii care să primeze în fața altora similare. Procesul presupune parcurgerea a patru etape: preeditarea, identificarea unei alternative promițătoare, testarea dominanței și structurarea dominanței (Montgomery 2012).

Preeditarea este prima fază a procesului și presupune simplificarea problemei prin alegerea acelor atribute și alternative care pot avea impact asupra deciziei. A doua etapă a procesului este *identificarea alternativei promițătoare*. În cadrul acestei etape, are loc alegerea unei alternative, în baza unui atribut specific, formându-se o preferință pentru aceasta. În penultima etapă, are loc *testarea dominanței*, proba alegerii. În cazul în care alegerea se dovedește a fi validă, procesul se încheie, dacă nu se dovedește a fi cea mai bună opțiune, urmează etapa de structurare a dominanței. În această fază, se încearcă neutralizarea sau contrabalansarea aspectelor identificate, în cazul unei reușite, este luată decizia, în caz contrar, se analizează continuarea procesului prin reluarea etapelor, începând cu pasul 2 sau se renunță.

Un alt element important al modelului este reprezentat de regulile deciziei. Conform lui [Montgomery \(1983\)](#) regulile presupun că o situație de decizie constă dintr-un număr de alternative, descrise în termeni de dimensiuni sau atribute subiective. Modelul a fost criticat pentru că reduce luarea deciziei la o alegere între opțiuni, alegerea fiind echivalentă cu rezolvarea unui conflict și pentru că întregul proces este redus la structurile și procesele mintale ([Klein 1993](#)).

1.3.2. *Euristicile și biasurile cognitive*

O altă perspectivă în studiul proceselor decizionale o reprezintă modelele teoretice care au ca elemente centrale două concepte importante ale științelor cognitive: bias și euristică. Dicționarul [APA \(2024b\)](#) definește euristicile ca fiind *o cogniție, o strategie bazată pe experiență pentru rezolvarea unei probleme sau luarea unei decizii care oferă adesea un mijloc eficient de a găsi un răspuns, dar nu poate garanta un rezultat corect. În schimb, un algoritm garantează o soluție, dar poate fi mai puțin eficient*. Cele două concepte au un punct comun (luarea deciziei/rezolvarea de probleme), diferențiindu-se prin faptul că algoritmul are etape bine definite și rezultat garantat.

Odată cu revoluția cognitivă a anilor '50, apar primele abordări sistematice în studiul gândirii și al proceselor psihice implicate în rezolvarea de probleme ([Miller 2003](#)). La începutul anilor '70, Kahneman și Tversky publică lucrări științifice în care sunt descrise și analizate procesele euristice și factorii care le influențează atunci când apar erori. În articolul "Judgment under Uncertainty: Heuristics and Biases", publicat în anul 1974, se identifică trei strategii euristice:

(1) **reprezentativitatea** se referă la măsura în care rezultatul procesării cognitive reflectă trăsăturile evenimentului care l-au generat și este similar categoriei din care face parte. Cei doi cercetători aduc în atenție factorii care sunt în relație cu reprezentativitatea: insensibilitatea la probabilitățile anterioare; insensibilitatea la mărimea eșantionului; percepția greșită a probabilității; insensibilitate la predictibilitate; iluzia validității; înțelegerea greșită a regresiei.

(2) **disponibilitatea** reprezintă acel tip de euristică în care o persoană evaluează frecvența claselor sau probabilitatea evenimentelor, în funcție de accesibilitatea acestora, procesul de evaluare a frecvenței, în funcție de ușurința cu care exemplificările ne vin în minte ([Kahneman 2011](#)). Deși este utilă atunci când vorbim de evaluarea frecvenței sau a probabilității, poate fi afectată de factori, cum ar fi: reaminterea/familiaritatea persoanei cu clasa de obiecte/fenomene cu care interacționează, eficiența în căutare, capacitatea de imaginație și corelația iluzorie.

(3) **ajustarea și ancorarea** reprezintă procesul prin care, plecând de la o valoare inițială (ancora), se ajunge la un rezultat final prin modificări succesive. Valoarea inițială sau punctul de pornire poate fi dat de formularea problemei sau poate fi rezultatul unui calcul parțial. Cei doi autori notează faptul că există situații în care se pot produce erori. Printre acestea, se numără o insuficientă ajustare, erori în evaluarea unor evenimente conjunctive și disjunctive și în evaluarea distribuțiilor subiective.

Pornind de la aceste euristici, au mai fost identificate și altele, care reprezintă situații particulare ale celor descrise, cum ar fi: de simulare ([Kahneman și Tversky 1981](#)), de familiaritate ([Park și Parker 1981](#)), început-sfârșit etc. Euristicile pot fi influențate de mai mulți factori, producându-se astfel disfuncționalități. [Kahneman și Tversky \(1981\)](#) le denumesc biasări cognitive și le definesc ca fiind *erori sistematice și inconștiente în gândire care apar atunci când oamenii procesează și interpretează informațiile din mediu, influențând deciziile și judecățile*. Acestea distorsionează percepțiile individului și produc decizii limitate rațional ([Kahneman 2011](#)) sau iraționale ([Garety și alții 2007](#)). Alți autori definesc biasările ca fiind situații în care sistemul cognitiv produce reprezentări sistematic distorsionate, raportate la un criteriu (acuratețe, logică, calitatea și viteza procesării etc.) ([Haselton, Nettle și Murray 2016](#)).

De asemenea, în literatura de specialitate întâlnim mai multe direcții de cercetare în ceea ce privește biasările: euristic, ca artefact (erori rezultate din arhitectura sistemului nostru cognitiv) ([Gigerenzer și Sedlmeier 1997](#)), respectiv al biasărilor erorilor de management (se referă la faptul că unele biasări au evoluat în strategii cognitive, în situațiile în care costul erorii nu este constant) ([Haselton și Buss 2000](#)). În prezent, au fost cuantificate 24 de categorii de biasări cognitive de bază, fiecare având subcategoriile, în total fiind aproximativ 180 ([Mustață și Bogzeanu 2017](#)).

1.4. Modelul NDM versus Modelul EB

Ambele modele teoretice au o valoare de necontestat în științele cognitive. Însă acestea au atât puncte forte, cât și direcții care necesită studii aprofundate. Modelul NDM urmărește cercetarea procesului de luare a deciziei în condiții naturale, caracterizate de complexitate și presiune, în care experiența este importantă. Totodată, este sensibil la multitudinea de variabile care pot fi prezente în mediu. În timp ce pentru domenii, precum stingerea incendiilor, medicina, armata, aviația sau șahul, care sunt considerate medii cu o înaltă validitate, modelul este funcțional, în altele, precum analiza de informații sau politică, datele sunt neconcludente ([Kahneman și Klein 2009](#)).

Modelul EB, ale cărui date au fost obținute, în special, din medii controlate, unde variabilele studiate au fost izolate, oferă informații clare asupra modului în care funcționează procesele euristice și biasările. Autorii sunt de acord că intuiția expert este, preponderent, rezultatul funcționării sistemului 1 și mai puțin al sistemului 2. Adepții NDM și-au concentrat efortul asupra modului în care apar judecățile intuitive și asupra condițiilor care trebuie îndeplinite, în timp ce susținătorii abordării EB, asupra rezultatelor generate prin simplificarea euristicilor, nu din acumularea de expertiză, și care sunt mai puțin exacte și vulnerabile la biasări.

2. Intuiția expert și decizia militară – *un joc periculos*

Progresele din domeniul științelor cognitive au influențat și abordarea mediului militar, atunci când vorbim de decizii sub presiunea consecințelor greu sau imposibil

de cuantificat. Un exemplu în care intuiția unui ofițer a făcut diferența este cel al distrugătorului britanic HMS Gloucester, din perioada războiului din Golf (1991). În timpul unei misiuni de rutină, care avea ca scop sprijinul unui grup naval, radarul navei a interceptat un semnal care părea a fi al unui avion american. În cele câteva zeci de secunde avute la dispoziție, ofițerul britanic a decis să execute foc asupra țintei. S-a dovedit că semnalul era al unei rachete irakiene de tip Silkworm (Pokrant 1999). În cartea sa *Sources of Power*, Klein (2017) relatează dialogul cu ofițerul care a luat această decizie. Acesta a povestit că, în cele 90 de secunde avute la dispoziție, timp de 40 secunde a urmărit cu atenție radarul, iar cele observate au confirmat intuiția inițială când a văzut ținta pe ecran. Deși au existat mai mulți factori importanți, cel decisiv a fost altitudinea. Ofițerul știa că rachetele zboară la o altitudine de 1.000 de picioare, în timp ce un avion la 2.000-3.000 de picioare.

Un eveniment mai puțin fericit are loc în anul 1988, când nava de luptă americană USS Vincennes, aflată în Golful Persic, doboară dintr-o gravă eroare un avion iranian de pasageri. În urma acestui incident, își pierde viața peste 290 de persoane (Friedman 1989). În urmă cu puțin timp, fusese implicată într-un alt incident, de această dată cu final fericit. În acest caz, două avioane de luptă iraniene de tip F 4 executaseră manevre de intimidare la adresa marinei americane. Comandantul s-a pus în locul piloților iranieni și a intuit faptul că modul în care au acționat nu este cel al unui atac și a folosit mijloace de război electronic pentru a le îndepărta (Klein 2017).

Însă nu la fel de bine merg lucrurile în data de 3 iulie, când US Vincennes doboară zborul *Iran Air Flight 655*. Nava era implicată în executarea unor misiuni, când, pe radar, apare un semnal asemănător unui avion F-14 din dotarea forțelor aeriene iraniene. După încercări repetate de a lua legătura cu aeronava, la 3 minute și 9 secunde de la apariția semnalului radar, aparatul iranian este doborât. Și în acest caz comandantul a utilizat aceeași strategie cognitivă (joc de rol), simulând mintal. Klein (2017) notează că au mai existat și alți factori care nu au fost sub controlul comandantului (informațiile primite, confuziile legate de utilizarea sistemului de identificare și sistemul AEGIS). Toate acestea, amplificate de stresul unei decizii rapide, au dus la executarea focului.

Pentru analiza cauzelor acestui eveniment, este întocmită o comisie de anchetă, condusă de amiralul William M. Fogarty (1988). În urma raportului, Armata SUA demarează un amplu program de cercetare pentru studiul deciziei, denumit *The Tactical Decision Making Under Stress (TADMUS)*, care a funcționat până în anul 1999. Obiectivul declarat a fost identificarea unor metode și tehnici care să susțină luarea deciziilor tactice în situații de conflict. Au fost operaționalizate mai multe direcții de cercetare: definire și măsurare, efectul stresului, dezvoltare de instrumente de suport, dezvoltarea unor principii de instruire și simulare, îmbunătățirea interfeței om-mașină, precum și instruire integrată (Riffenburgh 1991). TADMUS a reprezentat un progres important pentru studiul deciziei, implementând noi modalități de instruire, cum ar fi, de exemplu, *Decision-Making Evaluation Facility for Tactical Teams*, un sistem portabil de testare, conceput pentru evaluarea capacității

de luare a deciziilor echipelor tactice ([Hutchins și Duffy 1993](#)), sau metoda euristică în 5 pași, descrisă de [Cohen și colab. \(1998\)](#).

Interes pentru luarea deciziei a existat și înaintea incidentului US Vincennes. Astfel, Kahneman și Tversky studiază implicațiile biasărilor și euristicilor în domeniul militar, o parte din concluzii fiind publicate în *Science*, în anul 1974 ([Mustață și Bogzeanu 2017](#)). Însă îmbunătățirea deciziei în context organizațional militar este o preocupare continuă și, periodic, apar noi studii. O astfel de lucrare este *Cognitive Biases in Military Decision Making* (2007) a ofițerului american [Michael Janser](#). Acesta formulează 5 recomandări pentru evitarea biasărilor cognitive care pot influența etapele procesului militar de luare a deciziei (primirea misiunii, analiza misiunii, dezvoltarea, analiza, compararea și aprobarea cursurilor de acțiune, precum și emiterea ordinelor de acțiune): (1) cercetări cu privire la biasările care pot influența decizia, (2) formare continuă, (3) actualizarea procedurilor și introducerea unor noi metode pentru evitarea erorilor (de exemplu, existența unui *sparring partner* pentru comandant), (4) instruire realistă și feedback rapid, (5) politici organizaționale. Studii similare în care se subliniază importanța deciziilor intuitive sunt făcute și de către alți autori din alte armate ([Knighton 2004](#); [Jing Kai 2016](#)).

La începutul anilor 2000, este propus și conceptul de *euristici rapide și economice* (*fast and frugal heuristics*), care desemnează un tip de euristică, caracterizată de o procesare informațională redusă, cu un minimum de informații și sub presiunea timpului ([Gigerenzer și Goldstein 1996](#)), care este destul de asemănător celui de intuiție expert, diferența fiind dată de gradul de pregătire. [Banks și colab. \(2022\)](#), realizează o cercetare în care au fost implicați comandanți de plutoane și studenți militari din armata britanică, cu scopul de a optimiza procesul de luare a deciziei. Autorii concluzionează că dezvoltarea acestui tip de euristică poate ajuta la apariția intuiției expert și poate aduce un sprijin, în cazul personalului mai puțin experimentat.

3. Relația dintre stresul operațional și intuiția expert

Stresul operațional este un concept nou introdus în psihologia militară. Acesta este definit ca *modificări ale funcționării fizice, performanței cognitive sau apariția comportamentelor dezadaptative, rezultate ca urmare a participării în mod direct sau indirect la operații militare terestre, navale sau aeriene, pe timp de pace sau război* ([US Marines Corps 2010](#), 1-3). În literatura de specialitate, au fost descriși numeroși stresori operaționali, însă [Van den Berge și colab. \(2014\)](#) descriu trei mari categorii de stresori operaționali: performanța (presiunea timpului, calitatea, inovația etc.), climatul organizațional și caracteristicile mediului operațional (factorii de mediu, lipsa somnului, a intimității, a condițiilor de igienă etc.).

Într-o cercetare în care au fost implicați operatorii de radare militare, a fost analizată relația dintre stres operațional și decizie. [Jue Qu și colab. \(2022\)](#) concluzionează faptul că grupul format din experți a avut rezultate superioare, atunci când numărul de ținte

a crescut. Militarii au fost capabili să combine cu rapiditate informațiile și să le extragă pe cele relevante, ceea ce confirmă validitatea modelului propus de [Klein \(2017\)](#). Trebuie menționat faptul că autorii subliniază importanța unui design intuitiv al interfeței radarului, care este un factor mediator.

Climatul organizațional joacă un rol important în modul în care gândim, acționăm sau ne comportăm, influențând actul decizional. [Klein \(2004\)](#) propune o metodă de analiză a riscului pe care o denumește *Premortem*, în care putem folosi intuiția expert membrilor unei echipe, atenuând efectele stresului operațional. Pe scurt, aceasta constă în parcurgerea a cinci etape: pregătirea, imaginea eșecului, generarea cauzelor eșecului, consolidarea listei și prioritizarea riscului pentru analiza cursurilor de acțiune. Metoda a fost utilizată cu succes atât de către armata SUA, cât și de către alte armate din [NATO \(2017\)](#). Acțiunile militare presupun expunerea directă la o multitudine de stresori care afectează percepția și calitatea cognițiilor. Lipsa somnului, temperatura sau efortul fizic influențează negativ procesarea informațională prin reducerea funcțiilor executive, dificultatea accesării memoriei sau hiperactivare emoțională ([Petrofsky și alții 2021](#)). De remarcă este că utilizarea substanțelor psihoactive pentru a înlocui lipsa somnului nu a redus comportamentele de risc, deciziile impulsive și eronate ([Mantua și alții 2021](#)).

³ Capacitatea de adaptare pozitivă în fața stresului și a adversității.

Însă intuiția expert este o componentă importantă a rezilienței³, în ceea ce privește răspunsurile emoționale sau comportamentale dezadaptative la stresul operațional. Expertiza influențează reevaluarea și supresia, mecanismele cognitive implicate în reglarea emoțională și comportamentală ([Radtke și alții 2020](#)). Altfel spus, faptul că experții iau decizii rapide, automate și corecte atunci când se confruntă cu o situație extremă în mediul operațional nu duce la apariția unor răspunsuri contraproductive ([Lyneham, Parkinson și Denholm 2008](#)). [Bonanno \(2005\)](#) remarcă faptul că experții dețin un nivel ridicat al rezilienței, motivând că o condiție prealabilă a expertizei este formarea și dezvoltarea unor mecanisme de coping adaptativ.

4. Poate fi intuiția expert educată?

Deși pare o întrebare simplă, răspunsul nu este ușor. Bazându-se pe exersare și învățare, intuiția poate fi dezvoltată, cheia fiind când și cum. Indiferent de abordarea psihologică, teoriile învățării au trei piloni comuni: structurile cognitive prerechizite (atenție, memorie etc.), mediul și motivația. Prima condiție a formării unei intuiții este prezența informațiilor dintr-un domeniu specific. În disputa instinct-intuiție, [Spelke \(1994\)](#) argumentează existența unei *intuiții inițiale* (exemplificând situația copiilor de 3-4 luni care recunosc un stimul dacă este obiect sau ființă, ceea ce presupune analiza rapidă a unor criterii, fără efort voluntar), ulterior dezvoltându-se celelalte forme de

intuiție. Reacțiile înnăscute (instinctive) sunt limitate ca număr, importante pentru supraviețuire și nu se schimbă în mod semnificativ pe parcursul vieții.

Hogart (2001) notează că dezvoltarea intuiției este modelată de învățare și experiențe. Acesta descrie două etape: (1) formarea conexiunilor mintale dintre lucrurile care se întâmplă împreună și (2) întărirea acestora. Astfel, când un militar studiază armamentul din dotare, învață părțile componente, caracteristicile și modul de utilizare prin memorare și interacțiune. Atunci când participă la trageri sau exerciții, informațiile sunt întărite și se adaugă noi conexiuni. Profunzimea și calitatea acestora sunt moderate atât de factori psihologici (motivație, dispoziție, stabilitate emoțională etc.), cât și de frecvența situațiilor care facilitează învățarea implicită. Acest tip de învățare se referă la capacitatea de a înțelege funcționarea fenomenelor într-un mod automat, fără a putea fi verbalizată (Curran și Schacter 2001).

Pentru dezvoltarea și educarea intuiției, sunt importanți următorii factori (Hogarth 2001):

- **crearea conștientizării**, prin care persoana să se expună intenționat la cât mai multe situații de învățare și să proceseze la nivel conștient experiența, încercând optimizarea comportamentelor. De exemplu, un militar poate alege să se instruiască pentru situații limită sau mai puțin probabile, prin accesarea diferitelor forme de pregătire (curs de alpinism, deși este transmisionist). Conștientizarea ajută la evitarea bisărilor;
- **formarea unor noi competențe și dezvoltarea deprinderilor** – în acest caz, și mediul joacă un rol important prin mecanismele de învățare implicită, descrise anterior (un ofițer de la o armă de luptă să desfășoare un stagiul scurt într-o funcție similară la o armă de sprijin);
- **exersarea**, despre care știm că, atunci când depășește un anumit număr de exersări sau după o perioadă de timp, putem vorbi de **intuiția expert** (un pilot care repetă executarea unei manevre dificile prin simulare și zbor).

Un alt element care contribuie la educarea intuiției este **feedbackul** continuu (Kahneman și Klein 2009). În aceste sens, Klein (2017) recomandă metoda *Premortem*, care poate fi utilizată și pentru a se forma noi competențe, identitate de grup și metacogniții.

Toate organizațiile sunt interesate de valorificarea acelor persoane care pot contribui la alegerea celor mai bune decizii. Utilizând metoda *analizei cognitive a sarcinii*, Klein (2017) propune următorii pași pentru valorificarea expertizei: identificarea sursei expertizei; evaluarea calității expertizei; extragerea cunoașterii (algoritmi/euristici utilizate de expert); sistematizarea cunoașterii (scheme logice, simulări); aplicarea cunoașterii (politici, proceduri, regulamente).

În concluzie, intuiția expert este puternic condiționată de învățare și context, care pot accelera sau încetini dezvoltarea acesteia. Există o bogată literatură științifică în domeniul optimizării învățării sau al facilitării bunei funcționări a proceselor cognitive implicate.

Concluzii

Științele cognitive reprezintă unul dintre cele mai dinamice domenii ale cunoașterii umane, fiind într-un continuu progres. Articolul este o scurtă introducere în ceea ce înseamnă procesul de luare a deciziei, în situații care sunt caracterizate de stres, incertitudine și presiunea timpului, în special din perspectiva deciziilor intuitive. Așa după cum am prezentat în cazul USS Vincennes, în astfel de condiții, există o linie fină și greu de definit între decizia corectă și eroare.

Experiența contează? Răspunsul este DA, dar...

Este evident faptul că experiența este importantă, mai mult sau mai puțin, în funcție de caracteristicile mediului (predicibil/impredicibil). Însă aceasta nu trebuie absolutizată, fiind dependentă de factori perceptivi sau de personalitate. Pentru evitarea erorilor perceptive, este necesar ca mediul, în măsura în care este posibil, să fie modelat astfel încât să nu aibă această limitare sau să existe deprinderi învățate de scanare a mediului (Graham, Evitts și Thomas-MacLean 2008). Deși transferul de cunoaștere poate fi un beneficiu sub aspectul timpului, nu poate înlocui învățarea și exersarea. O direcție de acțiune este optimizarea învățării. O sugestie ar putea fi utilizarea unor instrumente psihometrice simple pentru a afla numărul ideal de repetări sau pentru a ști stilul de învățare, concomitent cu modelarea mediului.

În organizația militară, educarea și dezvoltarea *intuiției expert*, alături de controlul stresului operațional, trebuie să fie un scop pentru toți liderii militari. În aceeași măsură, este necesar să nu minimalizăm sau să nu neglijăm nici analiza rațională. Aceasta, fiind mult mai elaborată și utilizând resurse cognitive semnificative, are rolul de a clarifica, de a reduce inconsistențele și de a rezolva sarcini complexe. În acest caz, o atenție deosebită trebuie acordată evitării biasărilor care pot apărea în procesul de luare a deciziei.

Putem dezvolta sau potența intuiția expert? Răspunsul este DA.

Utilizat pentru prima oară în cibernetică, conceptul de *nudge* este introdus în practica științelor comportamentale și cognitive de către Thale și Susteiu (2008), în cartea *Nudge: Improving Decisions About Health, Wealth, and Happiness*. Cu multiple aplicații practice, prin nudge se înțelege orice element al arhitecturii unei alegeri care poate modifica comportamentul într-un mod previzibil, fără a interzice altă opțiune și fără a exista o recompensă. De exemplu, un reminder periodic cu vizita medicală a contribuit la sănătatea personalului armatei Canadei (Sylvester și alții 2022). Pentru ca o intervenție de tip *nudge* să funcționeze, este nevoie ca aceasta să fie ușor de aplicat, atractivă, oportună și să aibă suport social (Mustață și Ionașcu 2018).

Putem facilita dezvoltarea și potențarea intuiției expert cu ajutorul principiilor *nudge*. De exemplu, o soluție de acest tip este rularea continuă pe desktop în stand-by sau pe monitoare amplasate în holuri sau în spațiile comune din unități a unor secvențe de instruire pentru a crește nivelul de instruire și pentru a asigura asimilarea rapidă de informații. Conform studiilor, durata optimă a unui clip educațional este

de 3-6 minute (Guo 2013). Un alt exemplu poate fi existența materialelor informative în zone de relaxare (condiționare clasică relaxare-informare). De asemenea, prezența unor ancore cognitive, cum ar fi fotografii cu diferite tipuri de bombe artisanale în check-point în zonele de operații ajută deciziile rapide. Prin expunere repetată, acestea devin automatisme, creând astfel un *short-cut* pentru acumularea rapidă de informații sau pentru reactualizarea acestora, facilitând intuiția expert.

Cu siguranță că schimbarea de paradigmă, declanșată de inteligența artificială, va aduce noi provocări în domeniul de studiu al proceselor cognitive decizionale. În opinia mea, noile provocări ale organizației militare vor veni atât din domeniul deciziilor morale din perspectiva cyber-eticii, cât și din ceea ce înseamnă utilizarea unor interfețe inteligente și a interacțiunii dintre procesele cognitive umane și programele informatice.

Referințe

- APA, American Psychological Association.** 2024a. "APA Dictionary of Psychology – decision making". <https://dictionary.apa.org/decision-making>.
- . 2024b. "APA Dictionary of Psychology – heuristic". <https://dictionary.apa.org/heuristic>.
- Banks, Adrian P., David M. Gamblin și Heather Hutchinson.** 2020. Training Fast and Frugal Heuristics in Military Decision Making. *Applied Cognitive Psychology* 34 (3): 699-709. [doi:10.1002/acp.3658](https://doi.org/10.1002/acp.3658).
- Bonanno, George.** 2005. "Resilience in the Face of Potential Trauma." *Current Directions in Psychological Science* 14 (3): 135-138. <https://doi.org/10.1111/j.0963-7214.2005.00347.x>.
- Cader, Raffik, Steve Campbell și Don Watson.** 2005. "Cognitive Continuum Theory in nursing decision-making." *Journal of Advanced Nursing* 49 (4): 397-405. [doi:10.1111/j.1365-2648.2004.03303.x](https://doi.org/10.1111/j.1365-2648.2004.03303.x).
- Calderwood, Roberta, Gary A. Klein și Beth W. Crandall.** 1988. "Time Pressure, Skill, and Move Quality in Chess." *The American Journal of Psychology* 101 (4): 481-493. <https://doi.org/10.2307/1423226>.
- Cambridge Dictionary.** 2024. "expertise." <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/expertise>.
- Chase, William și Herbert Simon.** 1973. "The mind's eye in chess." În *Visual information processing*, de W. G. Chase (Ed.), 215-281. New York: Academic Press.
- Cohen, Marvin, Jared Freeman și Bryan Thompson.** 1998. "Critical Thinking Skills in Tactical Decision Making: A Model and A Training Strategy." [doi:10.1037/10278-006](https://doi.org/10.1037/10278-006).
- Curran, Tim, și Daniel Schacter.** 2001. "Implicit Learning and Memory: Psychological and Neural Aspects." *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences* 7237-7241. <https://doi.org/10.1016/B0-08-043076-7/03513-0>.
- Da Silva, Sergio.** 2023. "System 1 vs. System 2 Thinking." *Psych* 2023 5 (4): 1057-1076. <https://doi.org/10.3390/psych5040071>.

- De Groot, Adrianus Dingeman.** 1965. *Thought and Choice in Chess (2nd ed.)*. The Hague: Mouton Publishers.
- Evans, Jonathan.** 2003. "In two minds: dual-process accounts of reasoning." *Trends in Cognitive Sciences* 7 (10): 454–459. [doi:10.1016/j.tics.2003.08.012](https://doi.org/10.1016/j.tics.2003.08.012).
- Fogarty, William M.** 1988. "Formal Investigation into the Circumstances Surrounding the Downing of Iran Air Flight 655 on 3 July 1988." U.S. Navy, unclassified letter. https://en.wikisource.org/wiki/Formal_Investigation_into_the_Circumstances_Surrounding_the_Downing_of_Iran_Air_Flight_655_on_3_July_1988/Internal_Report.
- Friedman, Norman.** 1989. "The Vincennes Incident." <https://www.usni.org/magazines/proceedings/1989/may/vincennes-incident>.
- Garety, Philippa A., Paul Bebbington, David Fowler, Daniel Freeman și Elizabeth Kuipers.** 2007. "Implications for neurobiological research of cognitive models of psychosis: a theoretical paper." *Psychol Med* 37 (10): 1377-1391. [doi:10.1017/S003329170700013X](https://doi.org/10.1017/S003329170700013X).
- Gigerenzer, Gerd și Daniel G. Goldstein.** 1996. "Reasoning the fast and frugal way: Models of bounded rationality." *Psychological Review* 103 (4): 650–669. [doi:10.1037/0033-295x.103.4.650](https://doi.org/10.1037/0033-295x.103.4.650).
- Gigerenzer, Gerd și Peter Sedlmeier.** 1997. "Intuitions about sample size: The empirical law of large numbers." *Journal of Behavioral Decision Making* 10 (1): 33–51.
- Gobet, Fernand și Simon Herbert.** 1996. "Templates in Chess Memory: A Mechanism for Recalling Several Boards." *Cognitive Psychology* 31 (1): 1-40. [doi:10.1006/cogp.1996.0011](https://doi.org/10.1006/cogp.1996.0011).
- Graham, Paul, Trina Evitts și Roanne Thomas-MacLean.** 2008. "Environmental Scans: How useful are they for primary care research?" *Can Fam Physician* 54 (7): 1022–1023. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2464800/>.
- Guo, P.** 2013. "Optimal video length for student engagement." <https://blog.edx.org/optimal-video-length-student-engagement/>.
- Hamm, Robert.** 1988. "Clinical intuition and clinical analysis expertise and the cognitive continuum." În *Professional Judgement: A Reader in Clinical Decision Making*, de Dowie J. and A. Elstein eds, 78–109. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hammond, Keneth.** 1988. "Judgement and decision making in dynamic tasks." *Information and Decision Technologies* 14: 3–14.
- Harteis, Christian și Stephen Billett.** 2013. "Intuitive expertise: Theories and empirical evidence." *Educational Research Review* Vol. 9: pp. 145–157. [doi:10.1016/j.edurev.2013.02.001](https://doi.org/10.1016/j.edurev.2013.02.001).
- Haselton, Martie G., Daniel Nettle și Damian R. Murray.** 2016. "The evolution of cognitive bias." În *The handbook of evolutionary psychology: Integrations (2nd ed.)*, editor D. M. Buss, 968–987. John Wiley & Sons, Inc.
- Haselton, Martie G. și Daniel M. Buss.** 2000. "Error management theory: A new perspective on biases in cross-sex mind reading." *Journal of Personality and Social Psychology* 78 (1): 81–91.
- Hogarth, Robin M.** 2001. *Educating intuition*. Chicago: University of Chicago Press.

- Hume, David.** 2000. (1739-1740) *A Treatise of Human Nature*. Editor D.F. Norton și M.J. Norton. Oxford: Oxford University Press.
- Hutchins, Susan, și Lorraine Duffy.** 1993. *Decision-Making Evaluation Facility for Tactical Teams*. <https://apps.dtic.mil/sti/tr/pdf/ADA265058.pdf>.
- Janser, Michael.** 2007. "Cognitive Biases in Military Decision Making". <https://apps.dtic.mil/sti/tr/pdf/ADA493560.pdf>.
- Jing Kai, Chen.** 2016. "Cognitive Biases: The Root of Irrationality in Military Decision-Making." *Pointer, Journal of The Singapore Armed Forces* Vol.42, No.2. https://www.mindef.gov.sg/oms/safti/pointer/documents/pdf/Vol42No2_6%20Cognitive%20Biases.pdf.
- Kahneman, Daniel.** 2011. *Thinking, Fast and Slow*. London: Macmillan.
- Kahneman, Daniel, Barbara L. Fredrickson, Charles A. Schreiber și Donald A. Redelmeier.** 1993. "When more pain is preferred to less: Adding a better end." *Psychological Science* 4 (6): 401-405.
- Kahneman, Daniel și Amos Tversky.** 1974. "Judgment under Uncertainty: Heuristics and Biases." *Science* 185 (4157): 1124–1131. doi:10.1126/science.185.4157.1124.
- . 1981. "Variants of Uncertainty." *Cognition* 11 (2): 143–157. [https://doi.org/10.1016/0010-0277\(82\)90023-3](https://doi.org/10.1016/0010-0277(82)90023-3).
- Kahneman, Daniel și Gary Klein.** 2009. "Conditions for intuitive expertise: A failure to disagree." *American Psychologist* 64 (6): 515–526. doi:10.1037/a0016755.
- Klein, Gary.** 1993. "A recognition-primed decision (RPD) model of rapid decision making." În *Decision making in action: Models and methods*, de G. A. Klein, J. Orasanu, R. Calderwood și C. E. Zsombok (Eds.), 138–147. Ablex Publishing.
- . 2004. *The Power of Intuition: How to Use Your Gut Feelings to Make Better Decisions at Work*. Crown Currency.
- . 2015. "A naturalistic decision making perspective on studying intuitive decision making." *Journal of Applied Research in Memory and Cognition* 4 (3): 164–168. doi:10.1016/j.jarmac.2015.07.001.
- . 2017. *Source of Power: How People make Decision*. The MIT Press.
- . 2021. "The RPD Model: Criticisms and Confusions." *Psychology Today*. <https://www.psychologytoday.com/intl/blog/seeing-what-others-dont/202102/the-rpd-model-criticisms>.
- Klein, Gary, Roberta Calderwood și Anne Clinton-Cirocco.** 1986. "Rapid Decision Making on the Fire Ground." *Proceedings of the Human Factors Society Annual Meeting* 30 (6): 576–580. doi:10.1177/154193128603000616.
- . 2010. "Rapid Decision Making on the Fire Ground: The Original Study Plus a Postscript." *Journal of Cognitive Engineering and Decision Making* 43 (3): 186–209. doi:10.1518/155534310x12844000801203.
- Knighton, Wing R.J.** 2004. "The Psychology of Risk and its Role in Military Decision-Making, Defence Studies." 4 (3): 309-334. doi:10.1080/1470243042000344786.

- Latham, Gary și Lise Saari.** 1982. "The importance of union acceptance for productivity improvement through goal setting." *Personnel Psychology* 35 (4): 781–787. <https://doi.org/10.1111/j.1744-6570.1982.tb02221.x>.
- Lazarus, Richard.** 1993. "Coping theory and research: Past, present, and future." *Psychosomatic Medicine* (No. 55): 234-247.
- Lazarus, Richard și S. Folkman.** 1984. *Stress, appraisal and coping*. New York: Springer.
- Lipshitz, Raanan.** 1993. "Converging themes in the study of decision making in realistic settings." În *Decision making in action: Models and methods*, de G. A. Klein, J. Orasanu, R. Calderwood și C. E. Zsombok (Eds.), 103-137. Ablex Publishing.
- Lyneham, Joy, Camillus Parkinson și Carey Denholm.** 2008. "Explicating Benner's concept of expert practice: intuition in emergency nursing." *Journal of Advanced Nursing* 64 (4): 380–387. [doi:10.1111/j.1365-2648.2008.04799.x](https://doi.org/10.1111/j.1365-2648.2008.04799.x).
- Mantua, Janna, Alexxa F. Bessey, Carolyn A. Mickelson, Jake J. Choynowski și Jeremy J. Noble.** 2021. "Sleep and high-risk behavior in military service members: a mega-analysis of four diverse U.S. Army units." *Sleep* 44 (4): zsa221. [doi:10.1093/sleep/zsa221](https://doi.org/10.1093/sleep/zsa221).
- Miller, George.** 2003. "The cognitive revolution: a historical perspective." *Trends in Cognitive Sciences* 7 (3): 141-144. [https://doi.org/10.1016/S1364-6613\(03\)00029-9](https://doi.org/10.1016/S1364-6613(03)00029-9).
- Montgomery, Henry.** 1983. "Decision Rules and the Search for a Dominance Structure: Towards a Process Model of Decision Making." *Analysing and Aiding Decision Processes*, 343–369. [doi: 10.1016/s0166-4115\(08\)62243](https://doi.org/10.1016/s0166-4115(08)62243).
- _____. 2012. "Decision Making and Action: The Search for a Dominance Structure." *The Construction of Preference*, 342–355. Cambridge University Press.
- Mustață, Marinel-Adi și Alina Ionașcu.** 2018. "The Story of Behavioral Economics. In a Nutshell." *Strategic Changes in Security and International Relationship*. vol. 3. 204-213.
- Mustață, Marinel-Adi și Cristina Bogzeanu.** 2017. *Programul euristicilor și biasurilor. Aplicații și implicații în domeniul militar*. București: Editura Universității Naționale de Apărare Carol I.
- Nalliah, Romesh.** 2016. "Clinical decision making – choosing between intuition, experience and scientific evidence." *British Dental Journal* (221): 752–754. <https://doi.org/10.1038/sj.bdj.2016.942>.
- NATO.** 2017. *The NATO Alternative Analysis Handbook*. Second Edition. <https://www.act.nato.int/wp-content/uploads/2023/05/alta-handbook.pdf>.
- Park, Whan și Lessig Parker.** 1981. "Familiarity and Its Impact on Consumer Decision Biases and Heuristics." *Journal of Consumer Research* 8 (2): 223-230. [doi:10.1086/208859](https://doi.org/10.1086/208859).
- Peters, Ellen, Daniel Västfjäll, Paul Slovic, C.K. Mertz, Ketti Mazzocco și Stephan Dickert.** 2006. "Numeracy and Decision Making." *Psychological Science* 17 (5): 407-413. <https://journals.sagepub.com/doi/10.1111/j.1467-9280.2006.01720.x>.
- Petrofsky, Lyddia A., Corinne M. Heffernan, Brian T. Gregg și Enrique V. Smith.** 2021. "Effects of Sleep Deprivation in Military Service Members on Cognitive Performance: A Systematic Review." *Military Behavioral Health* 10 (3): 202-220. [doi:10.1080/21635781.2021.1982088](https://doi.org/10.1080/21635781.2021.1982088).

- Pokrant, Marvin.** 1999. *Desert Storm at Sea: What the Navy Really Did*. London: Praeger.
- Qu, Jue, Hao Guo, Wei Wang, Sina Dang și Haiping Liu.** 2022. "A Study on the Intuitive Design of Target Search Tasks under Time and Information Pressure." *Brain Sci* 12 (11): 1464. <https://doi.org/10.3390/brainsci12111464>.
- Radtke, Elise L., Rainer Düsing, Julius Kuhl, Mattie Tops și Markus Quirin.** 2020. "Personality, Stress, and Intuition: Emotion Regulation Abilities Moderate the Effect of Stress-Dependent Cortisol Increase on Coherence Judgments." *Front. Psychol.* Vol. 11. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.00339>.
- Riffenburgh, Robeert.** 1991. "Tactical Decision Making Under Stress (TADMUS) Program Study Initial Design." <https://apps.dtic.mil/sti/tr/pdf/ADA242766.pdf>.
- Seijts, Gerard, Gary P. Latham, Kevin Tasa și Brandon W. Latham.** 2004. "Goal Setting and Goal Orientation: An Integration of Two Different Yet Related Literatures." *Academy of Management Journal* 47 (2): 227-239. [doi:10.5465/20159574](https://doi.org/10.5465/20159574).
- Selye, Hans.** 1973. "The Evolution of the Stress Concept." *American scientist* 61 (6): 692-699.
- Shanteau, James.** 1992. "Competence in experts: The role of task characteristics." *Organizational Behavior and Human Decision Processes, Elsevier* 53 (2): 252-266.
- Sinclair, Marta, Neal M. Ashkanasy, Prithviraj Chattopadhyay și Maree V. Boyle.** 2002. "Determinants of Intuitive Decision Making in Management: The Moderating Role of Affect." In *Managing Emotions in the Workplace*. New York: Routledge. <https://www.researchgate.net/publication/45377370>.
- Spelke, Elizabeth.** 1994. "Initial knowledge: six suggestions." *Cognition* 50 (1-3): 431-445. [doi:10.1016/0010-0277\(94\)90039-6](https://doi.org/10.1016/0010-0277(94)90039-6).
- Sylvester, Benjamin, Damian O'Keefe, Steve Gooch și Eugenia Kalantzis.** 2022. "Behavioral Economics in Military Personnel Research and Policy." In *Handbook of Military Sciences*, de A.M. Sookermany (eds). Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-02866-4_83-1.
- Thaler, Richard H. și Cass R. Sustein.** 2008. *Nudge: Improving Decisions about Health, Wealth, and Happiness*. London: Yale University Press.
- US Marines Corps.** 2010. "Combat and operational stress control." *MCTP 3-30E (Formerly MCRP 6-11C)*, p. 1-3. <https://www.marines.mil/portals/1/Publications/MCTP%203-30E%20Formerly%20MCRP%206-11C.pdf>.
- Van den Berge, Carlo, Amy B. Adler, Roos Delahaij, Suzanne M. Bailey, Merle Parmak, Barend van Tussenbroek, José M. Puente și alții.** 2013. "NATO Survey of Mental Health Training in Army Recruits." *Military Medicine* 178 (7): 760-766. <https://doi.org/10.7205/MILMED-D-12-00549>.
- Waxman, Robert.** 2019. "Five Philosophers on Free Will: Plato, Hobbes, Hume, Leibniz, and Hegel." <https://philarchive.org/rec/PHDFPO>.
- Yu, Rongjun.** 2016. "Stress potentiates decision biases: A stress induced deliberation-to-intuition (SIDI) model." *Neurobiology of Stress* Vol. 3: 83-95. [doi:10.1016/j.ynstr.2015.12.006](https://doi.org/10.1016/j.ynstr.2015.12.006).

Operațiunile tactice în mediul montan, în contextul cerințelor câmpului de luptă contemporan

Mountain Combat Operations in the Context of Contemporary Battlefield Requirements

Lt. col. drd. Claudiu Valer NISTORESCU*

*Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București, România
e-mail: nistorescu_claudiu@yahoo.com

Abstract

Integrarea noilor tehnologii la nivelul operațiilor militare afectează întregul proces al acestora, imprimându-le o serie de particularități, modelând, totodată, caracterul războiului. Precizia și raza lungă de acțiune a noilor sisteme de armament, utilizarea extensivă a senzorilor multispectrali, îmbunătățirea permanentă a relației sensor-to-shooter, dezvoltarea capabilităților fără pilot sunt doar câteva dintre realitățile câmpului de luptă modern. În acest context, marcat de o schimbare de paradigmă în ceea ce privește relația manevră – foc – protecție, se pune întrebarea dacă operațiunile militare executate în mediul montan își mai păstrează relevanța în ecuația câmpului de luptă contemporan. De regulă, limitate spațial, acest tip de operații sunt supuse transformării din perspectivă doctrinară și operațională. În acest sens, printr-o explorare longitudinală și interpretativă a operațiilor terestre, dar și printr-o analiză calitativă a cerințelor câmpului de luptă contemporan, am identificat și am descris repere în ceea ce privește adaptarea forțelor de vânători de munte și a operațiilor executate de către acestea.

The integration of new technologies into military operations has a significant impact on the entire process, resulting in specific features and shaping the character of warfare. The modern battlefield is characterized by the accuracy and long range of new weapon systems, the extensive use of multi-spectral sensors, the continuous improvement of the sensor-to-shooter relationship, and the development of unmanned capabilities. In this context, there is a question as to whether military operations executed in mountainous environments are still relevant in contemporary battlefield equations. These operations are typically spatially limited, static, and attritional, and are subject to transformation from a doctrinal and operational perspective in a paradigm shift in the maneuver-support-fire-protection relationship. This study aims to identify and describe key factors associated with the adaptation of mountain warfare forces and the operations they conduct through an interpretive analysis of land operations.

Cuvinte-cheie:

mediul montan; operații tactice; adaptare doctrinară; asimetrii tactice.

Keywords:

mountainous environment; tactical operations; doctrinal adaptation; tactical asymmetries.

Info articol

Primit: 10 aprilie 2024; Evaluat: 24 mai 2024; Acceptat: 3 iunie 2024; Disponibil online: 5 iulie 2024

Citare: Nistorescu, C.V. 2024. „Operațiunile tactice în mediul montan, în contextul cerințelor câmpului de luptă contemporan.”
Buletinul Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 13(2): 52-63. <https://doi.org/10.53477/2065-8281-24-13>

© Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”

Articol cu acces deschis distribuit în conformitate cu termenii și condițiile licenței Creative Commons Attribution (CC BY-NC-SA)

Zonele muntoase ocupă mai mult de 25% din suprafața globului și aproximativ 20% din populația lumii trăiește în aceste zone ([Allied Tactical Publication, ATP-3.2.1.3 2022, 2-4](#)). Deși migrarea populației către mediul urban reprezintă una dintre tendințele prezentului, mediul montan rămâne încă un loc în care oamenii își vor desfășura activitățile. De-a lungul istoriei, nu puține au fost situațiile în care forțele armate au fost nevoite să desfășoare operații militare în zone montane. Mediul montan, restrictiv în ceea ce privește planificarea, pregătirea și executarea operațiilor tactice, a oferit, de regulă, o poziție de avantaj uneia dintre părți, determinând, în consecință, acțiuni ale oponentului pentru anularea respectivului avantaj. Astfel, spațiile montane, indiferent de valoarea lor (strategică, operativă sau tactică), au devenit scena unor confruntări armate în care forțele angajate au fost nevoite să realizeze adaptări doctrinare și operaționale pentru a satisface cerințele impuse de specificitatea acestui mediu.

Astăzi, spațiul montan păstrează un potențial ridicat în ceea ce privește materializarea sa ca scenă de desfășurare a operațiilor tactice în cadrul unor conflicte convenționale sau neconvenționale. Relevanța operațiilor în acest tip de mediu este evidențiată de doctrina NATO pentru operații terestre, ele solicitând o atenție deosebită din partea planificatorilor militari ([Allied Joint Publication, AJP-3.2 2022, A-24](#)). În subsidiar, manualul de tactică pentru operații montane subliniază necesitatea ca statele aliate să-și mențină suficiente forțe capabile să opereze în acest mediu ([Allied Tactical Publication, ATP-3.2.1.3 2022, 1-1](#)). Realitatea prezentului denotă perpetuarea unor surse cu potențial de a genera confruntări armate în spațiile montane. India și Pakistanul continuă să se privească prin cătarea armelor după mai multe decenii trecute de la primul conflict armat dintre cele două state, izbucnit în 1947. De atunci, mai multe confruntări armate au avut loc între cei doi rivali, în zona Munților Karakorum, în scopul obținerii controlului asupra Kașmirului și, „din când în când, de-a lungul graniței, armele se fac și acum auzite” ([Marshall 2022, 183](#)). Rezistența eficientă a gherilelor mujahedine în zonele muntoase ale Afganistanului este de notorietate și, în ciuda adaptării continue a Armatei a 40-a sovietice, dislocată în respectivul teatru de operații, aceasta a fost înfrântă în cele din urmă ([Braithwaite 2015, 268](#)). Zece ani mai târziu, scenariul se repetă într-o oarecare măsură și mișcarea insurgentă a talibanilor utilizează tactici similare celor din conflictul ruso-afgan. Și în acest caz, mediul montan a jucat un rol de *multiplicator al forței*, asigurând insurgenților deopotrivă posibilități de dispersie, cât și locații sigure pentru adăpost și refacerea capacității de luptă. Războiul din Nagorno-Karabah, declanșat în 2020, concentrează forțele și operațiile acestora, în faza finală a conflictului, în zona muntoasă a regiunii. Atât atacatorul, cât și apărătorul au încercat să exploateze caracteristicile terenului în favoarea sa, o serie de ajustări privind compoziția forței, tacticile și procedeele de luptă, folosirea tehnicii de luptă și a armamentului fiind necesare ([Jones și alții 2022](#)).

Luând în considerare lecțiile învățate ale conflictelor militare, precum și considerentele geografice ale României¹, forțele armate naționale își mențin

¹ Aproximativ 30% din teritoriul României include suprafețe montane, Arcul Carpatic fiind unul dintre elementele geografice definitorii ale țării noastre.

structurile tactice de vânători de munte, continuând, totodată, eforturile pentru dezvoltarea acestora. În acest context, urmărim identificarea nevoilor de adaptare doctrinară și operațională a forțelor de vânători de munte din perspectiva cerințelor războiului modern. O serie de obiective au fost stabilite pentru canalizarea efortului de cercetare. Astfel, printr-o analiză interpretativă a fenomenologiei operațiilor terestre, ne propunem să identificăm direcțiile în care forțele destinate operațiilor în mediul montan trebuie să-și ajusteze compoziția și organizarea. Explorarea modului în care operațiile executate în mediul montan sunt integrate la nivelul operațiilor terestre pune în evidență rolul și necesitatea lor. De asemenea, determinarea cerințelor privind înzestrarea structurilor tactice de forțe se constituie într-un alt obiectiv al prezentului demers. Analiza comparativă a unor structuri tactice de vânători de munte aparținătoare altor armate occidentale a facilitat obținerea unor date calitative și cantitative privind cerințele de organizare și de înzestrare a forțelor proprii similare. Nu în ultimul rând, ne interesează reperele teoretice care stau la baza adaptării doctrine în ceea ce privește modul de utilizare a forțelor pentru vânătoria de munte. Identificarea și descrierea impactului caracteristicilor de mediu, dar și al noilor tehnologii asupra procesului operațional, într-un context marcat de multidimensionalitatea câmpului de luptă, au permis desprinderea unor concluzii pertinente în ceea ce privește ajustarea doctrinară a operațiilor tactice executate în mediul montan.

Integrarea operațiilor montane în cadrul operațiilor terestre

Complexitatea operațiilor terestre rezultă din interacțiunea mai multor factori, care sunt materializați sub aspect politic, militar, economic, social, informațional și infrastructural, toate raportate la dimensiunile temporale și spațiale ale mediului de operare (PMESII-PTT). Sub impactul respectivelor variabile, operațiile terestre se încadrează în tematica generală a operațiilor, așa cum e ea definită de doctrina NATO pentru operații terestre, distingându-se, prin scopul lor, în *operații defensive*, *operații ofensive* și *operații de stabilitate*. Aceste operații de nivel tactic sunt rezultatul combinării adaptate a mai multor *acțiuni tactice* – *ofensive*, *defensive*, *intermediare* și/ sau *de stabilitate*, ponderea acestora din urmă fiind dată de natura operației tactice (Allied Tactical Publication, ATP-3.2.1 2022, 1). Relația dintre temele operațiilor, tipul de operații tactice și contribuția acțiunilor tactice la materializarea lor este reprezentată schematic în Figura 1.

În situația unui conflict, indiferent dacă vorbim de operații de luptă sau de operații de răspuns la o criză majoră, componenta terestră a forțelor armate va avea de jucat un rol important. Atributele forțelor terestre – *complexitate*, *prezența factorului uman*, *versatilitate*, *persistența efectelor generate* (Jordan și alții 2016, 86) – le conferă un statut aparte, indiferent de tema operației. Operațiile tactice executate în mediul montan se încadrează conceptual în cerințele operațiilor terestre, contribuind la îndeplinirea obiectivelor acestora. Ele se pot constitui în operații tactice independente sau pot fi încadrate în operația tactică terestră a eșalonului superior. De asemenea,

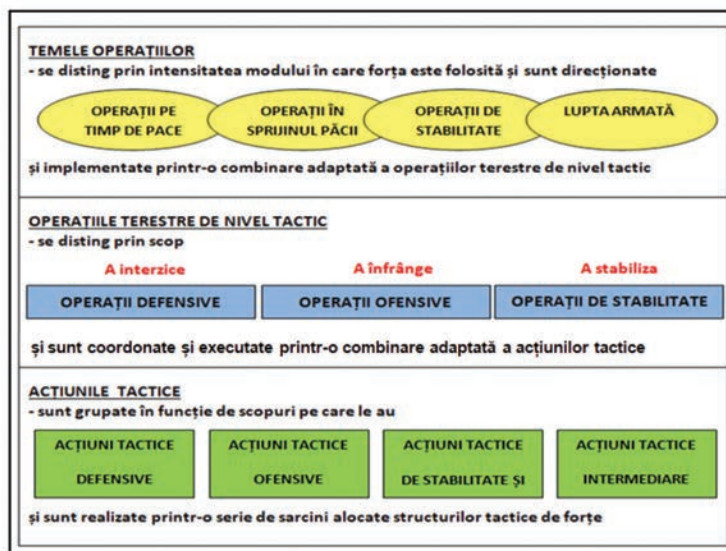

Figura 1 Temele și tipologia operațiilor și acțiunilor terestre
(Sursa: North Atlantic Treaty Organization, Allied Joint Publication, NATO Standard, AJP-3.2, *Allied Joint Doctrine for Land Operations*, Edition B Version 1, NATO Standardization Office (NSO), 2022, p. 56)

forțele destinate unei operații tactice în mediul montan pot fi parte integrantă a unei grupări de forțe terestre sau, în funcție de situație, pot acționa independent. Redarea schematică a modului de integrare a operațiilor la care facem referire se regăsește în Figura 2.

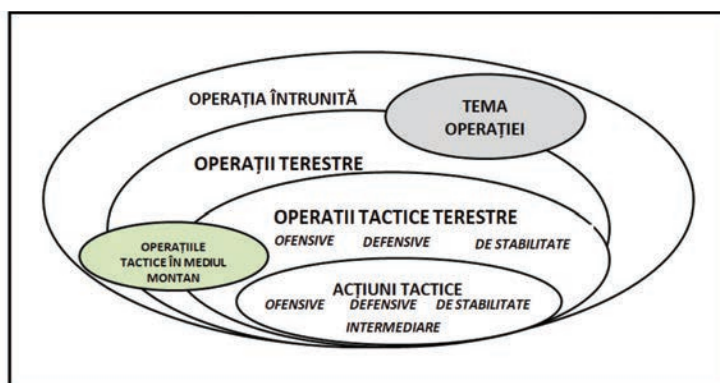

Figura 2 Locul operațiilor montane în cadrul operațiilor terestre

Specificitatea mediului montan și influența acestuia asupra executării operațiilor

Mediul montan este reprezentat de o zonă geografică ce este caracterizată printr-o fragmentare accentuată a terenului, prin diferențe mari de altitudine, prin particularități ale condițiilor meteorologice și prin infrastructură precară sau chiar inexistentă. Aceste zone se particularizează printr-un grad mare de înclinare a pantelor, variații mari de temperatură, efecte amplificate ale fenomenelor meteorologice. Sub influența acestor factori, operațiile tactice sunt proiectate astfel încât să exploateze avantajele, concomitent cu reducerea dezavantajelor și riscurilor intrinseci mediului montan.

Acest tip de mediu impune, deopotrivă, crearea unor capacități militare, adaptate la cerințele mediului de confruntare, și ajustarea tacticilor, tehnicilor și procedurilor de operare. Terenul accidentat, fenomenul de ecranare a undelor electromagnetice complică sistemul de comandă și control, coordonarea forțelor fiind dificilă. În acest sens, acțiunile executate în mediul montan sunt descentralizate, operațiile tactice de luptă (ofensive sau defensive) materializându-se, de regulă, într-o serie de ciocniri și bătălii fragmentate. Informațiile joacă un rol important, având în vedere vulnerabilitățile create de specificitatea mediului, totodată, întrebuintarea mijloacelor ISR, de orice natură, suferind limitări, din cauza condițiilor acestuia. Lipsa căilor de comunicații, terenul frământat și predominant acoperit cu vegetație presupun acțiunea conjugată a forțelor îmbarcate pe tehnica de luptă cu acțiunile forțelor debarcate. Structurilor tactice le sunt necesare vehicule care să le crească mobilitatea în acest tip de teren, precum și sisteme de armament care să permită executarea tragerilor asupra țintelor terestre și aeriene. Echipamentul și armamentul forțelor care acționează pe jos trebuie proiectat astfel încât să se obțină un rezultat acceptabil, în raport cu masa și performanțele acestora. Manevra forțelor îmbarcate este limitată la căile de comunicații existente, de aceea operațiile manevriere au la bază acțiunile trupelor debarcate sau ale detașamentelor aeromobile ori de desant aerian. Din această perspectivă, forțele vor fi înzestrate cu armament ușor de infanterie care să permită dislocarea rapidă a acestora. Sprijinul prin foc este sever restricționat, din cauza fragmentării accentuate a terenului, astfel că cel mai potrivit mijloc de sprijin prin foc este reprezentat de aruncătoare. Artileria autopropulsată este restricționată, sub aspectul mobilității, la utilizarea comunicațiilor existente. Dimensiunile mari ale platformelor generează, de asemenea, limitări în ceea ce privește folosirea rețelei de drumuri. De asemenea, diversele acoperiri și mascări existente pot reduce eficiența muniției, cu efect la nivelul solului, utilizate pentru angajarea unor ținte fixe, dar și pentru neutralizarea forței vii a inamicului. În acest sens, se recomandă folosirea munițiilor cu temporizator sau a celor cu explozie în aer. În același timp, compartimentarea terenului poate influența eficiența munițiilor inteligente, limitând posibilitatea de dirijare a proiectilului către țintă. Sistemele de rachete antitanc sunt utile pentru lovirea blindatelor care acționează îndeosebi pe văi. Compartimentarea terenului, dar și acoperirea lui pe suprafețe extinse limitează raza de acțiune a acestor sisteme. Existența unor largi zone nevăzute impune integrarea unor capacități ISR la nivelul structurilor de sprijin luptă care să faciliteze achiziția țintelor și conducerea focului. Mediul montan, prin reducerea eficienței propagării undelor în spectrul electromagnetic, generează o creștere a riscului de a pierde legătura cu platformele aeriene fără pilot. Deși terenul poate facilita infiltrarea UAS, condițiile meteo nefavorabile, în special vântul de intensitate mare, ceața, ploaia înghețată și descărcările electrice, restricționează drastic ferestrele temporale în care pot fi utilizate ([Allied Tactical Publication, ATP-3.2.1.3 2022, 2-12](#)). Nu în ultimul rând, trebuie ținut cont de faptul că sistemele tactic-operative clasa a II-a au nevoie de piste speciale pentru decolare/aterizare, terenul montan limitând semnificativ posibilitatea construirii acestora. Dificultățile generate de teren atât în reperarea, cât și în angajarea țintelor aeriene impun ocuparea și controlul cotelor dominante, în scopul prevenirii acțiunilor elicopterelor de cercetare, de atac sau ale

celor care execută misiuni de infiltrare și inserție a detașamentelor speciale, dar și a acțiunilor UAS. Sistemele de apărare antiaeriană de tip MANPAD sunt eficiente în mediul montan, terenul nelimitând utilizarea acestora, cu condiția să fie dispuse pe cotele dominante. Totuși, zonele împădurite reduc posibilitățile de observare, iar existența „zonelor nevăzute” extinse, specifice mediului montan favorizează infiltrarea structurilor de elicoptere ale inamicului ([Department of the Army, ATP 3-90.97 2016, 6-12](#)).

Având în vedere aceste realități ale câmpului de luptă modern, analizate din perspectiva caracteristicilor mediului montan, identificăm nevoia realizării unui *echilibru al operațiilor tactice* care să țină cont îndeosebi de mobilitatea și protecția forțelor, de puterea de foc a structurii, de riscurile adiționale, generate de factorii de mediu. Ținând cont de cerințele procesului operațional, de limitările, dar și de avantajele oferite de mediul montan, o serie de principii trebuie avute în vedere în planificarea și executarea operațiilor: *controlul înălțimilor, descentralizarea operațiilor și exercitarea comenzii misiunii, realizarea surprinderii, rezerva, leadershipul*. Totodată, subliniem faptul că specificitatea mediului impune operațiilor un caracter aparte și de aceea expertiza în domeniu este necesară la nivelul exercitării tuturor funcțiilor luptei.

Cerințe privind organizarea, compoziția și înzestrarea forței

Caracterul multidimensional al câmpului de luptă modern, noile tehnologii integrate la nivelul sistemelor de armament, tehnicii de luptă și echipamentelor militare impun o adaptare a tacticilor și procedeele de luptă în mediu montan și implicit a organizării și compoziției forței. Raportându-ne la implicațiile mediului asupra desfășurării operațiilor și acțiunilor tactice, identificăm nevoia constituirii unei forțe care să dețină suficientă mobilitate, fără ca puterea de lovire și abilitatea de supraviețuire să îi fie afectate în mod drastic. Realizarea echilibrului dintre manevră și foc rămâne o condiție esențială a operațiilor în munți, evaluarea îndeplinirii ei făcându-se separat, în funcție de nivelul terenului în care se operează². În acest sens, în ceea ce privește compoziția forței, următoarele repere sunt esențiale:

- elemente de cercetare/recunoaștere/supraveghere și cercetare prin luptă care să asigure, deopotrivă, informațiile necesare planificării și executării operațiilor, cât și crearea premiselor pentru preluarea inițiativei;
- elemente de geniu luptă care să crească nivelul de mobilitate a forțelor proprii, concomitent cu executarea misiunilor de contramobilitate;
- structuri de manevră, capabile să opereze integrat la toate nivelurile terenului, combinând acțiunea terestră îmbarcată și debarcată cu acțiunea forțelor aeropurtate și aeromobile;
- elemente de sprijin prin foc, capabile să opereze descentralizat și care să fie suficient de mobile pentru însoțirea elementelor de manevră;

² Terenul montan este clasificat pe trei niveluri: nivelul I (fundul văilor, de-a lungul liniilor de comunicații), nivelul II (pantele versanților și crestele secundare de o parte și de alta a văilor), nivel III (vârfurile și crestele dominante).

- structuri logistice mobile care să faciliteze executarea sprijinului logistic descentralizat.

În ceea ce privește organizarea forței și constituirea structurilor tactice, la nivelul unei brigăzi de vânători de munte, având în vedere dimensiunile extinse ale zonei de operații și cerințele privind informațiile, mobilitatea forțelor și executarea manevrei, considerăm următoarele entități ca fiind necesare:

- 1 batalion/regiment de cercetare;
- 3-4 unități de manevră de valoare batalion sau regiment;
- 1 companie/batalion de parașutiști montani;
- 1 batalion/regiment de artilerie;
- 1 batalion de geniu luptă;
- 1 companie de apărare AA, înzestrată cu MANPAD;
- subunități de sprijin de luptă și sprijin logistic;
- 1 batalion sprijin logistic;
- 1 structură/celulă de specialiști (subject matter expert/SME cell).

Motivăm această formulă principală de organizare și prin analiza și compararea structurilor de nivel brigadă de vânători de munte, existente la nivelul unor state membre ale Alianței Nord-Atlantice. Astfel, în continuare, redăm schematic modul de organizare a brigăzilor alpine din compunerea forțelor armate ale Germaniei, Italiei și Franței. Precizăm că datele au fost colectate din surse deschise și, de asemenea, pot exista diferențe în organizarea a două structuri similare din cadrul forțelor armate ale aceluiași stat.

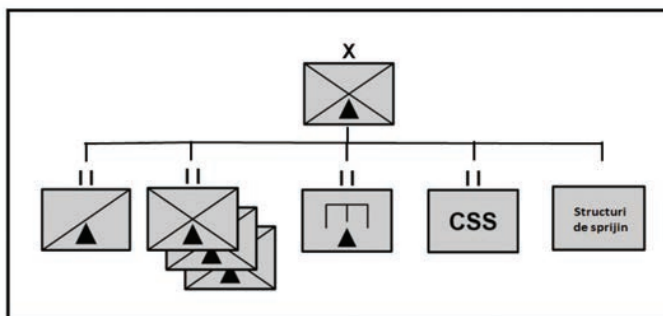

Figura 3 Organizarea Brigăzii 23 Vânători de Munte din cadrul armatei germane
(Sursa: <https://www.bundeswehr.de/de/organisation/heer/organisation/division-schnelle-kräfte/gebirgsjaegerbrigade-23>)

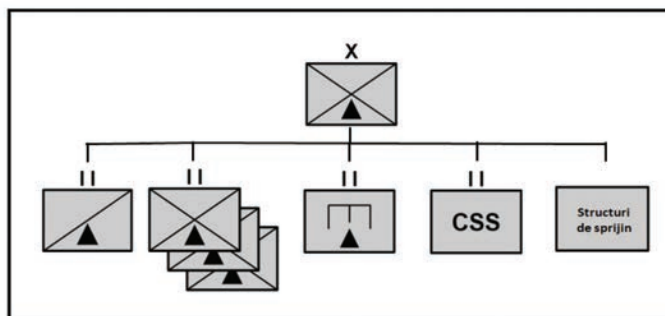

Figura 4 Organizarea Brigăzii 27 Vânători de Munte din cadrul armatei franceze
(Sursa: <https://www.defense.gouv.fr/terre/nos-unites/nos-brigades/27e-brigade-infanterie-montagne>)

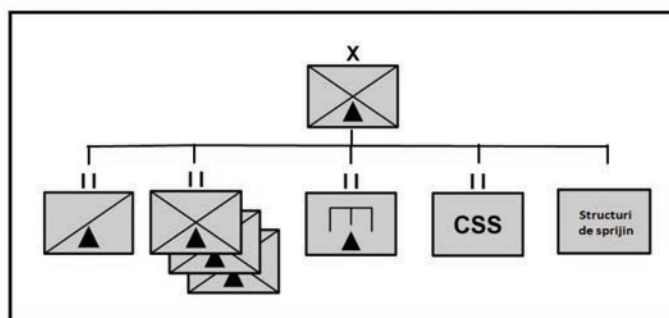

Figura 5 Organizarea Brigăzii de Vânători de Munte ”Taurinense” din cadrul armatei italiene
(Sursa: <https://www.esercito.difesa.it/en/organization/the-chief-of-general-staff-of-the-army/comfoter/alpine-troops-command/taurinense-alpine-brigade>)

Totodată, identificăm mai multe aspecte care se transpun în repere importante privind înzestrarea forțelor de vânători de munte cu sisteme de armament, tehnică de luptă și echipamente:

- înzestrarea cu vehicule a forțelor de manevră trebuie să realizeze un mix optim între platforme blindate, ușor blindate și neblindate; în ceea ce privește platformele blindate, exploatarea variantelor șenile aduce un plus de mobilitate, ele având o capacitate de trecere mai mare, în condițiile acoperirii terenului cu gheață și zăpadă, totuși și variantele moderne de blindate medii pe roți sunt eficiente în acest tip de teren; vehiculele ușor blindate și cele neblindate de tip ATV sunt utile detașamentelor specializate și structurilor de cercetare, permițând executarea misiunilor de screening și de infiltrare în dispozitivul inamicului;
- sistemele de artilerie cu traiectorie înaltă sunt cele mai eficiente în mediul montan, de aceea se impune înzestrarea vânătorilor de munte cu acestea până la cel mai mic nivel tactic; dacă la nivelul batalionului de vânători de munte, elementul principal de sprijin prin foc este constituit de aruncătoare, la nivelul brigăzii, în cadrul batalionului/regimentului de artilerie se poate opta și pentru obuziere de calibrul 155 mm în versiune atropulsată sau tractată; includerea sistemelor de armament antitanc în cadrul batalionului de artilerie nu constituie o prioritate, lupta împotriva blindatelor realizându-se descentralizat prin intermediul batalioanelor organice ale brigăzii;
- având în vedere mobilitatea și versatilitatea scăzută a sistemelor antitanc de tip *tun fără recul*, recomandăm înlocuirea acestora cu sisteme de rachete antitanc dirijate cu capabilități *fire and forget*, *top attack* și *flying top attack*; variantele portabile sunt cele mai potrivite, având în vedere dificultatea terenului și întrebuințarea cu precădere a forțelor debarcate; aceste capabilități destinate luptei împotriva blindatelor inamicului se vor constitui în subunități integrate la nivelul companiilor și batalioanelor;
- cel mai potrivit mijloc pentru protecția antiaeriană a forțelor este reprezentat de sistemele de rachete antiaeriene de tip MANPAD; mobilitatea ridicată a acestora, simplitatea modului de operare, dar și eficiența la țintă le recomandă pentru utilizarea în acest mediu;

- dronele de atac și de recunoaștere pot fi utile pe timpul executării operațiilor militare în mediul montan, dar din cauza condițiilor meteorologice și disfuncționalităților la nivelul sistemelor de comunicații, efectele generate de aceste capacități sunt limitate;
- organizarea și înzestrarea structurilor logistice trebuie realizată astfel încât să asigure sprijinul forțelor în toate tipurile de teren (nivel I, II și III); astfel, la nivelul brigăzii, subunitățile de depozitare și transport trebuie să dispună de autovehicule (autocamioane) capabile să opereze în teren de nivel I și II, iar la nivelul batalionului, respectivele structuri logistice trebuie să dispună de capacități de transport capabile să opereze în zona înaltă a munților de nivel III (șenilate de transport, UTV).

Adaptarea doctrinară a operațiilor tactice de tip combat

Având în vedere particularitățile operațiilor în mediul montan, precum și cerințele privind configurarea, organizarea și înzestrarea structurilor de forțe, vom explora în continuare implicațiile doctrinare generate de factorii modelatori ai câmpului de luptă modern – tehnologiile avansate integrate noilor sisteme de armament, extinderea razei de acțiune și îmbunătățirea preciziei respectivelor sisteme, senzorii multispectrali, fragmentarea operațiilor și extinderea fenomenului „bătăliilor fragmentate” specifice zonelor de operații noncontigue și nonliniare, utilizarea sistemelor fără pilot și autonome.

Raportându-ne la *operația de apărare*, identificăm două posibilități de organizare eficientă a acesteia:

- a. apărare solidă, liniară și continuă, cu concentrarea întregii puteri de luptă pe direcțiile principale de pătrundere ale inamicului;
- b. apărare elastică, care să permită absorbirea treptată a efortului ofensiv al inamicului.

Prima situație este viabilă, în condițiile în care există suficiente forțe și resurse la dispoziție pentru asigurarea unui aliniament inițial puternic în teren, precum și rezerve care să execute contraatacuri pentru închiderea breșelor create. Lecțiile învățate ale conflictelor militare scot în evidență eficiența acestei apărări, în condițiile integrării sistemelor de lovire în adâncime și la contact. Unul dintre cele mai cunoscute exemple privind desfășurarea acestui tip de apărare este Bătălia de la Monte Cassino din Cel de-Al Doilea Război Mondial, în care forțele germane au constituit așa-numita *Linie de iarnă*, având ca pivot central masivul din apropierea localității Cassino, în scopul opririi înaintării forțelor aliate spre Roma. Totuși, subliniem că, din cauza reducerii efectivului de forțe, acest tip de apărare este dificil de materializat în scopul acoperirii unui front extins. Mai mult de atât, îmbunătățirea capacităților de culegere a informațiilor va genera un dezavantaj forțelor dispuse pe poziții, ele fiind supuse focului precis al inamicului.

A doua situație presupune organizarea de detașamente mobile care să hărțuiască în mod continuu forțele inamicului prin atacuri de scurtă durată de tip *hit and run* și ambuscade asupra elementelor de manevră, dar și asupra elementelor de sprijin de luptă și sprijin logistic. Înzestrarea acestor detașamente cu tehnică de luptă mobilă și cu sisteme portabile (RAD, MANPAD) de ultimă generație reprezintă o premisă pentru succesul acestora. Controlul înălțimilor dominante este esențial, iar în condițiile în care este pierdut, trebuie realizate eforturi pentru împiedicarea ocupării lor de către inamic prin lovirea acestuia cu armamentul cu rază lungă. De asemenea, menținerea controlului asupra unor obiective importante sau puncte cheie ale terenului poate fi necesară. Un sistem extins de senzori multispectrali, care să acopere zona de operații, va asigura informații oportune privind acțiunile inamicului. Elemente de cercetare destinate completării sistemului de *screening* pot coordona focul sistemelor de lovire și acțiunile detașamentelor mobile. În acest context, cele mai potrivite tactici și tehnici de operare sunt: ambuscada, raidurile, tacticile Motti, blocarea liniilor de comunicații, acțiunile destinate contracarării elementelor infiltrate.

Ofensiva în mediul montan este extrem de dificilă, din cauza restricțiilor impuse de mediu. Cucerirea și controlul înălțimilor reprezintă un imperativ al acțiunilor ofensive executate în mediul montan. Deplasarea de-a lungul văilor, de-a lungul axelor principale de înaintare se va face numai după asigurarea înălțimilor aferente versanților. Forțele principale care avansează pe comunicații vor fi precedate de detașamente înaintate, din care fac parte echipe antitanc care au misiunea de a respinge eventuale contraatacuri cu blindate. Pentru menținerea controlului asupra punctelor dominante din teren, dar și asupra altor puncte cheie, dislocarea unor capacități antiaeriene devine o prioritate. Având în vedere dificultatea terenului, sistemele MANPAD reprezintă soluția cea mai potrivită pentru acțiunile în acest tip de mediu. Un rol determinant în operația ofensivă în teren muntos-împădurit îl au detașamentele de întoarcere. Manevra de întoarcere, o acțiune desfășurată în vederea modelării spațiului de luptă, are ca scop dezechilibrarea inamicului prin crearea unei amenințări în zona de spate a dispozitivului acestuia. Indiferent de valoarea detașamentului de întoarcere, misiunea și modalitatea de infiltrare a acestuia, configurarea și înzestrarea cu sisteme de armament sunt cruciale, în scopul generării unor efecte destinate dezechilibrării apărării inamicului. Totodată, sprijinul acordat de eșalonul superior prin acțiunile sistemelor de lovire cu rază extinsă, inclusiv UAS, poate contribui la extinderea în spațiu și în timp a misiunii respectivelor detașamente. În timpul executării operației ofensive, cele mai potrivite tactici și tehnici sunt: acțiunea detașamentelor de întoarcere, raidurile, acțiunea detașamentelor de asalt aerian, atacuri cu obiectiv limitate.

Având în vedere aceste considerente, identificăm, din perspectivă doctrinară, următoarele implicații generate la nivelul operațiilor executate în mediul montan:

- alocarea unei zone de operații, la fel ca în mediul urban, nu depinde în mod direct de raza de acțiune a sistemelor de armament;

- planificarea operațiilor tactice, ofensive sau defensive, trebuie să țină cont că sprijinul reciproc și sprijinul eșalonului superior sunt limitate; de aceea execuția se realizează descentralizat, acest lucru generând nevoia de organizare a forței, respectând principiul armelor întrunite până la cel mai mic nivel;
- tacticile și tehnicile utilizate trebuie să genereze asimetrii tactice care să producă inamicului un dezechilibru din punctul de vedere al structurii operației; astfel, proiectarea cursurilor de acțiune proprii trebuie să aibă în vedere integrarea tuturor cadrelor de lucru doctrinare: operațional, geografic și tactic;
- organizarea forței trebuie să țină cont de necesitatea identificării capacităților care să poată opera, cel puțin în mod separat la toate nivelurile terenului montan;
- alocarea sistemelor de armament, în sprijinul structurilor tactice de mici dimensiuni, trebuie să se realizeze în funcție de caracterul de independență al acestora și de natura misiunii;
- realizarea operațiilor de modelare care să dezechilibreze inamicul, afectându-i acestuia coeziunea și capacitatea de înțelegere este necesară pentru obținerea succesului atât în ofensivă, cât și în defensivă; crearea unor dileme operaționale multiple inamicului îl va împiedica să-și pună în aplicare planul și îi va epuiza, totodată, resursele;
- utilizarea sistemelor de lovire cu rază extinsă și cu precizie ridicată, având în vedere limitările impuse de mediul montan, trebuie să aibă în vedere exploatarea unor ferestre de oportunitate relativ scurte și realizarea unor efecte importante pentru operația decisivă;
- exercitarea comenzii misiunii, o cerință esențială a operațiilor în mediul montan, este potențată de echipamentele și de sistemele de armament performante.

Concluzii

Extinderea razei de acțiune și îmbunătățirea preciziei noilor sisteme de armament, în condițiile dezvoltării rapide și continue a mijloacelor ISR, modelează semnificativ câmpul de luptă modern. Acest cadru de desfășurare a conflictelor viitoare va limita drastic posibilitatea desfășurării unor operații de luptă la scară largă în zonele montane. Pătrunderi impetuoase cu structuri de blindate, asemenea operațiilor executate de armata germană în Munții Ardeni sunt puțin probabile, la fel ca și organizarea unor linii de apărare coezive similare celor organizate de germani în zona Monte Cassino, în Cel de-Al Doilea Război Mondial. Totuși, analiza realizată indică faptul că operațiile tactice desfășurate în mediul montan își păstrează relevanța în prezent, îndeosebi datorită capacității terenului de a canaliza acțiunile forțelor de manevră. Menținerea deschisă sau dimpotrivă închiderea unor trecători ori pasuri montane poate avea consecințe semnificative în ceea ce privește proiectarea operațiilor ofensive sau defensive. Operațiile executate de-a lungul acestor căi de apropiere, deși dificil de abordat din punct de vedere operațional, facilitează

aprovizionarea forțelor, contribuie la realizarea sau prevenirea surprinderii, determinând, totodată, inamicul să redisloce efective de forțe pentru contracararea unor potențiale amenințări. În consecință, aceste operații au un rol de modelare în executarea operației întrunite a grupării de forțe terestre.

Rezultatele cercetării indică faptul că succesul în executarea operațiilor tactice în mediul montan depinde de capacitatea de a devansa inamicul în ciclul de luare a deciziei printr-o surclasare a sa în ceea ce privește obținerea informațiilor, rapiditatea realizării manevrei, acuratețea loviturilor și îmbunătățirea relației *sensor to shooter*. Satisfacerea cerințelor operaționale din perspectiva realizării echilibrului între mobilitatea forțelor, posibilitățile de executare a focului și protecția elementelor constituente ale forței sunt obligatorii. Creșterea capacității de supraviețuire a forței contribuie decisiv la realizarea succesului pe câmpul de luptă, în acest sens reducerea amprentei multispectrale fiind esențială. Nu în ultimul rând, comandanții trebuie să fie în permanență conștienți de existența unui risc ridicat la nivelul acțiunilor, din cauza efectelor terenului și vremii. Modul de întrebuințare a elementelor de manevră, dar și a sprijinului prin foc trebuie să ia în considerare și situația schimbării bruște a condițiilor meteorologice. Creșterea expertizei celulelor specializate luptei în munți trebuie să fie o preocupare permanentă a comandanților și statelor majore. În acest sens, experiența trupelor alpine, lecțiile învățate, studiile de stat major și recunoașterile în teren au un real beneficiu.

Referințe

- Allied Join Publication**, AJP-3.2. 2022. *Allied Joint Doctrine for Land Operations*. Edition B version 1. Bruxel: NATO Standardization Office (NSO).
- Allied Tactical Publication**, ATP-3.2.1. 2022. *Allied Land Tactics*. Edition C, Version 1. Brussels: NATO Standardization Office (NSO).
- Allied Tactical Publication**, ATP-3.2.1.3. 2022. *Conduct of Land Tactical Operations in Mountainous Environment*. Edition A Version 1. Bruxel: NATO STANDARDIZATION OFFICE (NSO).
- Braithwaite, Rodric**. 2015. *URSS în Afganistan (1979-1989)*. București: Editura Corint.
- Department of the Army**, ATP 3-90.97. 2016. *Mountain Warfare and Cold Weather Operations*. SUA: Headquarters, US Army.
- Jones, Seth G., Jake Harrington, Christopher K. Reid și Matthew Stohmeyer**. 2022. *Combined Arms Warfare and Unmanned Aircraft Systems*. Washington: Rowman&LittleField.
- Jordan, David, James D. Kiras, David J. Lonsdale, Ian Speller, Christopher Tuck și C. Dale Walton**. 2016. *Understanding Modern Warfare*. Second Edition. Cambridge University Press.
- Marshall, Tim**. 2022. *Prizonierii geografiei*. București: Litera.

Mediul operațional al forțelor navale. Flexibilitate și adaptabilitate strategică

Naval forces operational environment. Flexibility and strategic adaptability

Lt. cdor. (N) drd. Lavinia Elena TĂNASE (MĂXINEANU)*
Comandor (r.) prof.univ.dr. Ion CHIORCEA**

*Forțele Navale, Flotila 56 Fregate

e-mail: laviniamaxineanu@gmail.ro

**Academia Navală „Mircea cel Bătrân”, Constanța

e-mail: chiorcea44@yahoo.com

Abstract

Pe scena dinamică a operațiilor navale, adaptarea și inovarea constantă sunt imperative pentru a face față provocărilor și oportunităților prezentate de progresele tehnologice, schimbările geopolitice și considerentele de mediu. Scopul acestui articol este de a explora peisajul multidimensional al mediului operațional naval, oferind perspective și soluții originale pentru a spori capacitățile navale și cooperarea la scară regională și globală. Articolul pledează pentru un cadru naval global de colaborare, subliniind importanța cooperării internaționale în abordarea provocărilor maritime comune. Acest cadru are în vedere crearea de alianțe, inițiative și parteneriate, menite să stimuleze securitatea colectivă, să promoveze protecția mediului și să asigure utilizarea pașnică a oceanelor lumii. Obiectivul principal este de a evidenția intersecțiile dintre progresele tehnologice, flexibilitatea strategică, factorii de mediu și cooperarea internațională în modelarea viitorului operațiilor navale. În general, studiul își propune să implice un public divers care cuprinde factori politici de decizie, lideri militari din domeniul maritim, cercetători, cadre universitare și părți interesate implicate în securitatea maritimă, apărare și protecția mediului.

In the dynamic scene of naval operations, constant adaptation and innovation are imperative to meeting the challenges and opportunities of technological advances, geopolitical changes and environmental considerations. This article aims to explore the multidimensional landscape of the naval operational environment, offering original insights and solutions to enhance naval capabilities and cooperation on a regional and global scale. The article argues for a collaborative global naval framework, highlighting the importance of international cooperation in addressing common maritime challenges. This framework envisages the creation of alliances, initiatives and partnerships to foster collective security, promote environmental protection and ensure the peaceful use of the world's oceans. The main objective is to highlight the intersections between technological advances, strategic flexibility, environmental factors and international cooperation in shaping the future of naval operations. Overall, the study aims to engage a diverse audience comprising policymakers, maritime military leaders, researchers, academics and stakeholders involved in maritime security, defence and environmental protection.

Cuvinte-cheie:

operații navale; securitate maritimă; sisteme autonome fără pilot;
inteligentă artificială; factori de mediu; adaptabilitate strategică.

Keywords:

*naval operations; maritime security; unmanned autonomous systems;
artificial intelligence; environmental factors; strategic adaptability.*

Info articol

Primit: 9 mai 2024; Evaluat: 3 iunie 2024; Acceptat: 14 iunie 2024; Disponibil online: 5 iulie 2024

Citare: Tănase (Măxineanu), L.E. și I. Chiorcea. 2024. „Mediul operațional al forțelor navale. Flexibilitate și adaptabilitate strategică.”
Buletinul Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 13(2): 64-74. <https://doi.org/10.53477/2065-8281-24-14>

© Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”

Articol cu acces deschis distribuit în conformitate cu termenii și condițiile licenței Creative Commons Attribution (CC BY-NC-SA)

Mediul de operare al forțelor navale, caracterizat de adiacența mării, a fluviilor și a apelor interioare este în perpetuă schimbare, din cauza fluctuațiilor situației geopolitice, impactului progresului tehnologic, dezvoltării inteligenței artificiale, dar și prin prisma importanței gestionării mediului. Forțele navale din întreaga lume sunt obligate să se adapteze, să creeze idei noi și să reconsidere cadrele convenționale ale strategiilor maritime și ale operațiilor navale.

Ne dorim în acest articol să examinăm și să explorăm puncte de vedere noi și oportune cu privire la particularitățile mediului de operare al forțelor navale, în general, punând accent în mod special pe tehnologia în curs de dezvoltare, pe flexibilitatea strategică, pe consecințele schimbărilor climatice și pe posibilitatea unei gestionări regionale/globale colaborative a mărilor și oceanelor lumii.

Acțiunile și operațiile forțelor navale au fost mult timp și continuă să fie subiectul unor analize, reflecții și dezbateri ample. Din Grecia antică și până în zilele noastre, astfel de operații, de capabilități navale, de bătălii și strategii au contribuit la trasarea hărților lumii și la configurarea istoriei globale. Astfel, vom face referire la evenimentele prezente, oferind o perspectivă asupra viitorului forțelor navale și asupra tipurilor de conflicte sau angajamente cu care ne vom confrunta.

Vom explora relația dintre mediul înconjurător, înțeles ca societate civilă, și apărare, punând accent pe conflict și cooperare. Vom aborda rolul dual al structurilor militare în timp de pace, subliniind atât aspectul conflictual al acestora, care contribuie la poluare și la degradarea mediului, cât și aspectul lor cooperant, acestea implicându-se în activități comunitare, precum intervenția în situații de urgență, combaterea degradării mediului și gestionarea schimbărilor climatice.

Pentru aceasta, au fost stabilite trei obiective ale cercetării, urmărindu-se situația și tendințele progreselor tehnologice cu impact asupra operațiilor navale, realizarea unei analize cu privire la adaptabilitatea strategică și la factorii geopolitici și identificarea factorilor de mediu și impactul asupra schimbărilor climatice.

În prima secțiune a articolului, vom analiza tendințele actuale și tehnologiile emergente în operațiile navale, concentrându-ne pe sisteme modulare fără pilot, procesul decizional bazat pe inteligența artificială și criptografia cuantică pentru a spori flexibilitatea și securitatea operațională. Al doilea obiectiv al acestei cercetări este acela de a sublinia importanța evaluării alianțelor și a pozițiilor militare în fața unor rivalități intense între puteri, în special în regiuni precum Marea Neagră. Documentul propune strategii inovatoare, cum ar fi planurile dinamice de desfășurare a forțelor, pentru a descuraja potențialii adversari și pentru a crea un mediu de securitate pentru aliați.

Față de primele două obiective propuse, am considerat necesar să stabilim și un obiectiv din domeniul operațiilor de securitate maritimă, din zona operațiilor noncombat, ocazie cu care vom sublinia rolul necoercitiv al forțelor navale în vederea menținerii securității maritime în domeniul protecției mediului. Astfel, studiul impactului activităților navale asupra mediului și implicațiile schimbărilor

climatice asupra securității maritime reprezintă obiectivul părții finale, în care am abordat provocările și oportunitățile pe care le reprezintă schimbările climatice pentru forțele navale, cum ar fi deschiderea de noi rute de navigație și necesitatea unei prezențe strategice pentru a securiza comunicațiile maritime.

În concluzie, vom pleda pentru o abordare holistică, menită să echilibreze eficiența operațională, responsabilitatea față de mediu și cooperarea internațională în operațiile navale.

Progrese în domeniul tehnologiei pentru operațiile navale

Considerăm că progresele în domeniul tehnologiei au schimbat modul de abordare a tacticilor navale (Scipanov și Totir 2023, 46), de aceea vom pleca de la această premisă pentru a sublinia rolul sistemelor fără echipaj la bord, angajarea predictivă, bazată pe inteligență artificială și criptografia cuantică, în abordarea viitoarelor strategii ale forțelor navale.

Avangarda inovației în operațiile navale este marcată de evoluția impresionantă în domeniul sistemelor fără pilot, al inteligenței artificiale (IA) și al securității cibernetice. Sistemele fără echipaj la bord, cum ar fi vehiculele aeriene (UAV), vehiculele subacvatice (UUV) și vehiculele de suprafață (USV), oferă capacități sporite de supraveghere, contramăsuri de combatere a minelor, de luptă antisubmarin, targeting, iar lista poate continua, în funcție de ingeniozitatea și cunoștințele tehnice ale utilizatorilor (Boulanin și Verbruggen 2017). Prin încorporarea inteligenței artificiale în aceste sisteme, putem îmbunătăți procesele de luare a deciziilor autonome, putem crește eficiența operațională și putem stimula ritmul în care sunt abordate riscurile. În plus, domeniul cibernetic a apărut ca o arenă de desfășurare a conflictelor, crucială pentru forțele navale. Nevoia de măsuri de securitate cibernetică a devenit primordială, având în vedere dependența tot mai mare de sistemele și rețelele digitale. Progresele în domeniul calculului cuantic și al tehnologiilor de criptare au potențialul de a oferi forțelor navale o protecție fără precedent împotriva amenințărilor cibernetice, garantând fiabilitatea sistemelor de comandă și control (Venegas-Andraca, Lanzagorta și Uhlmann 2015, 1-8).

Sistemele maritime fără pilot au devenit mijloace indispensabile în cadrul operațiilor navale moderne, oferind capacități de neegalat pentru îmbunătățirea cunoașterii situației maritime (Maritime Domain Awareness) și multiplicarea forței (Mekdeci și alții 2012). Pentru utilizarea cât mai eficientă a acestor progrese tehnologice, am putea dezvolta sisteme modulare fără pilot (Barbier, Bensana și Pucel 2018), ușor de personalizat pentru diverse misiuni. Aceste platforme ar putea avea module interschimbabile pentru supraveghere, război electronic sau pentru livrarea unor vectori de lovire, permițând o reconfigurare rapidă, în funcție de cerințele misiunii. Această modularitate ar spori flexibilitatea operațională și ar reduce amprenta logistică, deoarece o singură platformă ar putea îndeplini mai multe roluri (Boulanin și Verbruggen 2017).

Inteligența artificială și învățarea automată, ramuri în plină expansiune ale tehnologiei actuale, sunt pregătite să revoluționeze operațiile navale prin îmbunătățirea proceselor de luare a deciziilor, asigurării mentenanței predictive a echipamentelor și identificării amenințărilor. Analizele bazate pe inteligență artificială pot procesa cantități uriașe de date, provenite din imagini din satelit, de la rețele de senzori și platforme ISR pentru a identifica amenințări și anomalii mai rapid și mai precis ca niciodată. Implementarea unor sisteme de angajare predictivă, bazate pe IA, care analizează datele istorice (feedback) și modelele operaționale actuale pentru a prevedea amenințările potențiale și pentru a recomanda acțiuni preventive ar putea facilita procesul decizional și ar reduce semnificativ răspunsul la diferite amenințări. Totodată, aceste sisteme ar putea utiliza algoritmi de învățare automată pentru a-și îmbunătăți acuratețea în timp, permițând forțelor navale să rămână în fața adversarilor prin anticiparea mișcărilor acestora și prin contracararea lor înainte de a se materializa ([Mukherjee 2018, 9](#)).

Securizarea coloanei vertebrale digitale a operațiilor navale este absolut necesară, pe măsură ce forțele navale se bazează din ce în ce mai mult pe sistemele de rețea și pe infrastructura digitală, iar securitatea cibernetică devine esențială pentru protejarea acestor active împotriva spionajului, sabotajului și amenințărilor cibernetice. În același timp, gradul de complexitate și de sofisticare al amenințărilor cibernetice necesită inovare și ingeniozitate continuă în ceea ce privește măsurile de securitate cibernetică, pentru a proteja sistemele de comunicații, de navigație și comandă operațională.

O soluție pentru combaterea acestor amenințări din spațiul cibernetic ar putea fi reprezentată de criptografia cuantică pentru comunicațiile navale ([Papathanasaki și alții 2021](#)). Criptografia cuantică utilizează principiile mecanicii cuantice pentru a crea o criptare, practic, imposibil de penetrat, asigurând integritatea și confidențialitatea comunicațiilor chiar și în fața amenințărilor cibernetice avansate. Integrarea tehnologiilor de criptare cuantică în rețelele de comunicații navale ar spori semnificativ securitatea informațiilor sensibile și a comenzilor operaționale. Totodată, crearea unor parteneriate, facilitarea schimbului de informații și conștientizarea situației sunt esențiale pentru o abordare cuprinzătoare a securității cibernetice maritime, cu scopul de a obține superioritate în domeniul informațional maritim global ([Greiman 2019](#)).

În concluzie, prin urmărirea unor soluții inovatoare, cum ar fi sistemele modulare fără echipaj la bord, angajarea predictivă bazată pe inteligență artificială și criptografia cuantică, forțele navale își pot îmbunătăți semnificativ capacitățile operaționale. Progresele tehnologice vor permite forțelor navale să mențină un avantaj strategic într-un domeniu maritim complex, contestat, asigurându-se că acestea rămân în fruntea tehnologiei și strategiei militare moderne. Totodată, redefinirea modului în care operează forțele navale, a războiului și securității maritime ne obligă să privim situația în ansamblu ca fiind dominată de relația om-mașină, de combinația dintre realitate (spațiile fizice – marea, spațiul, aerul, terestru) și virtualitate (spații virtuale – cibernetic, rețelele electromagnetice, undele cerebrale, conștiința umană).

Adaptabilitate strategică și factorii geopolitici

Evaluarea dinamicii geopolitice care afectează securitatea maritimă, cu accent pe regiunile de importanță strategică, în special Marea Neagră, și propunerea de strategii pentru îmbunătățirea adaptabilității strategice, ca răspuns la amenințările și alianțele în evoluție, reprezintă un obiectiv al acestei secțiuni.

Totodată, în contextul unor circumstanțe geopolitice în schimbare, forțele navale trebuie să dea dovadă de flexibilitate strategică pentru a menține securitatea maritimă și pentru a exercita o influență semnificativă în zona de responsabilitate și de interes. Reaparitia unei rivalități intense între marile puteri, în special în zona Mării Negre, Mării Baltice sau indo-pacifcă, necesită o evaluare amănunțită a alianțelor și pozițiilor militare. O metodă inovatoare și unică ar include crearea unui plan de desfășurare dinamică a forțelor, care ar permite operații navale flexibile și imprevizibile. În zona Mării Negre, activitățile ilegale au fost descurajate, datorită inițiativei militare regionale BLACKSEAFOR, care a funcționat în perioada 2001-2008. Exercițiile, executate în comun de statele riverane, prin activarea unei grupări navale multinaționale cel puțin o dată pe an (fiind și o forță „la chemare”), la care participau forțe navale ale tuturor statelor riverane, au sporit stabilitatea zonei Mării Negre (Sanchez 2012).

Războiul hibrid din zona maritimă, care combină capacitățile navale tradiționale cu tactici asimetrice și operații cibernetice, are potențialul de a reinventa conceptele fundamentale ale luptei navale. Prin prioritizarea războiului noncinetic și a superiorității informaționale, se poate obține un avantaj semnificativ în zonele maritime disputate.

O soluție pentru a contracara aceste schimbări rapide este crearea unor cadre de alianță regionale flexibile. Acestea implică parteneriate dinamice între țări cu mentalități similare, concentrându-se pe capacități de desfășurare rapidă, patrulle maritime comune, dar și pe dezvoltarea unei baze de date comune. Spre deosebire de alianțele tradiționale, care se pot împotmoli în birocrație, aceste cadre agile ar permite răspunsuri rapide și coordonate la amenințările și incidentele emergente, consolidând securitatea colectivă și descurajarea.

Dincolo de competiția dintre marile puteri sau dincolo de amenințările de ordin militar, securitatea maritimă globală este amenințată de actori nestatali, prin acte de piraterie, terorism maritim, trafic ilicit de arme, de persoane, și, deloc de neglijat, este amenințată de degradarea mediului. Aceste provocări necesită o cooperare multinațională și abordări inovatoare pentru a asigura securitatea mărilor pentru toate națiunile. Prin implementarea unei inițiative de supraveghere și răspuns maritim integrat, am putea valorifica tehnologia prin satelit, sistemele autonome fără pilot, precum și analiza datelor bazate pe inteligența artificială pentru a monitoriza traficul maritim și amenințările la nivel regional și global. Având în vedere că amenințările hibride vin din partea unor actori statali sau nonstatali și vizează fie cetățenii unui stat, fie infrastructura critică, fie chiar forțele armate, putem include în sistemul de supraveghere atât forțele navale, poliția de frontieră, cât chiar și populația

civilă prin dezvoltarea conștiinței maritime naționale și prin conștientizarea amenințărilor care pot veni dinspre mare, așa încât fiecare iolă sau iaht de agrement prezent în largul mării poate reprezenta un senzor/sistem de avertizare.

Națiunile participante ar putea contribui cu resurse, capacități și ar putea face schimb de informații, facilitând unitățile de răspuns rapid pentru a aborda pirateria, traficul, crizele de mediu etc. Inițiativa ar promova, de asemenea, aderarea la legile și normele maritime internaționale, consolidând guvernanta maritimă globală.

Pentru a spori adaptabilitatea strategică, termen care semnifică acea capacitate de a adapta rapid strategia și modul de acțiune ca răspuns la circumstanțe, oportunități și tendințe, în baza experiențelor anterioare și a resurselor disponibile ([McKee, Varadarajan și Pride 1989, 21-35](#)), poate fi introdus conceptul de dezvoltare a forței navale hibride. Această abordare presupune antrenarea și echiparea forțelor navale cu o combinație de capacități de război convențional, neconvențional și cibernetic. Prin integrarea unităților cibernetice cu forțele navale tradiționale, acestea pot desfășura o gamă largă de operații, de la lupta navală la războiul asimetric și apărarea cibernetică. Această structură multidimensională a forțelor ar complica în mod semnificativ calculele potențialilor adversari, sporind descurajarea și flexibilitatea operațională.

Complexitatea peisajului geopolitic actual și natura vastă a provocărilor în materie de securitate maritimă necesită o abordare prospectivă a strategiei navale. De asemenea, războiul hibrid și dimensiunea sa cibernetică ne obligă la o reevaluare a strategiilor navale tradiționale. Forțele navale trebuie să se adapteze la aceste schimbări pentru a-și proteja interesele și pentru a-și menține avantajul strategic, iar prin adoptarea cadrelor de alianță flexibile, prin lansarea unei Inițiativei Maritime de Supraveghere și Răspuns și prin dezvoltarea unor forțe navale hibride, am putea atinge un procent ridicat de adaptabilitate strategică. Aceste soluții sprijină consolidarea rezilienței, încurajarea cooperării internaționale și asigurarea intereselor maritime într-un mediu regional/global nesigur și imprevizibil.

Factorii de mediu și impactul schimbărilor climatice

Acest subcapitol are ca obiectiv examinarea impactului activităților navale asupra mediului și al implicațiilor schimbărilor climatice asupra securității maritime, în scopul identificării unor practici durabile și a unor măsuri de consolidare a rezilienței pentru forțele navale, prin manifestarea valenței neocoercitive a proiecției puterii navale pe mare.

Raportul care există între mediul ambiant, înțeles și ca societate civilă, și apărare este caracterizat, pe de o parte, de elemente aflate în conflict și, pe de altă parte, de cooperare. Dacă, în timp de război, nu există dubii privind misiunea violentă de distrugere a forțelor armate, dimpotrivă, în timp de pace structurile militare își propun un dublu rol în ceea ce privește mediul.

Primul rol este conflictual, atunci când forțele armate, care trebuie să se pregătească pentru misiunile date de Constituție și guvern, devin sursă de poluare generalizată (acustică, atmosferică, chimică) și de desfigurare a teritoriului prin desfășurarea de exerciții și operații de instruire și prin desele implantări de întreprinderi industriale, aeroporturi militare, cazărmi și depozite de armament și muniții. Al doilea rol este de cooperare, atunci când forțele armate se prezintă ca structuri capabile să desfășoare, în folosul comunității, activități care au aproape întotdeauna un caracter dual, constând în prevenire și intervenție în situații de urgență.

Așa după cum menționam mai sus, mediul operațional naval este legat în mod inextricabil de mediul natural, iar fenomenul schimbărilor climatice prezintă atât dificultăți, cât și perspective pentru forțele navale. Topirea calotelor polare creează noi rute de navigație, care necesită o prezență strategică pentru a garanta o navigație maritimă sigură. În plus, forțele navale pot fi liderul în ceea ce privește conservarea mediului prin adoptarea de tehnologii ecologice, cum ar fi combustibilii alternativi și sistemele de propulsie eficiente din punct de vedere energetic, pentru a diminua impactul lor asupra mediului.

Imperativul pentru forțele navale de a-și reduce amprenta asupra mediului a condus la explorarea tehnologiilor și practicilor durabile, iar aici, putem include adoptarea de combustibili alternativi, a măsurilor de eficiență energetică și sistemelor avansate de propulsie. O soluție este adoptarea pe scară largă a biocombustibililor avansați și a sistemelor de propulsie hibrid-electrice în cadrul flotelor. Biocombustibilii, obținuți din surse durabile, pot reduce semnificativ emisiile de gaze cu efect de seră, în comparație cu combustibilii convenționali. Sistemele hibrid-electrice, care combină propulsia electrică cu motoarele tradiționale, oferă o eficiență sporită combustibilului și emisii mai reduse ([Consiliul Uniunii Europene 2023](#)). În plus, dezvoltarea unor stații de încărcare, alimentate cu energie solară pe mare sau în port, pentru aceste nave hibride, ar putea reduce poluarea produsă.

În privința schimbărilor climatice, pentru a stabili o oarecare reziliență, putem adapta infrastructura și operațiile navale. Schimbările climatice reprezintă provocări semnificative pentru operațiile navale, inclusiv creșterea nivelului mării, care afectează bazele navale, și creșterea frecvenței evenimentelor meteorologice severe, care au impact asupra desfășurării forțelor și chiar a instruirii. O abordare inovatoare implică dezvoltarea unor baze navale reziliente la schimbările climatice; acest lucru ar presupune ca bazele să fie proiectate pentru a rezista la creșterea nivelului mării și la condiții meteorologice extreme, încorporând docuri plutitoare, sistem de apărare împotriva inundațiilor și sisteme de gestionare a apelor pluviale. În plus, dotarea cu radare meteorologice, cu balize marine, cu infrastructură pentru colectarea deșeurilor provenite din exploatarea navelor, integrarea surselor de energie regenerabilă, cum ar fi energia solară și eoliană, în infrastructurile bazelor pot spori durabilitatea și pot reduce dependența de sursele de energie externe ([Ministerul Transporturilor și Infrastructurii 2023](#)).

Forțele navale, cu capacitățile lor unice și cu o acoperire globală, sunt bine poziționate pentru a contribui la eforturile de protecție a mediului și la cercetarea în domeniul meteorologiei și oceanografiei. De asemenea, forțele navale pot aduce contribuții majore în domeniul monitorizării mediului și răspunsului la catastrofe, ceea ce oferă o dimensiune suplimentară pentru inovare. Imaginile avansate din satelit și analiza datelor pot îmbunătăți înțelegerea tendințelor climatice, contribuind astfel la operațiile de asistență umanitară și la eforturile de ajutorare, în caz de dezastre.

O inițiativă inedită ar putea fi înființarea unor patrulare navale regionale/globale de mediu, unități navale specializate, însărcinate cu monitorizarea sănătății mediului, cu aplicarea reglementărilor împotriva pescuitului ilegal și poluării și cu efectuarea de cercetări climatice. Aceste unități ar putea colabora cu organizații științifice internaționale, împărțând date și resurse pentru a avansa înțelegerea proceselor climatice oceanice, a biodiversității marine și impactului schimbărilor climatice asupra ecosistemelor maritime. Exploatarea tehnologiei pentru monitorizarea mediului și a răspunsului la dezastre oferă posibilități fără precedent de îmbunătățire a contribuțiilor forțelor navale la monitorizarea mediului și la răspunsul în fața dezastrelor naturale, determinate de schimbărilor climatice.

De asemenea, dezvoltarea de sisteme de supraveghere a mediului și de predicție a dezastrelor, asistate de inteligență artificială reprezintă o abordare inovatoare pentru valorificarea capacităților tehnologice navale. Aceste sisteme ar putea utiliza imaginile din satelit, supravegherea prin drone și datele senzorilor pentru a monitoriza condițiile de mediu, a prezice dezastrele naturale și a coordona eforturile de răspuns rapid. Prin integrarea algoritmilor de inteligență artificială, aceste sisteme ar putea analiza seturi vaste de date pentru a identifica modele și a prezice evenimente, precum tsunami, uragane și deversări de petrol, permițând un răspuns proactiv și eforturi de atenuare a efectelor.

Așadar, la intersecția dintre operațiile navale, considerațiile de mediu și schimbările climatice, vom întâmpina noi referințe de abordare a provocărilor mediului de operare. Adoptând operații navale durabile, sporind rezistența la schimbările climatice, contribuind la protecția mediului, respectiv la studiul climei, și valorificând tehnologia pentru monitorizarea mediului și răspunsul la dezastre, forțele navale pot juca un rol esențial în abordarea provocărilor globale, legate de mediu și climă. Aceste soluții nu urmăresc doar să atenueze impactul activităților navale asupra mediului, ci și să valorifice capabilitățile navale pentru a promova un domeniu maritim durabil și rezilient.

Impactul operațiilor navale asupra mediului și implicațiile mai largi ale schimbărilor climatice asupra securității maritime evidențiază necesitatea urgentă ca forțele navale să adopte o abordare mai durabilă și mai responsabilă. Inițiative precum adoptarea de nave alimentate cu biocombustibili și nave hibrid-electrice, dezvoltarea de baze navale rezistente la schimbările climatice și înființarea de patrulare navale de mediu reprezintă o strategie cuprinzătoare de integrare a responsabilității față de mediu în practicile navale.

O alianță împotriva provocărilor mediului ar putea promova adoptarea de tehnologii ecologice în flotele navale, ar încuraja misiunile comune de cercetare pentru a studia impactul schimbărilor climatice asupra mărilor și oceanelor și ar iniția operații navale globale, dedicate combaterii poluării și sprijinirii conservării biodiversității marine. S-ar facilita organizarea de ateliere și conferințe internaționale pentru a face schimb de bune practici și inovații în materie de gestionare a mediului în rândul forțelor navale.

Deloc de neglijat este și încurajarea colaborării tehnologice și a inovării în rândul forțelor navale din întreaga lume. Acest hub ar servi drept platformă centralizată pentru schimbul de cunoștințe, de resurse și de cele mai bune practici în dezvoltarea tehnologiei navale, concentrându-se pe domenii precum sistemele fără pilot, securitatea cibernetică și inteligența artificială.

Instituirea unui cadru juridic și de guvernare maritimă globală este esențială pentru a asigura aplicarea coerentă și echitabilă a dreptului maritim internațional, abordând provocările emergente, cum ar fi războiul cibernetic pe mare și militarizarea zonelor maritime. Acest cadru ar lucra în vederea armonizării proceselor de aplicare a legislației maritime și de soluționare a conflictelor, asigurându-se că toate acțiunile sunt fundamentate pe dreptul internațional. Totodată, ar oferi suport pentru dialogul și negocierile permanente privind actualizarea legislației maritime internaționale, asigurându-se că acestea rămân relevante, în contextul evoluției dinamicii securității maritime și al progreselor tehnologice.

Concluzie

Prin atingerea obiectivelor enumerate la fiecare secțiune, studiul urmărește să contribuie la avansarea cunoștințelor și a înțelegerii mediului operațional naval dintr-o perspectivă diferită, oferind în același timp recomandări aplicabile pentru factorii politici de decizie, liderii militari, părțile interesate pentru a manevra cu pricepere prin complexitatea sferei maritime contemporane.

Mediul operațional naval al secolului XXI prezintă o panoramă de provocări și oportunități, astfel, adoptând inovația tehnologică, adaptându-se la schimbările geopolitice, abordând impactul asupra mediului și urmărind cadrele de colaborare, forțele navale pot naviga cu încredere și previziune strategică în apele nesigure care ne așteaptă. Viitorul operațiilor navale va fi caracterizat de agilitate, inovație și un angajament neclintit față de menținerea securității maritime regionale/globale. Totuși, într-o epocă marcată de progrese tehnologice rapide, de peisaje geopolitice în schimbare și de provocări ecologice presante, rolul forțelor navale se extinde mult dincolo de noțiunile tradiționale de securitate maritimă și de proiecție a puterii.

Parcurgând acest studiu, am explorat dimensiunile cu multiple fațete ale mediului operațional naval, oferind soluții originale, menite să îmbunătățească inovarea tehnologică, adaptabilitatea strategică, gestionarea mediului și colaborarea regională/globală.

Colaborarea trebuie să funcționeze pe baza principiilor respectului reciproc, a responsabilității comune și a acțiunii colective, încurajând participarea forțelor navale regionale și/sau din întreaga lume, indiferent de mărimea sau de capacitățile acesteia. Prin organizarea periodică de schimburi tehnologice, ateliere de lucru și programe comune de dezvoltare, se efectuează cooperarea dintre forțele navale, industriile de apărare și instituțiile academice, iar prin punerea în comun a resurselor și a expertizei, s-ar accelera dezvoltarea și implementarea tehnologiilor de ultimă oră în cadrul operațiilor navale globale, sporind securitatea maritimă generală și eficiența operațională.

Soluțiile propuse oferă o foaie de parcurs pentru transformarea operațiilor navale, subliniind necesitatea unei abordări holistice care să echilibreze eficiența operațională cu responsabilitatea față de mediu și cooperarea internațională. Pe măsură ce navigăm prin apele nesigure ale secolului XXI, eforturile colective ale forțelor navale globale vor fi esențiale pentru a asigura un domeniu maritim pașnic, sigur și durabil pentru generațiile actuale și viitoare.

Referințe

- Barbier, Magali, Eric Bensana și Xavier Pucel.** 2018. "A generic and modular architecture for maritime autonomous vehicles." Porto, Portugal. 2018 IEEE OES Autonomous Underwater Vehicle Symposium (AUV).
- Boulanin, Vincent și Maaïke Verbruggen.** 2017. "Mapping the Development of Autonomy in Weapon Systems" <https://www.sipri.org/publications/2017/policy-reports/mapping-development-autonomy-weapon-systems>.
- Consiliul Uniunii Europene.** 2023. „Inițiativa FuelEu în domeniul maritim: Consiliul adoptă o nouă lege pentru decarbonizarea sectorului maritim". <https://www.consilium.europa.eu/ro/press/press-releases/2023/07/25/fueleu-maritime-initiative-council-adopts-new-law-to-decarbonise-the-maritime-sector/>.
- Greiman, Virginia.** 2019. "Navigating the cyber sea: Dangerous atolls ahead." International Conference on Cyber Warfare and Security: 87-93, XI. <https://www.proquest.com/conference-papers-proceedings/navigating-cyber-sea-dangerous-atolls-ahead/docview/2198531195/se-2>.
- McKee, Daryl O., P. Rajan Varadarajan și William M. Pride.** 1989. "Strategic Adaptability and Firm Performance: A Market-Contingent Perspective." *Journal of Marketing* 53 (3): 21-35. <https://doi.org/10.2307/1251340>.
- Mekdeci, Brian, Adam M. Ross, Donna H. Rhodes și Daniel E. Hastings.** 2012. "Investigating Alternative Concepts of Operations for a Maritime Security System of Systems." *INCOSE International Symposium* 22 (1): 1986-1998. <https://doi.org/10.1002/j.2334-5837.2012.tb01451.x>.
- Ministerul Transporturilor și Infrastructurii.** 2023. *Ordinul nr. 1848/2023 privind aprobarea Schemei de ajutor de stat pentru realizarea de investiții în infrastructura de transport naval aferentă Programului Transport (PT 2021-2027)*. Monitorul Oficial nr. 954, 23 octombrie 2023. <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/275550>.

- Mukherjee, Tuncer.** 2018. "Securing the Maritime Commons: The Role of Artificial Intelligence in Naval Operations". *ORF Occasional Paper*. <https://www.orfonline.org/research/securing-the-maritime-commons-the-role-of-artificial-intelligence-in-naval-operations>.
- Papathanasaki, Maria, Panagiotis Fountas, Leandros Maglaras, Christos Douligeris și Mohamed Amine Ferrag.** 2021. "Quantum Cryptography in Maritime Telecommunications." *2021 IEEE International Conference on Cyber Security and Resilience (CSR)*. Rhodes, Greece. doi:10.1109/CSR51186.2021.9527973.
- Sanchez, W. Alejandro.** 2012. "Did BLACKSEAFOR Ever Have a Chance?". <https://www.e-ir.info/2012/11/18/did-blackseafor-ever-have-a-chance/>.
- Scipanov, Lucian Valeriu și Valentin Costinel Totir.** 2023. „Nevoia de adaptare a tacticilor navale la evoluția tehnologică – drone și platforme port-drone”. *Gândirea Militară Românească* nr. 3. doi:10.55535/GMR.2023.3.
- Venegas-Andraca, Salvador E., Marco Lanzagorta și Jeffrey Uhlmann.** 2015. "Maritime applications of quantum computation." *OCEANS 2015 - MTS/IEEE Washington*. doi:10.23919/OCEANS.2015.7404356.

Considerații preliminare asupra cooperării internaționale a Chinei în domeniul securității cibernetice: legislație, instituții competente și provocări

Preliminary considerations on China's international cooperation in cyber security: legislation, competent authorities, and challenges

Drd. Andreea-Maria PIERȘINARU*

*Școala Națională de Studii Politice și Administrative (SNSPA)

e-mail: andreea_piersinaru@yahoo.com

Abstract

În acest articol s-au punctat aspecte generale privind cadrul legislativ, instituțiile competente, obiectivele strategice ale Chinei și provocările în ceea ce privește cooperarea internațională în domeniul securității cibernetice. Obiectivul principal al cercetării este identificarea actorilor implicați în asigurarea securității cibernetice a Chinei, descrierea atribuțiilor lor și corelarea acestora cu legislația chineză în materie de securitate cibernetică și cu Strategia de cooperare a Chinei în securitate cibernetică. Prin acest studiu, se trasează considerațiile preliminare pentru viitoarele analize aprofundate cu privire la impactul acțiunilor Chinei asupra securității cibernetice la nivel internațional. Printre principalele concluzii ale studiului, se regăsesc câteva aspecte legate de influențele politicilor și narativelor Partidului Comunist Chinez, prezentate în Strategia de cooperare internațională a Chinei în securitate cibernetică, precum și de faptul că, în pofida intenției Chinei de a deveni o putere cibernetică, deschisă către cooperare, reacțiile internaționale sunt destul de reticente, din cauza acuzațiilor de spionaj cibernetic și problemelor de supraveghere internă, existente la nivel național, printre altele.

This article addressed general issues regarding the Chinese legislative framework, competent authorities, China's strategic objectives and the challenges in terms of international cooperation in the field of cybersecurity. The main objective of the research is to identify the actors involved in ensuring China's cybersecurity, describe their responsibilities and correlate them with Chinese cyber-security legislation and China Cyber Security Cooperation Strategy. This study traces preliminary considerations for future in-depth analyses of the impact of China's actions in the field of international cybersecurity. Among the main findings of the study the aspects briefly identified were related to the influences of the policies and narratives of the Chinese Communist Party presented in China's International Cyber Security Cooperation Strategy, as well as to the fact that, despite China's intention to become a cyber power, open to cooperation, international reactions are quite reluctant due to allegations of cyber espionage and domestic surveillance problems existing at the national level, among others.

Cuvinte-cheie:

China; securitate cibernetică; suveranitate cibernetică; spionaj cibernetic; cooperare internațională; superputere cibernetică.

Keywords:

China; cyber security; cyber sovereignty; cyber espionage; international cooperation; cyber superpower.

Info articol

Primit: 10 mai 2024; Evaluat: 10 iunie 2024; Acceptat: 13 iunie 2024; Disponibil online: 5 iulie 2024

Citare: Piersinaru, A.M. 2024. „Considerații preliminare asupra cooperării internaționale a Chinei în domeniul securității cibernetice: legislație, instituții competente și provocări”. *Buletinul Universității Naționale de Apărare „Carol I”*, 13(2): 75-96. <https://doi.org/10.53477/2065-8281-24-15>

© Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”

Articol cu acces deschis distribuit în conformitate cu termenii și condițiile licenței Creative Commons Attribution (CC BY-NC-SA)

Securitatea cibernetică a devenit o parte esențială a politicii externe și de securitate a statelor, datorită globalizării și digitalizării accelerate. Ca una dintre cele mai mari economii și puteri tehnologice din lume, China a creat o strategie complexă de cooperare internațională în domeniul securității cibernetică. În ultimii ani, China și-a intensificat eforturile de a participa la discuții și parteneriate la nivel global, cooperarea multilaterală fiind astfel esențială pentru a aborda provocările cibernetică internaționale.

În literatura de specialitate, care tratează analize ale textelor legislative și evoluții subsecvente ale acestora în domeniul securității cibernetică, în China se regăsesc cercetări care abordează textele legislative dintr-o perspectivă fie istorică, fie analitică din punctul de vedere al cooperării internaționale.

Așadar, între studiile relevante cu privire la evoluția legislativă în materie de securitate cibernetică în China se regăsește studiul lui Rogier Creemers, care oferă o prezentare amănunțită a etapelor evoluției legislației chineze în materie de securitate cibernetică.

De la sfârșitul anilor '90, China a adoptat o politică de „informatizare” – 信息化 (xìn xī huà) –, care implică utilizarea tehnologiei digitale în activitățile economice, sociale și guvernamentale. Această politică a evoluat odată cu înființarea, în 2014, a Grupului central de conducere pentru securitate cibernetică și informatizare, prezidat de președintele Xi Jinping. Astfel, în timpul administrației Xi, a fost dezvoltată „Strategia privind puterea cibernetică” sau „网络强国战略” (Wǎngluò qiángguó zhànlüè), care are ca scop principal îmbunătățirea capacităților tehnologice ale Chinei și modernizarea guvernantei de stat, incluzând proiecte, precum informatizarea judiciară și sistemul de credite sociale (Creemers 2023).

Un alt studiu de referință în literatura de specialitate este și cel al lui Meirong Guo „Legile chineze de securitate cibernetică, relevanța acestora pentru infrastructurile critice și provocările cu care se confruntă”. Studiul său aduce o interpretare nouă a Legii Securității Cibernetică, adoptată în 2016, care, din perspectiva sa, nu a fost implementată eficient, deoarece securitatea cibernetică a fost integrată în mai multe legi sau regulamente administrative deja existente la nivel departamental și nu a existat o coerență centralizată. Guo subliniază, de asemenea, că Republica Populară Chineză nu avea reglementări legale specifice pentru securitatea cibernetică, înainte de adoptarea Legii Securității Cibernetică în 2016, subliniind, totodată, importanța participării Chinei la cooperarea internațională în domeniul securității cibernetică, pentru a formula standarde tehnice internaționale și pentru a face față amenințărilor cibernetică globale (Guo 2018).

În acest context, China s-a angajat să construiască parteneriate de cooperare extinse cu toate părțile comunității internaționale, să dezvolte platformele de dialog și să promoveze un cadru de securitate cibernetică echitabil pentru toți participanții, China adoptând această abordare în cadrul cooperării cu ASEAN și cu Organizația de Cooperare de la Shanghai cu privire la răspunsurile de urgență în domeniul securității rețelelor și informațiilor (MFA CN 2017).

În toate textele normative și discursurile liderilor chinezi, China se declară deschisă cooperării în domeniul securității cibernetice, demonstrând acest interes prin participarea activă la summiturile mondiale privind societatea informațională și alte conferințe internaționale sau regionale legate de securitate cibernetică. China a fost gazda primului Summit Mondial privind Securitatea Cibernetică, organizat de Institutul EastWest din Dallas. Acest eveniment este menționat de liderii chinezi în toate prezențele publice relaționate domeniului securității cibernetice pentru a poziționa China ca lider în domeniu și ca unul dintre inițiatorii dialogului internațional în materie de securitate cibernetică ([Chinese Embassy in UK 2011](#)). De asemenea, China declară că susține un sistem global de guvernare a internetului multilateral, democratic și transparent și include sprijinirea Națiunilor Unite în rolul de lider în guvernarea digitală globală și crearea de reguli, subliniind necesitatea unei abordări deschise și echitabile pentru guvernarea cibernetică ([MFA CN 2023](#)).

Un alt pilon al strategiei Chinei este cooperarea în cercetare și dezvoltare pentru a crește nivelul securității cibernetice prin parteneriate industriale și academice. Aceasta include colaborarea cu instituții de cercetare și cu universități internaționale ([Zhang și alții 2022](#)).

În acest context, China a anunțat, încă din 2017, pilotarea unui proiect pentru dezvoltarea a patru până la șase institute de securitate cibernetică de renume mondial până în 2027. Aceste institute vor avea ca obiective principale formarea profesioniștilor în securitatea rețelelor, derularea de cercetări academice relevante și cooperarea cu companii și departamente guvernamentale. Unul dintre obiectivele majore ale acestor institute este cooperarea internațională, care include sprijinirea formării în străinătate a personalului academic cheie și dezvoltarea colaborării în cercetarea academică în cadrul unor consorții internaționale ([Chinese Ministry of Education 2017](#)).

Conform studiului publicat, în 2021, de Centrul pentru Securitate și Tehnologii Emergente, China a stabilit Centrul Național de Securitate Cibernetică (NCC) în Wuhan¹, care include șapte centre pentru cercetare, dezvoltarea talentelor și antreprenoriat. NCC găzduiește două laboratoare, axate pe cercetarea în domeniul securității cibernetice pentru uz guvernamental, și un incubator pentru susținerea inovației în sectorul privat (Figura1). Acest centru este susținut de la cele mai înalte niveluri ale Partidului Comunist Chinez (PCC) și are ca scop reducerea dependenței de tehnologiile străine și promovarea inovației naționale ([Cary 2021](#)).

Price Waterhouse Cooper (PWC) menționează, într-un raport publicat în anul 2023, că, în pofida asumării publice a deschiderii pentru cooperare în securitate cibernetică, cooperarea internațională afectează politica internă a Chinei în domeniu, forțând Beijingul să implementeze reglementări și legi

¹ Video despre NCC în limba chineză : <https://www.bilibili.com/video/BV1Vz411z7gT/?t=0h0m54s>.

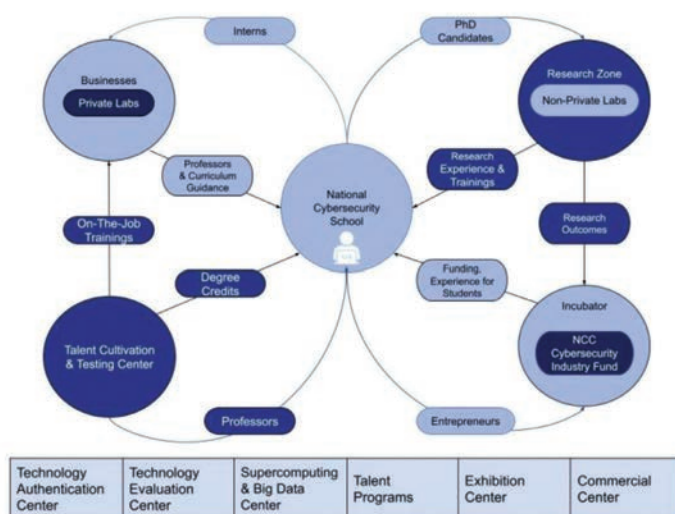

Figura 1 Centrul pentru Securitate și Tehnologii Emergente (Cary 2021)

stricte pentru a gestiona fluxurile de date și pentru a proteja infrastructurile critice (PwC Indonesia 2023).

În ciuda eforturilor sale de a deveni o superputere cibernetică, China se confruntă cu probleme semnificative, cum ar fi acuzațiile de spionaj cibernetic și preocupările cu privire la metodele sale interne de supraveghere și control al informațiilor (Julian 2021).

Având în vedere evoluțiile legislative ale Chinei în materie de securitate cibernetică, dar și obiectivul său strategic, de a deveni o superputere cyber în timpul administrației Xi, s-a considerat oportun un studiu introductiv al perspectivelor legislative actuale ale Chinei în materie de securitate cibernetică, care să cuprindă și o succintă prezentare a structurilor care asigură securitatea cibernetică la nivel național, având în vedere că acestea nu au fost identificate într-un mod unitar în literatura de specialitate parcursă, ci doar în textul Legii privind securitatea cibernetică. Nu în ultimul rând, se va analiza succint perspectiva strategiei de cooperare în domeniul securității cibernetică și vor fi prezentate câteva dintre provocările apărute în implementarea obiectivelor.

Metodologia și limitele cercetării

Prezentul studiu își propune să identifice considerentele preliminare cu privire la legislația și strategia Chinei în domeniul securității cibernetică, precum și efectele acestora asupra cooperării internaționale în materie de securitate cibernetică. Ipoteza prezentei cercetări este că dorința Chinei de a-și proteja suveranitatea cibernetică și de a-și consolida poziția de superputere cibernetică are un impact semnificativ asupra cooperării internaționale în domeniul securității cibernetică. Astfel, apare următoarea întrebare de cercetare: *Cum afectează legislația chineză în domeniul securității cibernetică cooperarea cu alte state?*

În testarea ipotezei, s-au folosit metode cantitative, pentru culegerea și analiza datelor: analiza datelor secundare (pentru literatura de specialitate) și analiza de conținut (pentru textele legislative). Analiza datelor secundare implică găsirea de răspunsuri la noi întrebări de cercetare prin utilizarea datelor care au fost deja colectate din alte studii ([Fulton Library](#), fără an).

Articolul reprezintă o scurtă introducere în domeniul securității cibernetice a Chinei, care este limitat la prezentarea celor mai importante aspecte, din perspectiva autoarei, din Legea securității cibernetice a Chinei, dar și din Strategia de cooperare internațională a Chinei, precum și la identificarea câtorva provocări pe care guvernul chinez le are în îndeplinirea obiectivelor sale de cooperare internațională în domeniul securității cibernetice. De asemenea, în cadrul acestor considerente preliminare, se va face referire și la principalele atribuții ale structurilor care se ocupă cu implementarea planului de acțiuni al strategiei de securitate cibernetică, conform legii.

Toate acestea pot deschide noi oportunități de cercetare în domeniu prin aprofundarea studiului, folosind și alte metode de cercetare, care, din cauza constrângerii de timp, nu s-au putut dezvolta în prezentul articol. Elementele prezentate în cadrul studiului pot fi astfel folosite ca referință sau punct de plecare pentru viitoare analize sectoriale mai detaliate și structurate de către cercetătorii interesați de subiect, dar și de către experții în elaborarea unor politici și strategii în ceea ce privește cooperarea internațională a Chinei în domeniul securității cibernetice.

Articolul este structurat în două secțiuni principale, precedate de o scurtă introducere și de prezenta metodologie, însoțită de limitele cercetării, și se încheie cu o serie de concluzii. Prima secțiune este dedicată prezentării succinte a structurii aparatului de stat care se ocupă de securitatea cibernetică în Republica Populară Chineză și a cadrului legislativ în materie de securitate cibernetică în China. În ceea ce privește cadrul legislativ, s-a analizat doar Legea privind securitatea cibernetică a Chinei.

Cea de-a doua secțiune a articolului este dedicată prezentării unor aspecte introductive cu privire la Strategia Republicii Populare Chineze pentru Cooperare Internațională în domeniul securității cibernetice² și la provocările în atingerea obiectivelor enunțate în strategie. Cu privire la provocările Chinei în atingerea obiectivelor, enunțate în strategia de cooperare internațională, sunt analizate punctual trei cazuri de grupuri chineze relaționate spionajului cibernetic: APT10, APT 31 și APT41.

² Se analizează strategia per ansamblu. [fmprc.gov.cn](#), 2017.

Concluziile studiului subliniază importanța tematicii și necesitatea aprofundării studiilor în domeniul securității cibernetice, mai ales cu privire la perspectivele care vin dinspre China, pentru o mai bună înțelegere a perspectivelor privind cooperarea internațională în securitatea cibernetică.

Prezentarea succintă a structurii aparatului de stat care se ocupă de securitatea cibernetică în Republica Populară Chineză și a cadrului legislativ în materie de securitate cibernetică în China (gov.cn)³

³ Se analizează textul Legii privind Securitatea Cibernetică a Chinei, per ansamblu.

Pentru a înțelege structura aparatului de stat care se ocupă de securitatea cibernetică în China, este necesară amintirea faptului că, într-un stat autocratic precum China, nicio structură de tip guvernamental nu este independentă și nu funcționează de sine stătător fără impactul strategiilor și narativelor Partidului Comunist Chinez și al liderilor săi.

Așadar, având în vedere această structură piramidală, Comisia Centrală pentru Afaceri în Domeniul Spațiului Cibernetic (CCAC) a Comitetului Central al Partidului Comunist Chinez este organismul principal responsabil cu implementarea politicilor în materie de securitate cibernetică, fondată în 2018, ca o continuare a eforturilor inițiate de Grupul de Lucru pentru Securitate Cibernetică și Informatizare, înființat în 2014. CCAC este responsabilă de coordonarea activităților următoarelor agenții și entități subordonate, care comunică și colaborează între ele: Administrația Spațiului Cibernetic (CAC), Centrul de Informare al Opiniei Publice, Registrul DNS al Chinei, gestionat de China Internet Network Information Center (CNNIC), CNCERT (Centrul Național de Răspuns la Incidente de Securitate Cibernetică), TC260 – Comitetul Tehnic pentru Standardizarea Securității Informației Naționale din China – și Asociația de Securitate Cibernetică a Chinei. Coordonarea eficientă a acestor agenții și entități este esențială pentru implementarea politicilor de securitate cibernetică și pentru promovarea unei guvernante integrate a spațiului cibernetic din China. Reflectând importanța strategică pe care Partidul Comunist Chinez o acordă controlului și securității cibernetică, Xi Jinping, împreună cu Li Qiang și Cai Qi, prezidează CCAC.

Figura 2 Structura aparatului de stat în ceea ce privește spațiul cibernetic și securitatea cibernetică din China⁴

⁴ Interpretare personală, conform Legii Securității Cibernetică a Chinei.

În continuare, a fost elaborată de către autoare diagrama structurii aparatului de stat care se ocupă de spațiul cibernetic și, implicit, de securitatea cibernetică din China, pentru o înțelegere mai precisă a celor prezentate anterior. După prezentarea diagramei, se va urmări o scurtă prezentare a atribuțiilor fiecărei instituții.

Administrația Spațiului Cibernetic (CAC) este autoritatea națională de reglementare în domeniul cibernetic din China. Pe lângă reglementarea în domeniul cibernetic național, CAC se ocupă și de cenzura cibernetică și stabilește politici specifice în acest sens. Această entitate este vitală pentru sistemul de guvernare cibernetică a Chinei, deoarece este responsabilă de supravegherea și controlul internetului pentru a se asigura că întregul conținut care apare în acest spațiu îndeplinește cerințele Partidului Comunist Chinez (PCC). De asemenea, CAC, prin responsabilitățile aferente managementului spațiului cibernetic, stabilește reguli pentru companiile de tehnologie și urmărește comunicarea online pentru a preveni răspândirea informațiilor considerate periculoase sau destabilizatoare pentru stat ([CAC, fără an](#)).

În 2019, CAC a demarat un proiect pentru a elimina pornografia, violența, jocurile de noroc, fraudă, superstiția, parodia, amenințările și răspândirea „stilurilor de viață neadecvate” și „culturii populare proaste”, care a impus un nivel de control al conținutului online ridicat, favorizând imaginea PCC online ([Xinhua 2019](#)).

În același an, CAC a emis un regulament care prevedea că orice comportament considerat fraudulos online va fi adăugat în sistemul de credite sociale – care prevede pedepsirea răufăcătorilor prin imposibilitatea accesării unor credite bancare sau altor facilități cetățenești ([Dandong 2019](#)).

O altă instituție importantă a aparatului de stat în domeniul securității cibernetică este și *Centrul de Informare al Opiniei Publice*, care reunește eforturile guvernamentale de cenzură și supraveghere a informațiilor pe internet, monitorizează și analizează opiniile publice pe internet. Există mențiuni cu privire la acest centru doar în textul legii. În cadrul studiului, nu au fost identificate, până în prezent, alte surse care să prezinte sau să discute despre acțiunile centrului.

Structura responsabilă de gestionarea *Registrului DNS al Chinei* este *China Internet Network Information Center (CNNIC)*. În ceea ce privește gestionarea și operarea domeniului de nivel superior (TLD), CNNIC este responsabil pentru domeniile „.cn”. Acesta include supravegherea înregistrărilor de domenii și asigurarea că infrastructura DNS, asociată cu aceste domenii funcționează bine. Pe de altă parte, CNNIC-ului îi revine o responsabilitate importantă în protejarea datelor personale și în securitatea cibernetică: asigurarea securității infrastructurii DNS și protejarea datelor utilizatorilor. Acest obiectiv include stabilirea de reguli de securitate pentru a preveni abuzurile și atacurile cibernetică, precum și pentru gestionarea datelor WHOIS, care conțin informații despre deținătorii de domenii. Pentru a se conforma standardelor internaționale în gestionarea numelor de domenii, CNNIC lucrează cu ICANN și cu alte organizații internaționale de gestionare a internetului. Acest lucru include implicarea activă în procesele globale de politică și în implementarea

deciziilor internaționale în sistemul de domenii al Chinei. Nu în ultimul rând, CNNIC susține crearea și utilizarea numelor de domeniu internaționalizate (IDN), care permit utilizarea caracterelor chinezești în numele de domeniu. Aceasta facilitează accesul la internet în limba maternă a vorbitorilor de chineză ([CNNIC fără an](#)).

CNCERT (Centrul Național de Răspuns la Incidente de Securitate Cibernetică) supraveghează eforturile de prevenire a amenințărilor cibernetice, anticipând și blocând potențialele atacuri, înainte ca acestea să afecteze rețelele sau infrastructurile critice naționale, și asigură o recuperare cât mai completă și cât mai rapidă posibil după gestionarea unui incident, restabilind serviciile și sistemele afectate. CNCERT lucrează cu echipe similare din alte țări și cu organizații internaționale pentru a gestiona incidentele de securitate cibernetică ce pot afecta diverse state. CNCERT este membru al Forumului de Echipe de Răspuns la Incidente de Securitate (FIRST) și unul dintre fondatorii Grupului de Răspuns la Incidente de Securitate Computerizate din Asia Pacific (APCERT). CNCERT informează publicul și organizațiile în legătură cu riscurile de securitate cibernetică și cu cele mai bune practici de protecție, colectează și distribuie date privind vulnerabilitățile de securitate prin China National Vulnerability Database ([CNCERT/CC, fără an](#)).

Obiectivul principal al *Comitetului Tehnic pentru Standardizarea Securității Informației Naționale din China (TC260)* este crearea standardelor naționale pentru securitatea cibernetică. Acest comitet este responsabil pentru stabilirea și menținerea continuă a unui cadru de standarde care reglementează diferitele aspecte ale securității cibernetice în China, cum ar fi securitatea produselor și serviciilor de rețea, protecția infrastructurii critice de informații și managementul incidentelor de securitate cibernetică. TC260 lucrează împreună cu alte entități guvernamentale și organizații din sectorul privat pentru a se asigura că standardele de securitate cibernetică sunt coerente și eficiente. Acest lucru presupune implicarea persoanelor juridice care nu sunt membre ale administrației publice, cum ar fi companiile naționale și internaționale. Conform datelor publice care apar pe pagina oficială a organizației, TC260 a publicat până în prezent aproximativ 300 de standarde tehnice de securitate informațională și continuă să le îmbunătățească pentru a răspunde nevoilor în continuă schimbare din domeniul securității cibernetice ([TC260, fără an](#)).

Asociația de Securitate Cibernetică a Chinei (CSAC) coordonează politicile dintre mediul privat, public și academic. CSAC influențează legislația chineză privind securitatea cibernetică prin activitățile sale. Acest aspect include promovarea bunelor practici în industrie și a standardelor de securitate. CSCAC susține că bunurile și serviciile tehnologice chinezești contribuie la securitatea țării, așa că recomandă folosirea acestora, în detrimentul concurenților străini. Asociația lucrează pentru a promova și a apăra interesele de securitate cibernetică ale Chinei la nivel internațional, participând la discuții și negocieri cu privire la standardele și legislația internațională în domeniul securității cibernetice ([Cyber Security Association of China \(CSAC\), fără an](#)).

Legea Securității Cibernetice a Chinei ([gov.cn 2016](#)), aprobată într-un prim format la data de 7 noiembrie 2016 și intrată în vigoare la 1 iunie 2017, constituie baza legislativă în materie de securitate cibernetică în China. Legea are ca obiectiv general asigurarea securității rețelelor, siguranței în spațiul cibernetic, securității naționale și intereselor publice, protejarea drepturilor și intereselor legitime ale cetățenilor, precum și promovarea unei digitalizări economice și sociale sănătoase. Statul prevede măsuri de monitorizare, apărare și gestionare a riscurilor și amenințărilor de securitate a rețelelor care provin din interiorul granițelor Chinei și din afara acestora, protejează infrastructurile critice de potențiale atacuri și amenințări, prevede sancțiuni pentru infracțiuni informatice și menține ordinea și securitatea în spațiul cibernetic. Un alt aspect important menționat în lege este cel referitor la localizarea datelor. În China, legea prevede ca datele personale esențiale și alte date personale, colectate din spațiul cibernetic, să fie stocate în țară. Operatorii infrastructurilor critice sunt obligați să asigure acest lucru conform legii. În art.2, Cap.1, se menționează următoarele:

„Prezenta lege se aplică activităților de prelucrare a datelor și supravegherii securității și reglementării acestor activități pe teritoriul Republicii Populare Chineze. În cazul în care prelucrarea datelor în afara teritoriului Republicii Populare Chineze dăunează securității naționale, intereselor publice sau drepturilor și intereselor legale ale persoanelor sau organizațiilor din Republica Populară Chineză, răspunderea juridică va fi investigată în conformitate cu legea.” ([NPC.GOV.CN 2021](#))

De asemenea, complementară Legii privind Securitatea Cibernetică este Legea privind securitatea datelor (2021) care impune noi reguli pentru întreprinderile care interacționează cu cetățenii chinezi atât în țară, cât și în străinătate, observându-se influența legislației interne care migrează către spațiul extern, cu implicații în ceea ce privește cooperarea internațională a Chinei în domeniul securității cibernetice.

Legea privind securitatea cibernetică a Chinei prevede și perspectiva cooperării internaționale, guvernanta spațiului cibernetic, cercetarea în tehnologia rețelelor și crearea standardelor pentru combaterea criminalității cibernetice. De asemenea, se subliniază angajamentul Chinei de a construi un spațiu cibernetic cât mai sigur și deschis, care să reflecte valorile unei guvernante transparente, democratice și multilaterale, după cum prevede textul legii ([gov.cn 2016](#)). În plus, guvernul chinez încurajează adoptarea diferitelor politici de formare profesională a talentelor în domeniul securității cibernetice, schimburile internaționale de talente și implicarea institutelor de cercetare și a companiilor private activ în dezvoltarea standardelor naționale de securitate a rețelelor. În ceea ce privește acest proces, Administrația Spațiului Cibernetic al Chinei (CAC) este responsabilă de autorizarea și testarea tuturor produselor de rețea înainte de a fi comercializate, asigurându-se că acestea îndeplinesc standardele stricte de securitate, impuse la nivel național ([Cyberspace Administration of China 2017](#)).

La 12 septembrie 2022, au fost introduse amendamente importante la Legea Securității Cibernetice a Chinei. Aceste amendamente au introdus noi amenzi și

sanțiuni pentru încălcarea regulilor generale de securitate a rețelelor. În plus, au fost revizuite sancțiunile administrative pentru infracțiunile informatice săvârșite de operatorii infrastructurilor critice și au fost adăugate o serie de sancțiuni administrative și interdicții pentru alte acte ilegale care nu erau menționate în legislația administrativă anterioară. Amendamentele aduse Legii Securității Cibernetice subliniază angajamentul Chinei de a întări securitatea cibernetică și de a răspunde dinamic la provocările care apar în domeniu (gov.cn 2016).

Astfel, atât cadrul legislativ în materie de securitate cibernetică, cât și obiectivele CACC, prin toate agențiile și entitățile subordonate, consolidează capacitatea Chinei de a controla și de a reglementa spațiul cibernetic național. Aceste structuri nu numai că aplică politici, dar și influențează peisajul informațional, publicul țintă fiind atât cel național, cât și cel internațional. Astfel este important de reflectat asupra rolului pe care aceste structuri îl joacă în promovarea securității cibernetice, precum și în cenzurarea conținutului online, având un impact semnificativ asupra libertății de exprimare și asupra drepturilor omului în era digitală, mai ales atunci când se fac referiri la cooperarea internațională a Chinei în domeniul securității cibernetice.

În secțiunea următoare, se vor analiza câteva aspecte introductive și tematici relevante, din perspectiva autoarei, cu privire la strategia de cooperare internațională în materie de securitate cibernetică a Chinei.

Strategia Republicii Populare Chineze pentru Cooperare Internațională în domeniul securității cibernetice⁵ și provocările în atingerea obiectivelor enunțate în strategie – Scurtă prezentare a celor mai importante puncte

⁵ Se analizează strategia per ansamblu. fmprc.gov.cn, 2017.

Strategia Chinei pentru cooperare internațională în spațiul cibernetic (lansată încă din anul 2015, dar actualizată periodic – ultima actualizare: 2022) (Xinhua News Agency 2017) se aliniază gândirii Președintelui Xi Jinping, conform căreia țările sunt interconectate, au interese comune și trebuie să coopereze pentru a-și atinge obiectivele comune de menținere a păcii și securității. Astfel, promovarea deschiderii și cooperării în spațiul cibernetic sunt interesele comune, dar și responsabilitățile întregii comunități internaționale.

Modelul chinezesc al cooperării internaționale (așa cum apare, oficial, în toate actele normative și mai ales în discursurile liderilor chinezi) este promovarea unui nou tip de cooperare în relațiile internaționale: win-win. Acest model este prezent și în strategia Chinei de cooperare internațională în spațiul cibernetic.

În textul strategiei, se regăsește frecvent formularea 网络强国 (*wǎngluò qiángguó*), care se poate interpreta ca expresie a obiectivului principal al strategiei: transformarea Chinei într-o „superputere cyber” sau „transformarea Chinei într-o putere națională în spațiul cibernetic”, iar printre obiectivele secundare

ale strategiei, se identifică necesitatea unui stat de a controla și de a governa propriul spațiu cibernetic ([Xinhua News Agency 2017](#)).

Așa după cum reiese din textul strategiei, cele șase obiective ale Chinei sunt:

1. apărarea suveranității și securității naționale în spațiul cibernetic;
2. dezvoltarea unui sistem de noi reguli și norme internaționale pentru spațiul cibernetic;
3. promovarea guvernării echitabile a internetului: pledează pentru o guvernare corectă și echitabilă a internetului la nivel internațional;
4. protejarea drepturilor și intereselor legitime ale cetățenilor: se concentrează pe protejarea drepturilor și intereselor persoanelor în spațiul cibernetic;
5. promovarea cooperării în domeniul economiei digitale: își propune să consolideze cooperarea în economia digitală la nivel internațional;
6. construirea de platforme relevante pentru schimbul cultural cibernetic: subliniază importanța schimbului cultural în spațiul cibernetic ([Xinhua News Agency 2017](#)).

În strategie, se menționează că statul chinez promovează cooperarea internațională bazată pe principiile stipulate în cadrul formatului UN World Summit on Information Society (WSIS): construirea unei societăți a informației inclusive, centrată pe oameni și orientată spre dezvoltare ([Sustainable Development 2016](#)).

Printre inițiativele concrete ale Chinei în cooperarea internațională în spațiul cibernetic, conform planului de acțiuni al strategiei, se enumeră ([Xinhua News Agency 2017](#)):

- promovarea guvernării echitabile a internetului: China a pledat pentru o guvernare corectă și echitabilă a internetului la nivel internațional;
- aprofundarea cooperării cibernetică cu alte țări: China a lucrat pentru aprofundarea cooperării cibernetică cu ONU, SUA, Rusia și UE (activități comune, întâlniri la nivel de experți și dezvoltarea de proiecte de cooperare prin inițiative ale economiei digitale);
- formularea regulilor comerciale în spațiul cibernetic și coordonarea politicilor: China și-a exprimat sprijinul pentru formularea de reguli comerciale în spațiul cibernetic și coordonarea eficientă a politicilor dintre state;
- aplicarea dreptului internațional în spațiul cibernetic: China își propune să aplice dreptul internațional în spațiul cibernetic pentru a-și consolida poziția în ordinea digitală globală;
- China va continua să organizeze Summitul anual de la Wuzhen (Conferința Mondială a Internetului) și alte conferințe și forumuri internaționale: the Conference on Interaction and Confidence Building Measures in Asia (CICA), Forum on China-Africa Cooperation (FOCAC), China-Arab States Cooperation Forum, Forum of China and the Community of Latin American and Caribbean States și Asian-African Legal Consultative Organization;
- va continua discuțiile și consultările în format China-Japonia-Korea, ASEAN Regional Forum și Boao Forum în ceea ce privește politicile cibernetică;
- China promovează cooperarea în domeniul securității cibernetică în cadrul Shanghai Cooperation Organization (SCO) și BRICS.

De asemenea, în ceea ce privește tehnologiile avansate, China își propune să devină lider mondial în domeniu. Acest obiectiv are un impact semnificativ asupra spațiului cibernetic global. Se vor puncta în continuare obiectivele strategice ale Chinei în dezvoltarea de procesoare și de alte tehnologii înalte, precum și efectele acestora asupra spațiului cibernetic global. Reducerea dependenței de produsele tehnologice de origine străină, în special de cele care provin din Statele Unite și din alte țări occidentale, este obiectivul principal al Chinei. Acest lucru se referă la crearea de software și de procesoare autohtone pentru a înlocui produsele importate. Așadar, un pas important în acest demers a fost interzicerea utilizării procesoarelor Intel și AMD pe computerele și serverele guvernamentale ([Zulhusni, fără an](#)).

Guvernul chinez investește substanțial în tehnologii emergente, precum inteligența artificială (AI), *quantum computing* și altele. De exemplu, China a construit procesoare de tip open-source RISC-V și a lansat sateliți de comunicații cuantice. Aceste procesoare sunt utilizate în diferite industrii, cum ar fi vehiculele autonome și inteligența artificială ([Goswami 2023](#); [Cheung 2023](#)).

Prin exportul de tehnologie, prin standarde proprii și prin promovarea suveranității cibernetice, China încearcă să-și sporească influența globală. Acest lucru include și promovarea standardelor care susțin modelul de guvernare a internetului din China și implicarea activă în organizații internaționale de standardizare ([Cary 2023](#)). Astfel integrarea tehnologiei chineze în infrastructurile vitale ale altor state poate genera vulnerabilități, care pot determina ulterior activitățile de spionaj cibernetic ([Pleil 2023](#)).

Strategia de cooperare internațională a Chinei în materie de securitate cibernetică promovează instituirea unei ordini mondiale în spațiul cibernetic, bazată pe reguli, stabilite de comun acord la nivelul comunității internaționale, prevede extinderea continuă a parteneriatelor în spațiul cibernetic, are în vedere aprofundarea cooperării internaționale în combaterea terorismului cibernetic și a criminalității cibernetice și promovează reforma sistemului global de guvernare a internetului ([Xinhua News Agency 2017](#)).

Este atribuită o atenție importantă în strategie opiniei publice și prezenței acesteia în spațiul online. Se are în vedere că prezența online a opiniei publice a devenit cea mai importantă sarcină a propagandei chineze și, ca atare, se subliniază necesitatea menținerii unei “energii pozitive” online și offline pentru a “ține lucrurile sub control” după cum este menționat în textul strategiei ([Xinhua News Agency 2017](#)). Publicitatea pozitivă în mediul online trebuie să devină din ce în ce mai puternică, astfel încât ideile partidului să devină întotdeauna cea mai puternică voce în spațiul cibernetic. O caracteristică importantă a securității cibernetice a Chinei este controlul și supravegherea stricte ale guvernului chinez asupra internetului, așa după cum reiese și din Art.12, Cap.1 al Legii Securității Cibernetice a RPC:

„Orice persoană și organizație care utilizează internetul trebuie să respecte Constituția și legile țării, să respecte ordinea publică și să respecte moralitatea socială; nu trebuie să pună în pericol securitatea cibernetică și nu poate folosi internetul

pentru a se angaja în activități care pun în pericol securitatea națională, onoarea națională și interesele naționale; nu trebuie să submineze suveranitatea națională, să răstoarne sistemul socialist, să incite separatismul, să rupă unitatea națională, să susțină terorismul sau extremismul, să susțină ura etnică și discriminarea etnică, să disemineze informații violente, obscene sau sexuale, să creeze sau să difuzeze informații false pentru a perturba ordine economică sau socială ori informații care încalcă reputația, confidențialitatea, proprietatea intelectuală sau alte drepturi și interese legale ale altora și alte asemenea acte.”

Pentru a se asigura de implementarea cu succes a Art.12, Cap.1, citat anterior, China a dezvoltat sistemul de control și monitorizare, cunoscut sub numele de „Marele Firewall”. Acesta presupune monitorizarea activității online a utilizatorilor și blochează accesul la numeroase site-uri internaționale. Prin prevenirea răspândirii informațiilor considerate subversive sau dăunătoare, această metodă centralizată și cuprinzătoare urmărește să mențină stabilitatea politică și socială. China supraveghează și cenzurează conținutul care apare: blochează sau cenzurează informații sensibile despre guvern sau despre drepturile omului, utilizatorii sunt monitorizați în detaliu pentru toate activitățile lor online, inclusiv istoricul de navigare, mesajele și postările pe rețelele sociale; informațiile personale, cum ar fi numerele de telefon sau cărțile de identitate sunt colectate de furnizorii de servicii internet; site-urile chineze au obligația de a cenzura conținutul considerat inadecvat, precum și de a colabora cu autoritățile pentru a urmări și a raporta activitățile suspecte (Stanford, fără an).

În ceea ce privește cooperarea internațională cu alte regiuni, China folosește platforma BRICS (Brazilia, Rusia, India, China și Africa de Sud, Iran, Egipt, Etiopia și Emiratele Arabe Unite), pentru a promova cooperarea în domeniul securității cibernetice. China a încercat în cadrul acestui grup să colaboreze în proiecte comune pentru a combate criminalitatea cibernetică și pentru a îmbunătăți securitatea informațională. Într-o abordare mai largă, aceste eforturi fac parte dintr-un obiectiv legat de construirea unei rețele de alianțe cu țările în curs de dezvoltare și de contracararea a influenței occidentale asupra guvernantei globale a internetului (Li 2018).

China a făcut pași importanți, de asemenea, în cooperarea în domeniul securității cibernetice cu Thailanda, pentru a crea un spațiu cibernetic mai sigur și pentru a proteja cetățenii de activitățile malițioase. Această colaborare include schimbul de informații, bune practici și inovații tehnologice pentru a combate amenințările cibernetice (Saffa 2024).

În Asia de Est însă, țări, precum India, Vietnam, Japonia și Coreea de Sud, consideră China o putere cibernetică agresivă, în ciuda eforturilor Chinei de a se poziționa ca lider în cooperarea cibernetică prin BRICS. Aceste națiuni sunt preocupate de abilitatea Chinei de a exploata puterea cibernetică în scopuri de supraveghere și spionaj, situație care a generat tensiuni regionale și a stimulat inițiative de întărire a securității cibernetice (Wagner 2019).

În acest context, Vietnamul și Japonia au semnat un acord de securitate cibernetică pentru a combate atacurile cibernetiche agresive ale Chinei. Acest acord este o consecință a preocupărilor ambelor țări în domeniul activităților cibernetiche ale Chinei în zona indo-pacifică (Yamaguchi 2021). De asemenea, în ianuarie 2024, Vietnam a descoperit că grupurile de amenințări persistente avansate (APT), susținute de China, precum APT31, APT41, Grayling, Mustang Panda și SharpPanda, au fost implicate în acțiuni de spionaj cibernetic asupra agențiilor guvernamentale vietnameze. De asemenea, Japonia a intensificat cooperarea în domeniul apărării cibernetiche cu Statele Unite, Australia și cu alte state, participând la exerciții cibernetiche ale NATO și semnând acorduri de securitate cibernetică, pe lângă cel cu Vietnam și cu Singapore și Indonezia. Japonia a protestat în mod regulat împotriva prezenței gărzii de coastă chineze în apropierea insulelor Senkaku, controlate de Japonia, dar revendicate de China, indicând o preocupare constantă față de activitățile cibernetiche și militare ale Chinei în regiune (Truong 2024). Contrar statelor din Asia de Est, care sunt reticente față de cooperarea în materie de securitate cibernetică cu RPC, Federația Rusă și Insulele Solomon, ca și Thailanda sunt deschise cooperării cu China și au demarat deja acțiuni în acest sens.

În ceea ce privește relația cu Federația Rusă, începând cu 2017, Administrația Spațiului Cibernetic al Chinei (CAC) lucrează cu Roskomnadzor, autoritatea de reglementare și cenzură a internetului din Rusia. Această cooperare demonstrează că cele două state împărtășesc puncte de vedere similare cu privire la controlul și supravegherea internetului. Este, de asemenea, parte a unui efort mai larg de a promova suveranitatea cibernetică și de a contracara influența occidentală în ceea ce privește guvernarea spațiului cibernetic internațional (Kremlin 2017).

În 2023, China și Insulele Solomon au semnat un acord de cooperare în domeniul securității cibernetiche și al poliției. Această înțelegere este o parte a eforturilor Chinei de a-și extinde influența în Pacificul de Sud, oferind asistență tehnică și formare în domeniul securității cibernetiche (Smith 2023).

În ceea ce privește cooperarea în domeniul securității cibernetiche dintre China și UE, deși a existat o serie de discuții cu privire la cooperarea în spațiul cibernetic dintre cele două, până în prezent, nu există, încă, o cooperare reală între China și UE. În cadrul procesului de negociere a cooperării, s-au depus eforturi pentru a găsi un teren comun de cooperare în sfera digitală, inclusiv pentru dezvoltarea unui cadru comun de guvernare a datelor electronice (EIAS 2023). Aceste eforturi sunt rezultatul recunoașterii reciproce a beneficiilor potențiale ale colaborării în combaterea criminalității cibernetiche, în promovarea comerțului digital și protejarea infrastructurilor critice (Comisia Europeană 2019).

Dificultatea cooperării China – UE este cauzată inclusiv de activitățile cibernetiche rău intenționate ale Chinei, desfășurate ca actor statal împotriva UE, care se vor detalia în continuare în această secțiune. Ca urmare a acestor incidente, UE a solicitat Chinei în 2021 să ia măsuri pentru încetarea acestor activități (Consiliul European 2021).

Deși în 2015, în timpul administrației Obama, SUA și China au ajuns la un acord important, prin care s-au angajat să se abțină de la cyberspionajul economic întreprinderilor din ambele state ([The White House 2015](#)), China este încă implicată în numeroase cazuri de spionaj cibernetic, vizând agenții guvernamentale și companii private. Grupurile APT10, APT31 și APT41 sunt recunoscute pentru atacurile lor complexe asupra infrastructurilor critice și furtul de proprietate intelectuală în SUA și Europa. În continuare, se vor analiza câteva cazuri de spionaj cibernetic chinez cu impact major asupra cooperării internaționale a Chinei în domeniul securității cibernetice care reprezintă o altă fațetă a provocărilor Chinei în cooperarea internațională în domeniul securității cibernetice .

Grupul de spionaj cibernetic sponsorizat de statul chinez APT10, cunoscut și sub numele de Cicada sau Stone Panda, activează de peste zece ani, cu obiectivul principal de a spiona companii din industria tehnologică și de apărare din SUA și Europa. Campania ”Operation Cloud Hopper” (2014-2018) este un exemplu în acest sens, care a vizat furnizorii de servicii gestionate (MSP – Managed Service Provider) din mai multe țări, cum ar fi Statele Unite, Japonia, Canada și Australia. APT10 a pătruns în rețelele clienților MSP și a furat tehnologii și secrete comerciale ([CYWARE 2022](#); [Vijayan 2017](#)).

Mai multe rapoarte de securitate cibernetică și surse oficiale au confirmat legătura dintre Ministerul de Stat al Securității din China și grupul de atacatori cibernetici APT10. Primul raport a fost realizat, în 2018, de un grup anonim de cercetători, numit Intrusion Truth, care a publicat un raport cu privire la Zhu Hua și Zhang Shilong, ca fiind membri ai grupului APT10 și având legături cu Ministerul de Stat al Securității din China. Și compania de securitate cibernetică CrowdStrike a confirmat acest fapt. ([O’Donnell 2018](#)). Guvernul SUA i-a acuzat, ulterior, de infiltrare în rețelele a peste 45 de companii tehnologice și agenții guvernamentale din Statele Unite și de furt de date private, inclusiv al unor informații despre personalul Marinei Statelor Unite ([Office of Public Affairs 2018](#)). În decembrie 2018, Regatul Unit al Marii Britanii și aliații săi au dezvăluit public că grupul APT10 a acționat în numele Ministerului de Stat al Securității (MSS) din China, pentru a lansa campanii cibernetice la scară largă, care vizau proprietatea intelectuală și date comerciale sensibile în Europa, Asia și Statele Unite ([National Cyber Security Centre 2018](#)).

Pe lângă APT10, mai sunt și alte grupuri de hacking care sunt considerate a avea legături cu Ministerul de Stat al Securității din China, cum ar fi APT31 și APT41.

APT31 (Zirconium, Judgment Panda, Bronze Vinewood, Red Keres) este un grup de hacking renumit pentru furtul de date sensibile și proprietate intelectuală. Acest grup a fost implicat în atacuri cibernetice care au vizat jurnaliști, politicieni, academicieni și instituții guvernamentale, precum și companii de securitate și instituții publice. SUA și Marea Britanie au susținut că APT31 este o armă a Ministerului Securității de Stat al Chinei – folosit de Departamentul de Securitate din Provincia Hubei, localitatea Wuhan – și a fost dezvoltat pentru a opri criticii regimului chinez și a compromite instituțiile guvernamentale ([gov.uk 2024](#); [US Department of the Treasury 2024](#)).

În 2021, APT31 a atacat sistemele Comisiei Electorale din Regatul Unit, obținând datele personale a aproximativ 40 de milioane de alegători (Yerushalmy 2024) și a fost implicat în atacuri asupra unor infrastructuri critice ale Statelor Unite (apărare și energie). APT31 a fost acuzat, de asemenea, de piratarea software-ului serverului de e-mail Microsoft Exchange în 2021 și a e-mailurilor personale ale personalului de campanie care a lucrat pentru Joe Biden în 2020 (Office of Public Affairs 2024).

Ca urmare a acestor atacuri, guvernele american și britanic au sancționat persoane și organizații relaționate grupului APT31, inclusiv compania Wuhan Xiaoruzhi Science and Technology Company Limited, care a facilitat operațiunile cibernetice ale MSS (UK GOV 2024; US Department of the Treasury 2024).

Un alt grup de spionaj cibernetic chinez APT41, cunoscut și sub numele de Double Dragon, combină spionajul sponsorizat de stat cu infracțiuni cibernetice pentru a câștiga bani. Acest grup a lucrat în multe industrii, cum ar fi telecomunicații, tehnologie înaltă și sănătate (Fraser și alții 2019).

Un caz mediatizat al acțiunilor APT41 este atacul care a vizat compania de software NetSarang în 2017. Atunci, grupul a injectat un cod malițios într-un pachet de actualizare software care a fost semnat cu un certificat legitim al NetSarang. Sute de întreprinderi din întreaga lume au fost afectate de acest atac (Mandiant 2022).

Departamentul de Justiție al Statelor Unite a depus acuzații împotriva a șapte membri ai APT41 în 2020 pentru atacuri cibernetice care au vizat companii din tehnologie, telecomunicații și domeniul sănătății, precum și pentru furtul de proprietate intelectuală și date sensibile (Office of Public Affairs 2020). De asemenea, în martie 2021, în cazul atacului cibernetic care a vizat software-ul de e-mail al Microsoft, atacatorii au folosit o vulnerabilitate nedetectată anterior pentru a obține acces de la distanță la căsuțele de e-mail. NATO, Uniunea Europeană, Australia, Noua Zeelandă și Japonia au atribuit oficial acest atac actorilor chinezi sponsorizați de stat, în special grupului cunoscut sub numele de Hafnium (GMF 2021).

Având în vedere cele menționate anterior, se poate observa complexitatea asumării îndeplinirii tuturor obiectivelor stipulate în strategia de cooperare internațională a Chinei în domeniul securității cibernetice. China susține că fiecare națiune are dreptul de a avea control și ordine asupra spațiului cibernetic național și folosește acest discurs la nivel internațional, cu intenția de a proteja interesele naționale și statul împotriva influenței externe, în special din cauza conflictelor geopolitice cu Statele Unite și cu alte țări occidentale (Shen 2016). La polul opus, pentru a asigura un spațiu cibernetic deschis și liber, Uniunea Europeană susține un model de guvernare cibernetică ce implică mai multe părți interesate, cum ar fi cooperările de tip public-privat, cu organizațiile neguvernamentale și instituțiile academice internaționale.

Concluzii

Studiul a răspuns întrebării de cercetare lansate în urma ipotezei și arată că dorința Chinei de a-și proteja suveranitatea cibernetică și de a-și consolida poziția de

superputere cibernetică, precum și legislația internă, bazată pe o monitorizare atât internă, cât și externă a bazelor de date care aparțin cetățenilor chinezi, are un impact major asupra strategiei de cooperare internațională în domeniul securității cibernetică. Astfel, apar provocări în îndeplinirea obiectivelor propuse în strategia de cooperare internațională în domeniul securității cibernetică, precum spionajul cibernetic, realizat de actori ai statului chinez.

Obiectivul Chinei de a proteja infrastructurile critice și datele personale ale cetățenilor chinezi este evidențiat de Legea Securității Cibernetică a Chinei, de Legea Protecției Datelor Personale și de amendamentele recente ale celor două legi. Deși aceste acte legislative au fost esențiale pentru crearea unei atmosfere de colaborare internațională, alături de Strategia de Cooperare Internațională în materie de Securitate Cibernetică, unele state din Asia de Est, SUA și Europa și-au exprimat îngrijorarea cu privire la obiectivele Chinei, acuzând China de spionaj cibernetic și de supraveghere excesivă.

Dorința Chinei de a-și proteja suveranitatea cibernetică este o componentă esențială a strategiei sale de cooperare internațională în domeniul securității cibernetică. China încearcă să-și consolideze poziția de superputere cibernetică și să își protejeze interesele prin implementarea unui sistem de guvernare a internetului transparent și multilateral. Contrar dorinței Chinei, multe state și organizații internaționale nu sunt de acord cu eforturile Chinei de a construi un sistem global de guvernare a internetului. Acuzațiile privind utilizarea tehnologiei pentru supravegherea internă, efectuarea în mod regulat a unor atacuri cibernetică, în calitate de actor statal, ori preocupările legate de practicile interne de supraveghere și control al informațiilor au afectat obiectivele Chinei în cooperarea internațională în domeniul securității cibernetică, potențialii parteneri fiind reticenți la adresa intenției guvernului chinez cu privire la o colaborare deschisă și sinceră.

În cadrul acestui scurt studiu introductiv, pe lângă referințele cu privire la cadrul legislativ în materie de securitate cibernetică în China, s-a făcut referire și la structurile care se ocupă de siguranța spațiului cibernetic în China și la faptul că toate sunt interdependente, coordonate ierarhic de Comisia Centrală pentru Afaceri în Domeniul Spațiului Cibernetic (CCAC) a Partidului Comunist Chinez. Având în vedere acest lucru, se poate concluziona că această comisie a PCC guvernează activitățile agențiilor și entităților din domeniul cibernetic (CAC, CNNIC, CNCERT, TC260 și CSAC) și trasează liniile prioritare de implementare a strategiilor în domeniu.

Această structură ierarhică, influențată de PCC, a determinat și reticența țărilor din afară care au identificat amenințări din ce în ce mai intensificate ale grupărilor controlate de statul chinez, precum APT10, APT31 sau APT41, care au ca scop principal spionajul cibernetic al infrastructurilor critice și de interes național din domeniul militar, telecomunicații, sănătate sau energie, conform rapoartelor de securitate cibernetică, menționate pe parcursul articolului.

În concluzie, China se află într-un amplu proces de a-și demonstra capacitatea de superputere cibernetică, pentru a contribui la crearea unui spațiu cibernetic mai sigur, dar cu obiectivul clar trasat de a menține în același timp și un spațiu cibernetic sigur la nivel național, care să reflecte pozitiv toate acțiunile PCC.

Referințe

- ABC News.** 2015. "US and China Reach Agreement to Stop Commercial Cyber Espionage." <https://abcnews.go.com/US/us-china-reach-agreement-stop-commercial-cyberespionage/story?id=34041002>.
- Atlantic Council.** 2023. *The 5x5—China's cyber operations*. <https://www.atlanticcouncil.org/content-series/the-5x5/the-5x5-chinas-cyber-operations/>.
- Carolan, Ciara.** 2024. "Europe and Belgium are 'unresponsive' in the face of Chinese cyber-attacks, says hacked MP". <https://www.brusselstimes.com/983253/europe-and-belgium-are-passive-in-the-face-of-chinese-cyber-attacks-says-hacked-mp>.
- Cary, Dakota.** 2021. "China's National Cybersecurity Center. A Base for Military-Civil Fusion in the Cyber Domain". <https://cset.georgetown.edu/publication/chinas-national-cybersecurity-center/>.
- . 2023. "Community watch: China's vision for the future of the internet." <https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/report/community-watch-chinas-vision-for-the-future-of-the-internet/>.
- CCTV News.** 2023. "Strategy for International Cooperation in Cyberspace." <https://news.cctv.com/2023/11/07/ARTILliq1FlQI0B7msdoKsBn231107.shtml>.
- Cheung, Sunny.** 2023. "Examining China's Grand Strategy For RISC-V". <https://jamestown.org/program/examining-chinas-grand-strategy-for-risc-v/>.
- Chinese Embassy in UK.** 2011. "China's Perspective on Cybersecurity". http://gb.china-embassy.gov.cn/eng/ambassador/dsjhjcf/2011lr/201106/t20110602_3386103.htm.
- Chinese Ministry of Education.** 2017. "Management Measures for the Demonstration Project of Building a First-Class Cybersecurity College." http://www.moe.edu.cn/srcsite/A16/s3342/201708/t20170815_311176.html.
- China Internet Network Information Center, (CNNIC).** fără an. "中国互联网络信息中心." <https://www.cnnic.com.cn/>.
- Comisia Europeană.** 2019. "EU-CHINA – A Strategic Outlook." <https://commission.europa.eu/system/files/2019-03/communication-eu-china-a-strategic-outlook.pdf>.
- Consiliul European** 2021. "China: Declaration by the High Representative on behalf of the European Union urging Chinese authorities to take action against malicious cyber activities undertaken from its territory." <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2021/07/19/declaration-by-the-high-representative-on-behalf-of-the-eu-urging-china-to-take-action-against-malicious-cyber-activities-undertaken-from-its-territory/#:~:text=We%20continue%20to%20urge%2>.
- Consiliul de Stat al Chinei.** 1994. "Regulations of the People's Republic of China on Computer Information System Security Protection." https://www.gov.cn/gongbao/content/2011/content_1860849.htm.

- Creemers, Rogier.** 2023. "Cybersecurity Law and Regulation in China: Securing the Smart State." https://brill.com/view/journals/clsr/6/2/article-p111_001.xml.
- Cyberspace Administration of China, (CAC).** fără an. "中央网络安全和信息化委员会办公室." <https://wap.cac.gov.cn/>.
- Cyber Security Association of China (CSAC).** fără an. "中国网络空间安全协会." <https://www.cybersac.cn/>.
- Cyberspace Administration of China.** 2017. "关于发布《网络关键设备和网络安全专用产品目录（第一批）》的公告 [Announcement on the release of the «Catalogue of Critical Network Equipment and Network Security Special Products (First Batch)»]." https://www.cac.gov.cn/2017-06/09/c_1121113591.htm.
- CYWARE.** 2022. "APT10: A Chinese Threat on a Global Espionage Mission". <https://cyware.com/resources/research-and-analysis/apt10-a-chinese-threat-on-a-global-espionage-mission-56fe>.
- Dandong, Han.** 2019. *Legal Daily*. <http://epaper.legaldaily.com.cn/fzrb/content/20190729/Articel04004GN.htm>.
- EIAS.** 2023. "EU Digital Dialogue and Cooperation with China: The Way Forward?" <https://eias.org/publications/op-ed/eu-digital-cooperation-with-china-the-way-forward/>.
- Fraser, Nalani, Fred Plan, Jacqueline O'Leary, Raymond Leong Vincent Cannon, Dan Perez, și Chi-en Shen.** 2019. "APT41: A Dual Espionage and Cyber Crime Operation." <https://cloud.google.com/blog/topics/threat-intelligence/apt41-dual-espionage-and-cyber-crime-operation>.
- Fulton Library.** fără an. "Quantitative Research Methodologies." <https://uvu.libguides.com/methods/quantitative>.
- GMF.** 2021. "NATO, EU, and allies attribute email intrusion to Chinese state-backed hackers." <https://securingdemocracy.gmfus.org/incident/allies-attribute-email-hack-to-china-backed-hackers/>.
- Goswami, Namrata.** 2023. "China Prioritizes 3 Strategic Technologies in Its Great Power Competition". <https://thediplomat.com/2023/04/china-prioritizes-3-strategic-technologies-in-its-great-power-competition/>.
- gov.cn.** 2016. "中华人民共和国网络安全法_滚动新闻_中国网 [Cybersecurity Law of the People's Republic of China]". https://www.gov.cn/xinwen/2016-11/07/content_5129723.htm.
- gov.uk.** 2024. "UK holds China state-affiliated organisations and individuals responsible for malicious cyber activity". <https://www.gov.uk/government/news/uk-holds-china-state-affiliated-organisations-and-individuals-responsible-for-malicious-cyber-activity>.
- Guo, Meirong.** 2018. "China's cybersecurity legislation, it's relevance to critical infrastructures and the challenges it faces." *International Journal of Critical Infrastructure Protection* vol. 22: 139-149. doi:10.1016/j.ijcip.2018.06.006.
- Handler, Simon.** 2023. *Atlantic Council* . 01 30. <https://www.atlanticcouncil.org/content-series/the-5x5/the-5x5-chinas-cyber-operations/>.

- Hmaidi, Antoni.** 2023. "Here to stay" – Chinese state-affiliated hacking for strategic goals. <https://merics.org/en/report/here-stay-chinese-state-affiliated-hacking-strategic-goals>.
- Julian, Nicholas.** 2021. "United States' and China's Cybersecurity Policies: Collaboration or Confrontation?" <https://www.sirjournal.org/research/2021/1/24/united-states-and-chinas-cybersecurity-policies-collaboration-or-confrontation>.
- Kremlin.** 2017. "Russia and China Enhance Cybersecurity Cooperation." <https://www.kremlin.ru/events/president/news/55842>.
- Li, H.** 2018. "BRICS and the Internet: Building a New Global Consensus." *International Affairs* 94 (5): 1125-1145.
- Mandiant.** 2022. "APT41 (Double Dragon): A Dual Espionage and Cyber Crime Operation." <https://www.mandiant.com/resources/reports/apt41-double-dragon-dual-espionage-and-cyber-crime-operation>.
- Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China. MFA CN.** 2017. "Ministry of Foreign Affairs Holds Briefing for Chinese and Foreign Media on President Xi Jinping's State Visits to Russia and Germany and Attendance at 12th G20 Summit." https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/topics_665678/2017zt/XJPDEFWBCXGEODSECFH/201707/t20170704_703649.html.
- . 2023. "Proposal of the People's Republic of China on the Reform and Development of Global Governance". https://www.fmprc.gov.cn/eng/wjbxw/202309/t20230913_11142010.html.
- National Computer Network Emergency Response technical Team/Coordination Center of China, CNCERT/CC.** fără an. "国家互联网应急中心." <https://www.cert.org.cn/publish/main/34/index.html>.
- National Cyber Security Centre.** 2018. "APT10 continuing to target UK organisations". <https://www.ncsc.gov.uk/news/apt10-continuing-target-uk-organisations>.
- National Cybersecurity Standardization Technical Committee, (TC260).** fără an. "全国网络安全标准化技术委员会." <https://www.tc260.org.cn/>.
- NPC.GOV.CN.** 2021. "Data Security Law of the People's Republic of China." http://www.npc.gov.cn/englishnpc/c2759/c23934/202112/t20211209_385109.html.
- O'Donnell, Lindsay.** 2018. "APT10 Under Close Scrutiny as Potentially Linked to Chinese Ministry of State Security". <https://threatpost.com/apt10-under-close-scrutiny-as-potential-chinese-ministry-of-state-security-contractor/137139/>.
- Office of Public Affairs.** 2024. "Seven Hackers Associated with Chinese Government Charged with Computer Intrusions Targeting Perceived Critics of China and U.S. Businesses and Politicians." <https://www.justice.gov/opa/pr/seven-hackers-associated-chinese-government-charged-computer-intrusions-targeting-perceived>.
- . 2020. "Seven International Cyber Defendants, Including "Apt41" Actors, Charged In Connection With Computer Intrusion Campaigns Against More Than 100 Victims Globally". <https://www.justice.gov/opa/pr/seven-international-cyber-defendants-including-apt41-actors-charged-connection-computer>.

- . 2018. "Two Chinese Hackers Associated With the Ministry of State Security Charged with Global Computer Intrusion Campaigns Targeting Intellectual Property and Confidential Business Information". <https://www.justice.gov/opa/pr/two-chinese-hackers-associated-ministry-state-security-charged-global-computer-intrusion>.
- Pleil, Helen.** 2023. "Being a Cyberpower – China's Ambitions in Cyberspace". <https://www.techpolicy.press/being-a-cyberpower-chinas-ambitions-in-cyberspace/>.
- PwC Indonesia.** 2023. "A comparison of cybersecurity regulations: China". <https://www.pwc.com/id/en/pwc-publications/services-publications/legal-publications/a-comparison-of-cybersecurity-regulations/china.html>.
- Saffa, Azizah.** 2024. "Thailand and China Strengthen Cybersecurity Cooperation". <https://opengovasia.com/2024/05/29/thailand-and-china-unite-for-cyber-resilience/>.
- Shen, Yi.** 2016. "Cyber Sovereignty and the Governance of Global Cyberspace." *Chinese Political Science Review* vol. 1: 81-93. <https://doi.org/10.1007/s41111-016-0002-6>.
- Smith, J.** 2023. "China and Solomon Islands Sign Security Pact." <https://www.theguardian.com/world/2023/apr/12/china-and-solomon-islands-sign-security-pact>.
- Stanford.** fără an. "Free speech vs Maintaining Social Cohesion". https://cs.stanford.edu/people/eroberts/cs181/projects/2010-11/FreeExpressionVsSocialCohesion/china_policy.html.
- Sustainable Development.** 2016. "World Summit on the Information Society (WSIS)". <https://sustainabledevelopment.un.org/index.php?page=view&type=30022&nr=102&menu=3170>.
- The White House.** 2015. "U.S.-China Cyber Agreement". <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2015/09/25/us-china-cyber-agreement>.
- Thomas, Nicholas.** 2009. "Cyber Security in East Asia: Governing Anarchy." *Asian Security* 5 (1): 3-23.
- Truong, Sylvie.** 2024. "Chinese espionage campaigns and cyberattacks on critical infrastructure in Southeast Asia". <https://thereadable.co/chinese-espionage-campaigns-and-cyberattacks-on-critical-infrastructure-in-southeast-asia/>.
- UK GOV.** 2024. "UK holds China state-affiliated organisations and individuals responsible for malicious cyber activity". <https://www.gov.uk/government/news/uk-holds-china-state-affiliated-organisations-and-individuals-responsible-for-malicious-cyber-activity>.
- US Department of the Treasury.** 2024. "Treasury Sanctions China-Linked Hackers for Targeting U.S. Critical Infrastructure". <https://home.treasury.gov/news/press-releases/jy2205>.
- Vijayan, Jay.** 2017. "China-Based Threat Actor APT10 Ramps Up Cyber Espionage Activity". <https://www.darkreading.com/cyberattacks-data-breaches/china-based-threat-actor-apt10-ramps-up-cyber-espionage-activity>.
- Wagner, B.** 2019. "Cybersecurity in East Asia: Government Policies and Sectoral Responses." *Journal of Cyber Policy* 4 (1): 55-72.
- Xinhua.** 2019. http://www.xinhuanet.com/yuqing/2019-01/04/c_1210030391.htm.

Xinhua News Agency. 2017. "网络空间国际合作战略 [Cyberspace International Cooperation Strategy]." http://www.xinhuanet.com/politics/2017-03/01/c_1120552767.htm.

Yamaguchi, Mari. 2021. "Japan, Vietnam Look to Cyber Defense Against China." <https://thediplomat.com/2021/11/japan-vietnam-look-to-cyber-defense-against-china/>.

Yerushalmy, Jonathan. 2024. "China cyber-attacks explained: who is behind the hacking operation against the US and UK?" <https://www.theguardian.com/technology/2024/mar/26/china-cyber-attack-uk-us-explained-hack-apt-31>.

Zhang, Duanhong, Wenjia Ding, Yang Wang, and Siwen Liu. 2022. "Exploring the Role of International Research Collaboration in Building China's World-Class Universities". <https://doi.org/10.3390/su14063487>.

Zulhusni, Muhammad. fără an. "China's new tech policies challenge Intel and AMD in a shifting landscape". <https://techwireasia.com/03/2024/chinas-tech-shift-what-it-means-for-the-future-of-intel-and-amd/>.

Tehnologii digitalizate utilizate în domeniul transporturilor militare

Digital technologies used in the field of military transport

Maior instr. sup. drd. Ana-Maria MERLUȘCĂ*

*Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București, România

e-mail: merlusca.maria@unap.ro

Abstract

Transporturile militare ca domeniu subsecvent logisticii operaționale asigură atât deplasarea forțelor dintr-o locație în alta, cât și aprovizionarea și susținerea acestora în timpul desfășurării unor exerciții sau operații militare. Asigurarea transportului de materiale către forțele luptătoare la timpul și locul potrivit, precum și în cantitatea necesară este esențială pentru îndeplinirea cu succes a misiunilor.

Evoluția tehnologică permite adoptarea unor soluții digitale în domeniul logistic, cu următoarele beneficii: reducerea riscului de pierderi umane, accesul în locații dificile, vizibilitatea asupra bunurilor transportate, creșterea vitezei de răspuns la cererile de sprijin logistic.

Acest articol își propune să evidențieze o serie de soluții din domeniul tehnologiei digitale care se aplică în domeniul transporturilor militare. Pentru realizarea articolului, a fost aplicată o strategie de cercetare calitativă pentru înțelegerea aprofundată a fenomenelor și proceselor aferente domeniului transporturi militare. În acest scop, tehnica de colectare a datelor aplicată este aceea de analiză a conținutului manualelor, regulamentelor, doctrinelor, articolelor publicate în jurnale și reviste, conținutului media, site-urilor dezvoltatorilor de tehnologie digitală, cărților de specialitate. Concluzia articolului constă în evidențierea avantajelor utilizării tehnologiei robotizate pentru asigurarea transporturilor militare.

Military transport as a sub-field of operational logistics ensures both the movement of forces from one location to another as well as their supply and support during military exercises or operations. Ensuring the transportation of materials to the fighting forces at the right time and place, as well as in the necessary quantity, is essential for the successful completion of missions.

Technological evolution allows for the adoption of digital solutions in the logistics field, with the following benefits: reducing the risk of human losses, access to difficult locations, visibility over transported goods, and increased speed of response to logistic support requests.

The purpose of this article is to highlight a series of digital technology solutions applied in the field of military transportation. To write this article, a qualitative research strategy was applied to gain an in-depth understanding of the phenomena and processes related to military transport. The data collection technique used was the analysis of manuals, regulations, doctrines, articles published in journals and magazines, media content, websites of digital technology developers, and specialized books.

The conclusion of the article lies in highlighting the advantages of using robotic technology to ensure military transport.

Cuvinte-cheie:

transporturi; militare; susținerea forțelor; soluții digitale.

Keywords:

transport; military; sustainment; digital solutions.

Info articol

Primit: 13 mai 2024; Evaluat: 4 iunie 2024; Acceptat: 14 iunie 2024; Disponibil online: 5 iulie 2024

Citare: Merlușcă, A.M. 2024. „Tehnologii digitalizate utilizate în domeniul transporturilor militare. *Buletinul Universității Naționale de Apărare „Carol I”*, 13(2): 97-105. <https://doi.org/10.53477/2065-8281-24-16>

Activitățile de transport se realizează în sprijinul forțelor armate, în scopul deplasării acestora și asigurării sprijinului logistic necesar îndeplinirii misiunilor. Conform *Instrucțiunilor privind operațiunile de mișcare și transport ale marilor unități și unităților militare*, cerințele operaționale pentru realizarea eficientă a transporturilor vizează: caracterul de adaptabilitate la situațiile existente, flexibilitate în vederea răspunsului la cererile de sprijin ale forțelor, capacitatea de interrelaționare a componentelor sale ([Ministerul Apărării Naționale 2014](#), 3).

Îndeplinirea misiunilor de transport al materialelor către forțele luptătoare la timpul și locul potrivit, precum și în cantitatea necesară este esențială pentru succesul operațiilor. În acest scop, pe parcursul procesului de planificare a susținerii forțelor, planificatorii logistici iau în considerare factorii determinanți privind destinația, durata, distanța și cererea de sprijin logistic pentru operație.

Provocările mediului actual impun identificarea unor soluții noi din domeniul tehnologiilor robotizate, pentru asigurarea forțelor cu bunuri și servicii la orice moment și în orice situație. În contextul actual de dezvoltare a tehnologiilor, utilizarea soluțiilor digitale are un rol important în sfera industriei de apărare. Dar nu numai mediul militar consemnează evoluții în acest sens. De asemenea, mediul privat de afaceri, în special domeniul logistic, înregistrează constant evoluții surprinzătoare în domeniul tehnologic, sub auspiciile factorilor concurențiali și resurselor disponibile.

Domeniul logisticii militare poate beneficia de pe urma dezvoltărilor tehnologice pentru: diminuarea pierderilor umane datorate desfășurării activităților în zone periculoase, reducerea duratei de execuție a activităților logistice, reducerea pierderilor din cauza erorilor logistice și întârzierilor care pot interveni pe lanțul de aprovizionare sau creșterea nivelului de transparență a operațiunilor logistice prin asigurarea vizibilității bunurilor.

Studiind soluțiile specifice tehnologiilor robotizate folosite în mediul privat, dar și în sistemele logistice ale altor armate, în sistemul logistic militar se pot aduce transformări în ceea ce privește predictibilitatea, transparența și eficiența domeniului de activitate. Avantajele constau în creșterea eficienței operaționale prin asigurarea materialelor necesare forțelor în timpul cel mai scurt, reducerea riscurilor asociate transporturilor în zone de operații ostile și diminuarea dependenței de forța de muncă umană.

Pentru elaborarea articolului, a fost aplicată strategia de cercetare calitativă ([Șandor 2013](#), 51), pentru înțelegerea aprofundată a fenomenelor și proceselor aferente domeniului transporturilor militare. De asemenea, metodologia a fost aplicată pentru cunoașterea detaliată a tehnologiilor din sectorul digitalizării transporturilor. În acest scop, tehnica de colectare a datelor aplicată este aceea de analiză a conținutului diferitelor manuale, regulamente, doctrine, articole publicate în jurnale și reviste, a conținutului media, a site-urilor dezvoltatorilor de tehnologie digitalizată, a cărților de specialitate.

Planificarea sprijinului logistic din perspectiva formulei 4D

Pornind de la definirea logisticii ca știință managerială, conform *Doctrinei logisticii întrunite a Armatei României* (Statul Major al Apărării 2023, 12), aceasta este descompusă în trei elemente (logistica de producție, logistica de susținere și logistica operațională), organizate pe patru linii de sprijin logistic. Din această perspectivă, subiectul articolului îl constituie logistica operațională, componentă care are rolul de a asigura forțele militare cu servicii și bunuri necesare desfășurării neîntrerupte a acțiunilor militare. Printre obiectivele principale ale logisticii operaționale, se enumeră: aprovizionarea oportună și în siguranță cu bunuri și servicii, asigurarea serviciilor de mentenanță a echipamentelor militare, sprijinul pentru schimbarea locației forțelor armate și a materialelor, mișcarea și transportul de personal și materiale, asigurarea cu sprijin medical operațional, sprijinul națiunii gazdă, utilizarea sprijinului oferit de contractori (Statul Major al Apărării 2023, 28).

Sprijinul logistic operațional semnifică asigurarea forțelor luptătoare cu materiale și servicii (evacuare medicală, evacuarea tehnicii deteriorate, servicii de campanie) în „momentul și la locul oportun, în cantitatea și de calitate necesară” (Statul Major al Apărării 2023, 19). Execuția sprijinului logistic se realizează în baza unei concepții care este rezultatul procesului de planificare logistică. După cum prevede *Manualul conducerii sprijinului logistic în operații întrunite*, factorii care influențează procesul de planificare logistică sunt determinați de destinație, durată, distanță și cererea de sprijin logistic pentru operație (Comandamentul Logistic Întrunit 2007, 10). Această abordare poate fi regăsită în concepția de sprijin a armatei Marii Britanii. De exemplu *Joint Doctrine Publication 4-00* prezintă formula „celor patru D”: *demand, duration, distance, destination* (cerere, durată, distanță, destinație), simplificată conform Figurii 1 (Ministry of Defence 2015, 156).

Figura 1 Reprezentarea „celor patru D” (factori determinanți pentru planificarea logistică)
(Ministry of Defence 2015, 156)

Conform figurii, *destinația* se referă la determinarea cerințelor pentru asigurarea sprijinului logistic. Astfel, în procesul de planificare a transporturilor militare, se iau în considerare factori precum: posibilitatea de acces la infrastructura din zona de operații, nivelul de dezvoltare al acesteia sau existența contractorilor civili. *Distanța* este un factor din care pot fi deduse considerații cu privire la lungimea rutelor de transport, timpul în care se realizează transporturile, capacitatea de transport, elementele de topografie. *Durata* unei misiuni generează eforturi diferențiate pentru sprijinul logistic. Astfel, planificarea sprijinului logistic pentru susținerea unei misiuni cu o durată scurtă are în vedere elemente diferite decât în cazul susținerii forțelor într-o misiune cu o durată lungă. Un astfel de exemplu este Misiunea Uniunii Africane în Somalia din 2007 (Major și Strickmann 2011, 6), în care mandatul inițial al misiunii de șase luni a fost extins, iar planificarea inițială de sprijin logistic a necesitat ajustări pentru a răspunde noilor cerințe. Satisfacerea *cererii* este o provocare pentru planificarea sprijinului logistic, în sensul că este necesară o previzionare precisă a consumului de resurse pentru îndeplinirea operației. În estimarea cererii, se ține cont atât de intensitatea luptei, cât și de durata misiunii, aspecte care supun sprijinul logistic la un efort suplimentar. Aceste aspecte necesită a fi luate în considerare în planificarea transporturilor militare, având în vedere provocările care pot apărea în asigurarea sprijinului logistic în timpul desfășurării misiunii.

Provocări în domeniul transporturilor pentru susținerea trupelor în operații

Lecțiile desprinse din conflictele aflate în desfășurare arată faptul că mediul actual al operațiilor militare devine mai complex și mai dinamic decât în trecut, iar sprijinul logistic este supus unor factori mult mai dificil de previzionat. Totuși, unele provocări logistice din secolele trecute cu care s-au confruntat comandanții de armate continuă să rămână de actualitate (Clausewitz și alții 1984, 340). Astfel că, în lucrarea citată, Clausewitz relatează condițiile în care sprijinul logistic al trupelor se realizează cu dificultate. Autorul prezintă aceste aspecte din perspectiva comandantului forței care desfășoară acțiuni ofensive, cu alte cuvinte el prezintă punctul de vedere al atacatorului. Din experiență, a recunoscut că, în momentul inițierii unui atac, forța atacatoare desfășoară acțiunile de luptă având o rată majorată a consumului de materiale. Cu toate acestea, nevoile de reprovizionare ar putea fi dificil de satisfăcut, având în vedere că bunurile necesare nu pot fi transportate în același ritm cu operația ofensivă. Pentru a preîntâmpina situația reprovizionării cu întârziere a trupelor, Clausewitz recomandă o planificare prealabilă riguroasă a disponerii resurselor.

Autorul detaliază un alt moment în care sprijinul logistic poate fi asigurat cu dificultate. La finalul unei campanii militare de succes, liniile de comunicații dintre forțele de contact și forțele de sprijin logistic se pot extinde foarte mult. Așa după cum observă Clausewitz, asigurarea sprijinului logistic pe distanțe foarte mari, în condiții de mediu ostil poate conduce la pierderea inițiativei sau chiar la retragerea forțelor de

pe pozițiile cucerite. Observații asemănătoare au fost reliefate în primele săptămâni ale conflictului ruso-ucrainean. Având în vedere că forțele armate ale Federației Ruse au reușit să exploateze cu succes efectele surprinderii atacului, tempoul crescut al operației a determinat avansarea rapidă în teritoriul ucrainean, până aproape de Kiev. Astfel, rata mare de consum al muniției și combustibilului, dar și extinderea liniilor de aprovizionare și transport au fost provocări la adresa asigurării continue a sprijinului logistic pentru trupele rusești. Convoaiele logistice încărcate cu materiale necesare reprovizionării forțelor armate ruse nu și-au atins obiectivele, ceea ce a condus la retragerea trupelor ruse de pe pozițiile cucerite. Cauzele care au provocat oprirea convoaielor au fost numeroase, între acestea numărându-se lungimea extinsă a liniilor de aprovizionare (Martin, Barnett și McCarthy 2023, 7-8).

Aceste aspect, observate de Clausewitz în perioada războaielor napoleoniene, sunt transpuse astăzi în principiile sprijinului logistic, reprezentând încă elemente de actualitate pentru planificarea operațiilor așa cum se regăsesc în *Regulamentul logisticii operațiilor întrunite* (Ministerul Apărării 2008, 3).

Tehnologii digitalizate aplicate în domeniul transporturilor

În zilele noastre, operațiile militare prezintă o tendință de dezvoltare multidomeniu (NATO 2023) care necesită sprijin logistic adecvat. Așa după cum a fost arătat anterior, nu reprezintă o noutate faptul că operațiile militare se desfășoară cu o rapiditate mai mare decât cea cu care forțele logistice pot susține forțele armate. Evoluția tehnologiei dirijează noi tendințe în modul de ducere al luptei armate. Utilizarea tehnologiilor avansate de tipul aeronavelor fără pilot la bord (UAS/ Unmanned Aircraft System) cu rază lungă de acțiune, care pot identifica ținte până la mii de kilometri depărtare, prezintă un mare potențial de revoluționare a afacerilor militare (Gupta, Ghonge și Jawandhiya 2013, 1646-1658). De asemenea, imagini satelitare (Planet.com, fără an) pot fi accesate cu ușurință și pot oferi informații precise asupra pozițiilor forțelor armate și schimbărilor acestora în decurs de doar câteva minute. Se poate afirma că acțiunile militare în câmpul tactic se realizează în condiții care pot fi vizibile de către actorii interesați.

Pentru a satisface cerințele operaționale actuale, este nevoie de o abordare mai flexibilă, mai eficientă și mai adaptabilă în gestionarea sprijinului logistic, conform principiilor de bază ale logisticii Armatei României (Statul Major al Apărării 2023, 20).

În continuare, ne vom referi la câteva tehnologii cu aplicabilitate în domeniul logistic, precum: sisteme robotice pentru logistică, vehicule autonome și tehnologii de identificare prin radiofrecvență.

Sistemele robotice utilizate în logistică vizează îmbunătățirea eficienței sistemului logistic prin creșterea acurateței și vitezei operațiunilor logistice (Bi și alții 2024, 345). În Uniunea Europeană (UE), companiile industriale investesc continuu în dezvoltarea și implementarea soluțiilor robotizate. Conform președintelui Federației Internaționale de Robotică (IFR), Marina Bill, primele cinci țări din UE care deschid ușile către sistemele robotizate sunt Germania, Italia, Franța, Spania și Polonia. Aceste cinci țări

utilizează aproximativ 70% din toți roboții industriali instalați în UE în 2022 (IFR Press Room 2023). În sistemul militar, orientările actuale se concentrează pe dezvoltarea și evaluarea sistemelor robotice special concepute pentru operațiile de logistică militară. În acest sens, se poate observa interesul pentru vehicule autonome de transport (Milrem Robotics, fără an). THEMIS (Tracked Hybrid Modular Infantry System) este un vehicul terestru fără pilot (Unmanned Ground Vehicle/UGV), dezvoltat, pentru a îndeplini mai multe misiuni, de Milrem Robotics, cu sprijinul Ministerului Apărării din Estonia (Army Technology 2024). Alte dezvoltări tehnologice sunt observabile în sectorul dronelor, manipolatoarelor robotice și sistemelor automate de stocare și preluare a materialelor. Corpul Pușcașilor Marini al Statelor Unite ale Americii intenționează ca, până în 2028, să doteze unitățile logistice cu sisteme de drone tactice destinate aprovizionării, de tipul TRUAS (Tactical Resupply Unmanned Aircraft System) (Skove 2024). Aceste sisteme au fost utilizate de armatele Federației Ruse și Ucrainei pentru asigurarea cu materiale și pentru evacuarea răniților (Burgess 2024). Principalele beneficii corelate utilizării unor astfel de tehnologii punctează: eliminarea pierderilor umane în urma expunerii la acțiunile inamice, accesul în diverse locații chiar și în medii de operare complexe, reducerea timpului de reprovizionare și eficientizarea sprijinului logistic (McKay și alții 2020, 7).

Autorii lucrării „*Automating Army Convoys*” menționează în cuprinsul acesteia oportunitățile și riscurile existente din perspectiva folosirii vehiculelor autonome în realizarea convoaielor militare (McKay și alții 2020, 49). În opinia acestora, misiunile de transport în operații militare vizează parcurgerea unor distanțe mari, pe rute nesecurizate. Din acest motiv, mijloacele de transport sunt vulnerabile atacurilor inamice și ambuscadelor în medii de operare nonliniare și noncontingue care, în general, nu au asigurată zona de spate. Practica în teatrele de operații din Irak și Afganistan a evidențiat aceste vulnerabilități: convoaiele armatei au suferit pierderi grele, în timp ce se deplasau pe distanțe de sute de mile, nesecurizate. Principala oportunitate derivată din aceste experiențe se reflectă în posibilitatea protejării personalului militar de astfel de pericole. Riscurile la adresa implementării vehiculelor autonome se referă la o „imaturitate în dezvoltarea tehnică” a acestor proiecte (McKay și alții 2020, 13).

Tehnologiile digitale și robotice sunt soluții adoptate pentru îmbunătățirea lanțului de aprovizionare prin gestionarea stocurilor, previziunea cererii de materiale, proiectarea rețelei de distribuție și optimizarea transportului pentru îmbunătățirea eficienței și mărirea vitezei de răspuns. Armatele unor state, precum cea a Statelor Unite ale Americii, a Braziliei sau Australiei derulează programe care asigură trasabilitatea bunurilor materiale (Roberti 2013). De exemplu, posibilitatea de identificare a produselor prin alocarea unui cod unic (Unique Identification/UID); cunoscut și sub numele de IUID (Item unique identification), sistemul servește la diferențierea articolelor de alte elemente similare, pentru facilitarea schimbului de informații logistice. Acest program presupune ca un număr unic și specific să fie atribuit echipamentelor tangibile deținute de guvern, conform publicației *Army Regulation 700-145 Item Unique Identification* (Department of the Army 2020, 5).

Alte programe în desfășurare vizează implementarea unui set de *tehnologii de identificare prin radiofrecvență* (Radio Frequency Identification/RFID) a bunurilor materiale și a echipamentelor. Pentru desfășurarea cu succes a misiunilor, forțele armate trebuie susținute în permanentă cu materiale și echipamente, inclusiv cu alimente, armament, muniții, combustibil, piese de schimb, produse medicale etc. Tehnologia RFID poate îmbunătăți operațiunile lanțului de aprovizionare prin confirmarea faptului că articolele adecvate au fost ridicate și expediate la momentul oportun. În plus, sistemele RFID permit actualizarea cu informații care indică locația bunurilor, precum și momentul în care au fost scanate etichetele articolelor, asigurându-se vizibilitate în locațiile în care acestea sunt depozitate (mojix.com 2019).

Concluzii

Activitățile de transport sunt realizate pentru a sprijini forțele armate, facilitând deplasarea acestora și oferind suportul logistic necesar îndeplinirii misiunilor. Cerințele operaționale pentru un transport eficient includ: adaptabilitate la situațiile existente, flexibilitate pentru a răspunde cererilor de sprijin ale forțelor și capacitatea de interrelaționare a componentelor sale.

Evoluțiile tehnologice pentru îmbunătățirea transporturilor vizează transporturile autonome prin utilizarea dronelor și vehiculelor fără personal. Acestea pot fi aplicate de logistica militară pentru a asigura transportul de materiale și aprovizionarea forțelor în zone greu accesibile sau nesecurizate. Noile tehnologii asigură un transport mai rapid și mai sigur, eliminând riscurile asociate cu prezența umană în astfel de zone.

Tehnologiile robotizate pot fi utilizate pentru automatizarea operațiunilor logistice, cum ar fi manipularea și mișcarea bunurilor, încărcarea și descărcarea vehiculelor, identificarea și localizarea rapidă a materialelor. Beneficiile aduse se raportează la reducerea pierderilor umane, datorate expunerii la acțiunile inamice, la diminuarea dependenței de forța de muncă umană, la creșterea eficienței logistice și a vitezei de răspuns la cererile de sprijin logistic.

Referințe

- Army Technology.** 2024. "THEMIS Hybrid Unmanned Ground Vehicle". <https://www.army-technology.com/projects/themis-hybrid-unmanned-ground-vehicle/?cf-view>.
- Bi, Yanchao, Jiale Cheng, Limei Wang și Yizhun Peng.** 2024. "Intelligent Logistics Handling Robot: Design, Control, and Recognition." *Proceedings of International Conference on Artificial Life and Robotics*. 337–345. <https://doi.org/10.5954/ICAROB.2024.OS13-1>.
- Burgess, Matt.** 2024. "Robots Are Fighting Robots in Russia's War in Ukraine". <https://www.wired.com/story/robots-are-fighting-robots-in-russias-war-in-ukraine/>.

- Comandamentul Logistic Întrunit, CLI.** 2007. *Manualul conducerii sprijinului logistic în operații întrunite.*
- Clausewitz, Carl, Michael Howard, Peter Paret, Bernard Brodie și Rosalie West.** 1984. *On war.* New Jersey: Princeton University Press.
- Department of the Army.** 2020. "Army Regulation 700-145 Item Unique Identification." <https://milreg.com/File.aspx?id=1411>.
- Gupta, Suraj G., Mangesh Ghonge și Pradip M. Jawandhiya.** 2013. "Review of Unmanned Aircraft System (UAS)." *International Journal of Advanced Research in Computer Engineering & Technology (IJARCET)* 2 (4): 1646-1658. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3451039>.
- IFR Press Room.** 2023. "European Union: Industries Invest Heavily in Robotics". <https://ifr.org/ifr-press-releases/news/eu-industries-invest-heavily-in-robotics>.
- Major, Claudia și Eva Strickmann.** 2011. "You can't always get what you want-Logistical Callenges in Military Operations." https://www.swp-berlin.org/publications/products/arbeitspapiere/AP_Major_2011_Logistics_in_EU_Operations_ks.pdf.
- Martin, Bradley, D. Sean Barnett și Devin McCarthy.** 2023. "Russian Logistics and Sustainment Failures in the Ukraine Conflict: Status as of January 1", 2023. <https://doi.org/10.7249/RRA2033-1>.
- McKay, Shawn, Matthew E. Boyer, Nahom M. Beyene, Michael Lerario, Matthew W. Lewis, Karlyn D. Stanley, Randall Steeb, Bradley Wilson și Kate Giglio.** 2020. "Automating Army Convoys: Technical and Tactical Risks and Opportunities". https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR2406.html.
- Milrem Robotics.** fără an. "The THeMIS UGV". Accesat 1 martie 2024. <https://milremrobotics.com/defence/>.
- Ministerul Apărării.** 2008. „Regulamentul logisticii operațiilor întrunite.” Ordin nr. M. 36, Monitorul Oficial nr. 353, din 7 mai 2008.
- Ministerul Apărării Naționale.** 2014. „Instrucțiunile privind operațiunile de mișcare și transport ale marilor unități și unităților militare.” Parte integrantă din Ordin nr. M. 4, din 15.01.2014.
- Ministry of Defence, MoD.** 2015. "Joint Doctrine Publication 4-00". https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a7f9a4d40f0b62305b8824e/20150721-DCDC_JDP_4_00_Ed_4_Logistics_Secured.pdf.
- mojix.com.** 2019. "RFID and IoT Technology: Improving Military and Defense Applications from End to End." <https://www.mojix.com/rfid-iot-technology-military-defense/>.
- NATO.** 2023. "Multi-Domain Operations in NATO – Explained". <https://www.act.nato.int/article/mdo-in-nato-explained/>.
- Planet.com.** fără an. "Enhance Geospatial Intelligence with Planet's High Frequency Satellite Data". Accesat 1 martie 2024. <https://www.planet.com/markets/defense-and-intelligence/>.
- Roberti, Mark.** 2013. "How Can the U.S. Army Use RFID?" *RFID Journal*. <https://www.rfidjournal.com/question/how-can-the-u-s-army-use-rfid>.

Skove, Sam. 2024. "Marine Logistics Battalions to Get Resupply Drones by 2028". <https://www.defenseone.com/technology/2024/05/marine-corps-set-field-resupply-drones-all-logistics-battalions-2028/396353/#:~:text=The%20TRUAS%20drone%2C%20also%20known,risky%20to%20send%20in%20vehicles>.

Statul Major al Apărării, SMap. 2023. *Doctrina logisticii întrunite a Armatei României*. București: Ministerul Apărării Naționale.

Șandor, Sorin Dan. 2013. *Metode și tehnici de cercetare în științele sociale*. București: Editura Tritonic.

Românii și bulgarii la sfârșit de secol XIX și început de secol XX. Asasinate politice, incidente frontaliere și tentativa unui complot anarhist/terrorist împotriva regelui Carol I (1900-1901)

Romanians and Bulgarians at the end of the 19th century and the beginning of the 20th century. Political assassinations, border incidents and the attempted anarchist/terrorist plot against King Carol I (1900-1901)

Dr. Daniel Silviu NICULAE*

*Asociația Istorică „Dimitrie Cantemir” – A.S.I.C. București
e-mail: danielniculaie@yahoo.com

Abstract

La începutul anului 1900 relațiile româno-bulgare erau foarte tensionate, fiind alimentate atât de incidentele petrecute la frontiera de sud, cât și de atentatele care au avut loc pe teritoriul României, punând astfel pe agenda politicianilor români problema aromânilor din Peninsula Balcanică și Macedonia, provincie mult râvnită de bulgari, greci și sârbi, unde bande de comitagii, antarți și cetnici luptau atât între ele pentru eliberarea conaționaliilor de sub stăpânirea otomană, cât și cu trupele turcești. În acest context, asasinatul a ajuns să fie folosit ca armă împotriva adversarilor, fiind prezent în România, Bulgaria, Serbia sau Grecia.

La sfârșit de secol XIX, societatea românească a fost trezită brusc la realitate, confruntându-se cu consecințele modului barbar în care a acționat unul dintre aceste comitete secrete revoluționare bulgare, al cărui subcomitet anarhist înființat la București, pe care astăzi l-am denumi celulă teroristă, a primit misiunea de a comite mai multe atentate cu bombe pe teritoriul României, precum și asasinarea regelui Carol I și a unor demnitari români, în timp ce, la frontiera de sud, grănicerii români raportau zilnic incidente la granița comună, al căror scop era destabilizarea și menținerea unei stări tensionate pe linia de demarcație convențională dintre România și Bulgaria.

At the beginning of 1900, Romanian-Bulgarian relations were very tense, being fuelled by both the incidents at the Southern border and the attacks that took place on the Romanian territory, thus, on the agenda of the Romanian politicians, the problem of the Aromanians from the Balkan Peninsula and Macedonia, the province coveted by Bulgarians, Greeks and Serbs, where comitaggi gangs, the antarti and the cetnic fought both for the liberation of the countrymen from Ottoman rule and with the Turkish troops. In this context, assassination came to be used as a weapon against opponents, being present in Romania, Bulgaria, Serbia and Greece.

At the end of the 19th century, Romanian society was suddenly awakened to reality, facing the consequences of the barbaric manner in which one of these revolutionary secret committees acted, whose anarchist subcommittee was established in Bucharest – nowadays we frequently use the phrase terrorist cell for something similar. Thus, it received the mission to commit several bombings on the Romanian territory, as well as the assassination of King Carol I and Romanian dignitaries, while, at the Southern border, the Romanian border guards reported daily incidents at the common border whose purpose was to destabilize and maintain a tense state on the conventional demarcation line between Romania and Bulgaria.

Cuvinte-cheie:

amenințare asimetrică; comitet secret; terorism naționalist; incident frontalier; asasinat politic.

Keywords:

asymmetric threat; secret committee; nationalist terrorism; border incident; political assassination.

Info articol

Primit: 15 mai 2024; Evaluat: 7 iunie 2024; Acceptat: 14 iunie 2024; Disponibil online: 5 iulie 2024

Citare: Niculae, D.S. 2024. „Românii și bulgarii la sfârșit de secol XIX și început de secol XX. Asasinate politice, incidente frontaliere și tentativa unui complot anarhist/terrorist împotriva regelui Carol I (1900-1901)”. *Buletinul Universității Naționale de Apărare „Carol I”*, 13(2): 106-120.
<https://doi.org/10.53477/2065-8281-24-17>

© Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”

Articol cu acces deschis distribuit în conformitate cu termenii și condițiile licenței Creative Commons Attribution (CC BY-NC-SA)

**Bucureștiul sub teroarea grupării anarhiste/celulei teroriste
Comitetul Suprem Revoluționar Macedonian.
Asasinarea lui Chiril G. Fitowski**

Proclamarea Exarhatului Bulgar, la 28 februarie 1870, printr-un firman al Sublimei Porți, semnat de sultanul Abdul-Aziz, a impulsionat latentă aspirație de împlinire a idealului național al macedonenilor, eliberarea de sub stăpânirea Imperiul Otoman. În a doua parte a secolului al XIX-lea, Macedonia, provincia otomană, avea o componență etnică variată, cu orientări religioase diferite. Cu toate acestea, eparhiile macedonene s-au alăturat, ca urmare a unui referendum, Exarhatului bulgar, mișcare care a avut influență asupra formării primelor formațiuni de miliții locale, revoluționare, care au luptat pentru libertate și identitate împotriva ocupantului turc. În anul 1891, la Salonic, un grup restrâns de tineri insurgenți macedoneni a început organizarea unor cete paramilitare, a căror fuziune a determinat crearea, în anul 1893, în același oraș, a Organizației Revoluționare Macedonene. La scurt timp, având ca inspirație demersul insurgenților macedoneni, în anul 1895, la Sofia, cu ocazia congresului organizat de mai multe asociații culturale, s-a decis constituirea Comitetului Suprem Macedonean, organizație anarhistă de tip terorist, care, treptat, a intrat sub coordonarea unor personalități militare bulgare. Una dintre acestea a fost generalul Danail Nikolaev, care a luptat în războiul sârbo-turc (1876-1877) și, apoi, în calitate de comandant al unei companii de voluntari bulgari, în războiul ruso-româno-turc din 1877-1878, distingându-se în luptele de la Sipka și Sejnovo.

În anul 1899, conducerea Organizației Revoluționare Macedonene a hotărât ca, pentru o perioadă determinată, să colaboreze cu Comitetul Suprem Macedonean de la Sofia, fiind desemnat, pentru coordonarea acțiunilor comune, Boris Sarafov. De altfel, trebuie precizat că, începând cu anul 1895, detașamente de comitagii din cadrul Comitetului Suprem Macedonean sau luptători pentru eliberare națională, așa cum erau aceștia percepuți de societatea bulgară, au întreprins raiduri în Macedonia, alături de membrii Organizației Revoluționare Macedonene. Despre cruzimea acestor atacuri și atrocitățile acestora asupra sârbilor, grecilor și aromânilor din Macedonia, relatează presa epocii, fapte care se reflectau și în corespondența diplomatică din statele de origine ale acestora. Dacă, inițial, lupta Organizației Revoluționare Macedonene era văzută cu simpatie de popoarele din Peninsula Balcanică, și nu numai, în momentul în care comitagii bulgari au început să acționeze pe teritoriul provinciei, aflată sub ocupație otomană, iar Comitetul Suprem Macedonean a devenit platforma intereselor guvernului bulgar în Macedonia, care, sub pretextul eliberării fraților bulgari de sub stăpânirea otomană, a urmărit și a reușit în mare parte să diminueze efectele mișcării revoluționare macedonene autohtone, cauza bulgară în Macedonia a fost percepută ca o amenințare asupra intereselor Marilor Puteri în Peninsula Balcanică. Bulgaria a devenit treptat un stat furnizor de instabilitate în regiune prin susținerea atacurilor anarhiste/teroriste ale membrilor Comitetului Suprem Macedonean pe teritoriul național al statelor vecine, a căror reacție putea declanșa un conflict armat.

În acest context, în a doua jumătate a lunii noiembrie 1899, s-a înființat la București un subcomitet/filială/celulă a *Comitetului Suprem Revoluționar Macedonean*, grupare anarhistă/teroristă, al cărei sediu, așa după cum am menționat, era la Sofia. Conducerea Comitetului era formată din Boris Sarafov – președinte, D. Davidov – vicepreședinte, Vladimir Kovacev – secretar și George Petrov – casier. Scopul principal al acestei organizații era de a obține, prin mijloace revoluționare, autonomia Macedoniei și alipirea ei la Principatul Bulgar, fapt pentru care membrii acestui comitet făceau propagandă nu numai în Bulgaria, ci și printre bulgarii emigrați în alte țări și aduna contribuțiile bănești pentru întreținerea agitației și pregătirea revoluției. La București, Comitetul era condus de Alexandru Trifanov și era format din membrii Nicola Bogdanov, zis Hagi, Anghel Pop Arsov și Marcu Bosniacov. La scurt timp, gruparea a fost completată cu studentul George Theodorov, cu Cristu Carambulev, cu Coti Zafirov și cu Traci Zvetcov. Toți aceștia au depus jurământ pe un pumnal și revolver. La înființarea celulei din București, în decembrie 1899, a participat și președintele Comitetului, Boris Sarafov ([Dreptul 1900](#), 505-516).

La aproape două luni de la înființare, membrii celulei anarhiste de la București au primit o primă misiune: asasinarea bulgarului Chiril G. Fitowski, acuzat de trădare, fiind considerat spion turc ([Adevărul 1990](#)). În seara zilei de 1 februarie 1900, Chiril G. Fitowski a fost omorât pe strada Ceauș Radu. Conform rechizitoriului, întocmit de prim-procurorul Tribunalului Ilfov, Emil Miclescu, „*comisarul secției 41 a fost înștiințat că, în dreptul casei de la nr. 2, situată în strada Ceauș-Radu, imobil care aparține lui Adolf Solomon, a fost găsit lângă trotuar, un om grav lovit și în nesimțire. Autoritățile judiciare aflate la fața locului au constatat că acel necunoscut, lângă care se afla și un topor aruncat, încetase deja din viață și că, fără îndoială, o crimă fusese comisă*” ([Dreptul 1900](#), 505-516).

Suspecții principali ai crimei au fost identificați imediat, și anume membrii Comitetului Macedonean: *Boiciu Iliev, Alexandru Trifanov, Nicola Mitev, Mitu Stoicev, Cristu Carambulev, George Theodorov, Marcu Ivan Bosniacov, Anghel Pop Arsov, Traiciu Svetkov, Coti Zafirov sau Zamfirov*. Complicii sau, conform rechizitoriului, agenții provocatori au fost identificați ca fiind următorii: *Boris Sarafov, Vladimir Kovacev, Gheorghe Petrov și D. Davidov* ([Dreptul 1900](#), 505-516).

Ancheta a stabilit că au fost trimiși de la Sofia numiții Boiciu Iliev, cu îndatorirea de a săvârși crima, Nicola Mitev – coordonatorul acțiunii de asasinare a lui Chiril G. Fitowski – și Mitu Stoicev. Aceștia au fost ajutați, pentru ca misiunea să se desfășoare în bune condiții, de către Cristu Carambulev, Marcu Bosniacov și studentul George Theodorov ([Dreptul 1900](#), 505-516).

Din audierile care au avut loc în timpul anchetei, a reieșit scenariul asasinatului. Crima a fost pregătită la Sofia de membrii Comitetului Suprem Macedonean, fapt pentru care, pe la jumătatea lunii ianuarie 1900, Nicola Mitev a fost chemat la cancelaria Comitetului, unde Boris Sarafov i-a adus la cunoștință bănuielile de spionaj care planau asupra lui Fitowski, precum și sentința de condamnare la

moarte, pronunțată de el și de tovarășii lui. Boiciu Iliev a primit misiunea specială de a-l asasina pe Fitowski cu toporul, Nicola Mitev și cu Mitu Stoicev trebuiau doar să-l asiste pe cel dintâi și, în cazul în care Iliev nu reușea să-l omoare, unul dintre cei doi trebuia să intervină pentru a-i lua viața spionului care, așa după cum susținea Sarafov, ar fi dezvăluit turcilor, în anul 1897, locația unui depozit secret de arme aflat la *Vinița*, în Macedonia. Pe lângă topor, grupul desemnat cu comiterea asasinatului a mai primit un pumnal, două revolve și 150 de lei ([Dreptul 1900](#), 505-516).

În ziua de 25 ianuarie 1900, Mitu Stoicev, Boiciu Iliev și Nicola Mitev au intrat în România prin portul Giurgiu ([Dreptul 1900](#)). Zilele de 29 și 30 ianuarie 1900 au fost exclusiv dedicate identificării și găsirii celui mai favorabil loc unde să se comită crima, urmând ca, la 31 ianuarie 1900, să aibă loc o consfătuire în casa lui Trifanov, pentru a se discuta și a se stabili ultimele detalii ale planului de executare. Pe scurt, pentru seara de 1 februarie 1900, s-a hotărât ca Trifanov să iasă din cafeneaua Iosef (Calea Dudești), la braț cu Fitowski, și, sub pretextul unei plimbări pe străzile Bucureștiului, să-l conducă pe o alee laterală și întunecoasă, unde fiecare participant la asasinat știa foarte bine ce are de făcut. Prin urmare, în seara zilei de 1 februarie 1900, Chiril G Fitowski s-a prăbușit pe caldarâmul străzii Ceauș-Radu sub repetatele lovituri de topor ale lui Boiciu, aplicate pe la spate cu atâta abilitate și putere încât victima nu a mai putut scoate nici măcar un țipăt de ajutor ([Dreptul 1900](#), 505-516).

Cine a fost, de fapt, Chiril G. Fitowski? Un susținător și devotat al cauzei bulgare în Macedonia. A dezertat din Regimentul II Infanterie Rusciuc în anul 1899. Era membru în Comitetul Macedonean și i-a spionat pe turci, punându-și viața în pericol, fapt pentru care a primit misiunea de a cumpăra arme pentru Comitet și din România, dacă era posibil, însă a furat din banii destinați atingerii acestui obiectiv. Sub pretextul unui act patriotic, în fapt, se pare că asasinatul a avut un motiv banal: o ceartă pentru lipsa unei sume de bani între un simplu soldat care acționa în afara legii și șefii săi ([Dreptul 1900](#), 505-516).

Această acțiune era coordonată cu cele care au avut loc în Bulgaria. La finele lui februarie și începutul lunii martie 1900, câțiva negustori aromâni au fost, de asemenea, amenințați cu moartea, fapt pentru care Nicolae Mișu, agentul nostru diplomatic la Sofia, a intervenit. Autoritățile bulgare i-au arestat pe respectivii agenți macedoneni, punându-i însă curând în libertate. La 6 aprilie 1900, pe una dintre străzile principale ale Sofiei, președintele coloniei române, negustorul Papa-Gheorghe, a fost atacat cu lovituri de cuțit, reușind totuși să scape din mâna ucigașilor. La 25 aprilie 1900, la Brăila negustorul bulgar Stelian Stefanovici a fost rănit mortal cu pumnalul de către Gh.Nedelkov. La 24 iunie, Theodor M.Kradja, mare negustor la Sofia, supus român, a fost rănit grav în fața magazinului său cu mai multe focuri de revolver. Asasinul era în slujba Comitetului macedonean (deși era de origine român macedonean, dar izgonit din familia tatălui său pentru purtări rele). La protestul inițiat de Nicolae Mișu, protest făcut cunoscut și miniștrilor Italiei, Germaniei și Austro-Ungariei prezenți la Sofia, din dispozițiile ministrului nostru de externe, Ion N. Lahovari, președintele consiliului T.Ivanciov nu a luat măsuri, deoarece, după

cum afirmau atât unii dintre miniștrii bulgari, cât și diplomații străini, pe de o parte, guvernul era neputincios în fața Comitetului, pe de altă parte, dispoziții, venite de la vârful puterii politice, impuneau să i se lase mână liberă ([Arhivele Ministerului Afacerilor Externe 1966](#), 43).

Cu privire la acest aspect, în corespondența corpului diplomatic român de la Sofia cu Ministerul Afacerilor Străine de la București, se menționa atașamentul și susținerea necondiționată a societății bulgare a comitetelor secrete revoluționare care luptau pentru cauza bulgară în Macedonia.

Asasinarea profesorului Ștefan Mihăileanu. Complotul împotriva regelui Carol I. Aspecte referitoare la activitatea ministrului de externe Alexandru Marghiloman cu privire la acțiunile Comitetului Central Suprem Macedonean de la București. În răutățirea relațiilor bilaterale româno-bulgare

Ștefan Mihăileanu s-a născut în anul 1859, în orașul Ohrida din Macedonia. La vârsta de 10 ani, a venit la București, unde a urmat cursurile Liceului Sf. Sava, absolvite cu Diplomă de Bacalaureat. A obținut licența în litere la Universitatea din București. Timp de 17 ani, a fost profesor de limba greacă și limba latină la diferite licee și instituții private din capitală ([Adevărul 1900](#)). În anul 1892, a înființat, la București, ziarul *Peninsula Balcanică*, al cărui tiraj a fost oprit în 1895. Bun patriot, profesor distins și scriitor apreciat, nu renunțase însă, pentru totdeauna, la ideea de a reîncepe tipărirea ziarului său, în care, cu multă căldură, apărase interesele aromânilor și, astfel, periodicul a reapărut la data de 23 ianuarie 1900 ([Dreptul 1900](#), 505-516).

La 25 ianuarie 1900, a avut loc o ședință secretă a Comitetului Central Suprem Macedonean de la București, condusă de Alexandru Trifanov, în care s-au discutat consecințele retipăririi ziarului *Peninsula Balcanică* și efectele asupra propagandei bulgare pentru Macedonia. Concluziile la care s-a ajuns au fost transmise la Sofia pentru primirea instrucțiunilor care se impuneau, însă la 2 februarie 1900, toți membrii Comitetului au fost arestați în condițiile asasinării lui Kiril G. Fitowski ([Dreptul 1900](#), 505-516).

În acest context, în a doua jumătate a lunii martie a anului 1900, a fost trimis, la București, bulgarul Dimitrie Iconomov, om de mare încredere al Comitetului Central Suprem Macedonean, cu misiunea, pe de o parte, de a continua propaganda începută, pe de alta, de a stabili o comunicare cu cei închiși în afacerea Fitowski, pentru ca aceștia să fie informați că cei de la Sofia depuneau toate eforturile pentru a-i scoate din închisoare, fiind plănuită chiar și o evadare, dacă, prin judecată, nu reușeau să obțină achitarea lor. În același timp, Dimitrie Iconomov a primit misiunea de a organiza asasinarea lui Ștefan Mihăileanu, precum și a lui Alexandru Trifanov, președintele grupării anarhiste de la București. Astfel, Iconomov, cu ajutorul fotografului Fackirov, al socialistului Alex Burlacov, al băcanului Spiru

Alexov și al studentului Achim Petcov, l-a găsit pe cel care a executat sentința criminală a Comitetului, asasinarea lui Ștefan Mihăileanu, și anume pe Stoian Dimitrov, un simplu lucrător croitor, tânăr, inteligent și fanatic, macedonean, din orașul Uskub (astăzi, orașul Skopje, capitala Macedoniei de Nord), în vârstă de 19 ani ([Adevărul 1900](#)). Însă expulzările cetățenilor bulgari, de la începutul lunii iunie 1900, de către autoritățile române au amânat punerea în aplicare a planului conceput pentru crimă. La 17 iunie 1900, la insistențele lui Iconomov, Stoian Dimitrov a plecat la Sofia pentru a se întâlni cu Boris Sarafov, de la care a primit ordinul de execuție. Cu promisiunea continuării studiilor și depunerea unui jurământ solemn (textul jurământului, conform declarației date în timpul anchetei, era: „*În numele lui Dumnezeu, jur că voi lupta pentru bulgarii din Macedonia și voi apăra interesele lor*” ([Gazeta Transilvaniei 1900](#)), urmat de sărutul pe gură a președintelui Boris Sarafov și a celorlalți membri din conducere, precum și a unui revolver de 6 ori, Stoian Dimitrov a plecat la București cu planul asasinatului în buzunar și cu suma de 50 de lei pentru eventuale cheltuieli. Instrucțiunile primite erau clare: săvârșirea omorului cu toporul și negarea apartenenței la Comitet, în cazul în care era arestat de autoritățile române ([Dreptul 1900](#), 505-516).

Reîntors la București, la 2 iulie 1900, Stoian Dimitrov a început să pună în aplicare etapele planului conceput la Sofia. Astfel, neavând abilitatea și forța fizică a lui Boiciu în mânăuirea toporului, a cumpărat un revolver la prețul de 10 lei de la un bragagiu pe nume Nicola, care locuia pe strada Lucaciu. Pentru buna desfășurare a planului, a fost ajutat de studentul Achim Petev, de băcanul Spiru Alexov și de socialistul Alexandru Burlacov, originar din Tulcea. Alexandru Burlacov a fost acela care l-a ajutat să-l identifice pe Ștefan Mihăileanu, care obișnuia să meargă la cafeneaua *Macedonia* de la palatul Nifon. Din acel moment, Stoian Dimitrov a început să-l urmărească timp de mai multe zile, pas cu pas, pentru a-i cunoaște mișcările și obiceiurile. În seara zilei de 22 iulie 1900, după ce a primit adresa de la Spiru Alexov, respectiv strada Iancului nr. 34, s-a postat în fața imobilului în care locuia Ștefan Mihăileanu ([Adevărul 1900](#)). La scurt timp, acesta, însoțit de soția și fiica lui, în vârstă de 10 ani, a ieșit din casă, îndreptându-se spre strada Țepeș-Vodă, unde, la numărul 31, locuia un prieten, revizor școlar de Putna, la care urma să stea câteva ore ([Gazeta Transilvaniei 1900](#), 2). În jurul orei 24.00, Ștefan Mihăileanu, la brațul soției și alături de fiica lui, a părăsit locația din strada Țepeș-Vodă, fiind urmărit de Stoian Dimitrov. În proximitatea casei lui Ștefan Mihăileanu, pe strada Liniștei, colț cu strada Iancului, Stoian Dimitrov s-a apropiat de redactorul ziarului Peninsula Balcanică și de la 3-4 metri distanță a tras un foc de armă în spatele acestuia. Pentru a fi sigur că Ștefan Mihăileanu nu poate scăpa cu viață, a vrut să tragă un al doilea foc, însă revolverul s-a blocat, fapt pentru care, panicat, a fugit de la locul faptei, pierzându-și pălăria neagră de castor ([Adevărul 1900](#)). Speriat, cu capul gol, ușor de recunoscut, a ajuns pe strada Plantelor, unde a observat o clădire (cârciumă) aflată în construcție și a luat decizia de a se ascunde în ea până când lucrurile se calmau pentru a pleca neobservat ([Adevărul 1900](#)). Întâmplarea a făcut ca doi sergenți de stradă, care se aflau în apropiere, să audă zgomotul armei și, astfel, au plecat pe urmele criminalului, după ce au ajuns la locul faptei și s-au informat

în legătură cu semnalmentele autorului. Primele cercetări amănunțite au fost făcute de inspectorul de poliție Sava Grigorescu ([Adevărul 1900](#)). La scurt timp, cei doi sergenți, Tudor Constantin și Zornescu Gheorghe, au ajuns în dreptul clădirii din strada Plantelor, unde l-au găsit pe Stoian Dimitrov culcat, prefăcându-se că doarme, fiind identificat fără pălărie, la lumina unui chibrit, acesta fiind, ulterior, condus la Prefectura Poliției. Între timp, deși a fost transportat de urgență la Spitalul Colțea, Ștefan Mihăileanu a murit, la doar 30 de minute de la comiterea faptei, de glonțul care i-a atins plămâni ([Dreptul 1900](#), 505-516).

Potrivit relatărilor din presă, interogatoriul, condus de o echipă de investigatori, formată din Emil Miculescu, prim-procuror, (Jean) Ion Th. Florescu, judecător de instrucție, prefectul D. Dobrescu, Sava Grigorescu și Puiu Alexandrescu, șeful Siguranței, a adus la cunoștința marelui public, detalii privind modul în care a fost plănuț și comis asasinatul ([Adevărul 1900](#)).

Presa vremii relatează despre faptul că socrul lui Ștefan Mihăileanu, Pompiliu Eliade, cu o săptămână înainte de crimă, în timp ce lua masa în interiorul *Grădinii Pariziene*, a aflat întâmplător despre posibilul asasinat, însă Ștefan Mihăileanu a ignorat avertismentele acestuia, cu toate insistențele Paulinei Ștefan Mihăileanu, soția acestuia, de a fi atent în această privință ([Adevărul 1900](#)).

Tot presa menționează protestele publice care au avut în luna august 1900. Pe fondul acestor nemulțumiri ale populației capitalei, anchetatorii aflau amănunte legate de misiunile primite de Comitetul Central Suprem Macedonean de la București. După asasinarea lui Ștefan Mihăileanu, urmau să fie omorâți albanezul Iașar Erebaro și bulgarul Nicola Gheorghiev, bănuți de asemenea de spionaj în folosul Imperiului Otoman, iar în paralel cu aceste omoruri, comitetul din Sofia plănuia să opereze mai multe spargerii în București, însă complotul organizat împotriva regelui Carol I a indignat întreaga societate românească ([Dreptul 1900](#), 505-516).

Una dintre misiunile primite de Dimitrie Iconomov de la Boris Sarafov, în a doua jumătate a lunii martie a anului 1900, a fost asasinarea lui Alexandru Trifanov, președintele Comitetului Central Suprem Macedonean de la București. Motivul pentru care a fost plănuț atacul asupra acestuia a fost aflat de anchetatori în timpul cercetării omorului lui Chiril G. Fitowski. Punându-se sub protecția justiției române, Alexandru Trifanov a mărturisit amănunțit planul complotului ordonat de Boris Sarafov împotriva regelui Carol I, cu scopul de a provoca dezordine în România. În timp ce regele României ar fi fost ucis, trebuia să aibă loc un atentat cu bombă la Camera Deputaților, și pentru că România era aliată cu Serbia, trebuia să fie ucis și suveranul sârb ([Dreptul 1900](#), 505-516).

Propunerea comiterii acestui atentat a fost primită cu entuziasm de membrii Comitetului Central Suprem Macedonean de la București. Marcu Bosniacov, împreună cu Anghel Pop Arsov au fost desemnați să-l ucidă pe regele Carol I. Imediat după comiterea asasinatului, trebuia să declare că erau brutari și trebuia să se ascundă acasă la Nicola Bogdanov, până când se ivea momentul favorabil pentru

a pleca în Bulgaria. Planul complotului a fost decis la Hotelul Unirea din București, în camera pe care a ocupat-o Sarafov în zilele de 9, 10 și 11 decembrie 1899 ([Dreptul 1900](#), 505-516).

Cu ocazia cercetărilor, au fost găsite pumnalele cumpărate de aceștia, cu ajutorul cărora trebuia să execute asasinatul, precum și pașapoartele lor în alb, necesare trecerii fără probleme a frontierei. Din presa vremii, a reieșit faptul că aceștia l-au urmărit pe rege când ieșea de la grajdurile palatului și când se plimba în compania unui singur aghiotant, pe cheiul Dâmboviței, în apropiere de imprimeria statului ([Tribuna 1907](#), 4). Atentatul nu a mai avut loc pentru simplul fapt că Marcu Boineacov și Anghel Poparasov au reușit să fugă în Bulgaria înainte de mărturisirea făcută de Alexandru Trifanov, fiind propuși pentru expulzare din România de către reprezentanții poliției, fără ca aceștia să bănuiască rolul acestora în complotul plănuț. Nicola Bogdanov, zis și Hagi, a fost arestat și încarcerat la Văcărești de către judecătorul de instrucție Th. Florescu ([Tribuna, 1907](#), 4).

Sentița pronunțată de Curtea cu jurați de la Ifov în fața reprezentanților diplomatici bulgari acreditați la București a fost conformă cu faptele comise. Pentru asasinarea lui Chiril Fitowski, Boiciu Iliev a fost condamnat la muncă silnică pe viață. Complicii lui, Nicola Mitev și Dumitru Stoicev, au primit 20 de ani de muncă silnică. Din această grupare, au mai făcut parte Christu Carambulov, care a primit 7 ani muncă silnică, și Alexandru Trifanov, 2 ani închisoare corecțională ([Telegraful român 1900](#), 1).

Autorul asasinatului comis împotriva lui Ștefan Mihăileanu, Stoian Dimitrov, a primit o condamnare la muncă silnică pe viață, iar complicii lui, Spiru Alexov a primit 20 de ani muncă silnică și Achim Petev a primit 5 ani închisoare ([Telegraful român 1900](#), 1).

Grupul care a plănuț complotul împotriva regelui Carol I a primit pedepse în bani și ani închisoare, respectiv, Nicola Bogdanov o sentița de 10 ani închisoare, iar Alexov Petev și Stoian Dimitrov o amendă de 10.000 de franci ([Telegraful român 1900](#), 1). Au fost condamnați în contumacie la muncă silnică pe viață Boris Sarafov și ajutoarele lui de la Sofia. Iaconomov a primit o sentița de 20 de ani muncă silnică ([Telegraful român 1900](#), 1).

Din declarațiile anarhiștilor bulgari, date în timpul anchetei, procurorii români au aflat că gruparea de la București a intențonat să-l asasineze și pe Take Ionescu ([Telegraful român 1900](#), 1).

Toate aceste fapte, implicarea unor înalți demnitari bulgari în activitatea Comitetului, publicitatea desfășurării procesului, prezența reprezentanților bulgari, S.Șivacev, membru al Curții de Apel din Rusciuc (astăzi Ruse), și Theodorov, delegatul agenției diplomatice bulgare de la București, în sala de judecată la momentul pronunțării sentiței împotriva căreia nu au avut niciun cuvânt de spus în fața probatoriului administrat, amenințarea care plutea asupra suveranului roman, cât și indignarea societății românești, care nu a ezitat să-și exprime opinia vehement, în stradă, cu privire, printre altele, și la crima comisă împotriva lui Ștefan Mihăileanu, l-au

determinat pe ministrul de externe român, Alexandru Marghiloman, atât în timpul cercetărilor asasinatelor și complotului, cât și după citirea sentinței, să formuleze, conform procedurii diplomatice, note de protest care sugerau o posibilă rupere a relațiilor bilaterale româno-bulgare.

Aspecte referitoare la activitatea ministrului de externe Alexandru Marghiloman cu privire la acțiunile Comitetului Central Suprem Macedonean de la București. Incidente la frontiera de sud a României

Reacția ministrului de externe Alexandru Marghiloman a fost imediată și fermă, delegându-l pe Nicolae Mișu, ministrul plenipotențiar al României în Bulgaria, să facă un energic protest la Sofia, în urma căruia, în cazul în care guvernul bulgar răspundea prin tergiversarea chestiunii privind activitatea Comitetului Central Suprem Macedonean pe teritoriul românesc, partea română își rezerva dreptul de a acționa conform prevederilor internaționale în domeniu. Dispozițiile trimise de ministrul român de externe lui Nicolae Mișu la 1 august 1900 indicau intenția guvernului român de a folosi toate instrumentele juridice pe care le avea la dispoziție, mergând treptat chiar până la ruperea relațiilor diplomatice dintre cele două țări. Faptele fuseseră aduse și la cunoștința Sublimei Porți și a unora dintre guvernele marilor puteri, mai ales că Nicolae Mișu primise și el o anonimă în care era amenințat. La prima întrevedere dintre diplomatul român și premierul bulgar, acesta din urmă a luat apărarea Comitetului macedonean și a susținut că asasinatele românilor macedoneni din Bulgaria – cazul Krajda (la 24 iunie Theodor M. Krajda, mare negustor la Sofia, supus român, a fost rănit grav în fața magazinului său de mai multe focuri de revolver; asasinul era în slujba Comitetului macedonean) – reprezentau o răfuială personală între românii macedoneni din Sofia și a căutat să facă din toată discuția o ceartă personală cu ministrul român ([Arhivele Ministerului Afacerilor Externe 1966, 44](#)).

În a doua audiență, cerută îndată după aflarea asasinării lui Ștefan Mihăileanu, președintele Consiliului de miniștri bulgar a declarat că, în cazul în care poliția română nu era în stare să ia măsuri, el însuși nu putea să răspundă de o crimă săvârșită în România ([Arhivele Ministerului Afacerilor Externe 1966, 44](#)). Din discuțiile purtate de Nicolae Mișu, agentul diplomatic român de la Sofia, cu ceilalți miniștri străini acreditați în Bulgaria, era evident faptul că atât guvernul bulgar, cât și regele Ferdinand nu îndrăzneau să demareze o anchetă internă privind activitatea Comitetului macedonean, pentru simplul fapt că, pentru întregul popor bulgar, această organizație anarhistă devenise, în fapt, o instituție națională și reprezenta principalul instrument de obținere a unor avantaje pentru bulgarii din Macedonia. În ceea ce privește atitudinea regelui bulgar, Ferdinand, în relația cu România, într-un raport adresat ministrului de externe, Alexandru Marghiloman, Nicolae Mișu a precizat că nu poate scrie pe hârtie concluzia la care a ajuns, fapt pentru care trebuia să se deplaseze la București pentru a raporta personal ([Arhivele Ministerului Afacerilor Externe 1966, 43](#)).

În acest context bilateral fragil, care caracteriza relațiile româno-bulgare, Alexandru Marghiloman i-a solicitat lui Nicolae Mișu un raport în care să detalieze situația comercianților români de la Sofia care plătiseră Comitetului macedonean sume mari de bani, sub forma unui împrumut. Până în luna august 1900, au fost identificați mai mulți negustori care plătiseră aproximativ 30.000 de lei aur și care refuzau să declare ceva în legătură cu acești bani. Cu privire la aceste aspecte, la modul în care erau practic jefuiți românii din Bulgaria, Alexandru Marghiloman a dat dispoziții clare reprezentanților diplomați români prezenți în Imperiul Țarist și Imperiul Otoman să informeze guvernele respective în legătură cu această situație ([Arhivele Ministerului Afacerilor Externe 1966, 47](#)).

Mai mult decât atât, Alexandru Marghiloman a transmis dispoziții clare, la Sofia, lui Nicolae Mișu să-l informeze pe prim-ministrul bulgar, T. Ivanov, că România putea dispune expulzarea bulgarilor cu stare din țară, fapt pus în practică în cele din urmă, sau să ia orice măsură pe care o credea de cuviință în legătură cu aceștia, dacă nu se implică în găsirea vinovaților de asasinatul din seara zilei de 22 iulie 1900. În cele din urmă, sub presiunea miniștrilor străini și a notelor de protest ale ministrului român de externe, guvernul bulgar a precizat că, imediat ce vor fi în posesia unor probe solide privind criminalii lui Ștefan Mihăileanu prezenți pe teritoriul național, va lua măsurile care se impuneau ([Arhivele Ministerului Afacerilor Externe 1966, 47](#)). Pentru a susține această afirmație, era dată ca exemplu ancheta începută în cazul anarhistului Ciolakov, cel care a tras asupra lui Theodor M. Krajda. Cu privire la santajul financiar al membrilor comitetului, Ivanciov a declarat că justiția bulgară nu a luat vreo măsură, pentru că nu au fost depuse plângeri de către comercianții români. Evident că nu au fost depuse pentru că, sub amenințarea Comitetului Suprem Central Macedonean, aceștia au declarat că au dat de bunăvoie respectivele sume de bani, după care au plecat din Bulgaria, lăsând în special magazinele abandonate la discreția organizației anarhiste ([Arhivele Ministerului Afacerilor Externe 1966, 47](#)).

La 10 august 1900, Alexandru Marghiloman era informat de către ministrul român de la Belgrad, C. Diamandy, că, de la Sofia, au plecat doi agenți ai Comitetului cu misiunea de a comite noi atentate împotriva regelui Carol și a oamenilor politici din România. Pe fondul acestor informații, relațiile româno-bulgare de deteriorau de la oră la oră, fapt pentru care reprezentantul diplomatic român de la Sofia, în momentul în care a solicitat un răspuns din partea guvernului bulgar referitor la existența unor zvonuri privind eventuala mobilizare a armatei bulgare, prim-ministrul Ivanciov a răspuns că Bulgaria putea mobiliza, dacă și România dispunea o asemenea măsură militară ([Arhivele Ministerului Afacerilor Externe 1966, 48](#)).

Îngrijorarea ministrului de externe Alexandru Marghiloman era întemeiată, pentru că, pe lângă faptul că erau semnalate mișcări de trupe la granița de sud, pe linia Dunării spiritele erau foarte agitate, pe fondul zvonurilor mobilizării a trei divizii din nordul Bulgariei la Vidin, Rusciuc și Șumla și al observării unei circulații intense a șalupelor și navelor militare pe Dunăre. Era semnalată prezența vasului rusesc *Bolgar* în portul de la Nicopol, unde descărca arme aduse de la Odesa.

Erau raportate incidente la frontieră. La 24 august 1900, mișcările de trupe atrăgeau atenția observatorilor străini, era anunțată concentrarea rezerviștilor în regiunea Silistra, pentru exerciții și aplicații militare pentru o perioadă de 3 săptămâni, în timp ce ministrul de război bulgar inspecta trupele staționate la frontiera cu România ([Arhivele Ministerului Afacerilor Externe 1966, 48](#)).

În luna aprilie 1900, Ministerul de Război, Direcția V-a, Marina, notifica Ministerul Afacerilor Străine cu privire la constatarea comandantului Regimentului nr. 5 Vlașca asupra luării în posesie de către bulgari a ostrovului Covanlâc. Conform procesului-verbal întocmit de acesta la fața locului, *astăzi, 27 martie 1900, conform ordinului confidențial al Ministerului de Război nr. 1440 din 22 martie 1900, subsemnații însărcinați cu anchetarea posesiunii ostroavelor Covanlâc și Cama am procedat după cum urmează:*1) În ziua de 25 martie 1900 subsemnatul, însoțit de persoane în etate care cunoșteau îndeaproape aceste localități, m-am transportat cu canoniera Siretul și am făcut descindere în ambele Ostroave, dându-mi-se toate informațiile necesare pentru rezolvarea acestei anchete; 2) În ziua de 26 martie 1900 ne-am transportat pe uscat în comuna Malu care se găsește în fața acestor ostroave, de unde pe lângă observațiile făcute asupra situației lor am luat și informații categorice asupra posesiei acestor ostroave de la oameni bătrâni care au făcut serviciul de pădurari încă înainte de 1877; 3) Având în vedere cursul Dunării din prezent și configurația actuală a acestor ostroave, harta austriacă din 1853, precum și toate declarațiile persoanelor care ne-au servit a ne da lămuriri în această constatare care ne-au asigurat pe deplin că actualul curs al Dunării și configurația ostroavelor în chestiune sunt în totul după cum se arată în documente anexă; 4) având în vedere și lista ostroavelor de la Ministerul de Domeniu în care se arată nume ostroavele și zăvoaiele ce aparțin statului român, precum și toate informațiile culese în această privință rezultă următoarele: a) coada ostrovului Cama arată pe ambele schițe numită de bulgari Pergos ce o are în posesiune este alipită de un ostrov posesiunea României. Cele două ostroave erau separate printr-un canal navigabil al Dunării chiar după anul 1877. La data verificărilor acestea erau unite fiind evidențiate în timpul apelor mici ([Arhivele Ministerului Afacerilor Externe 1966, 48](#)).

Raportul confidențial referitor la ocuparea ostrovului Covanlâc, situat pe malul stâng și la partea din spate a ostrovului Cama, de către cetățenii bulgar, înaintat de locotenentul Boerescu Cesar Ministerului de Război, semnala prezența pe ostrov a unor pescari turci care au primit un permis de pescuit din partea autorităților bulgare de la Rusciuc. În același timp, partea din spatele ostrovului Cama sau Dinul, numit de bulgari Pergos, era ocupată de turme cu oi. Ciobanii și cele patru persoane care începuseră să contruiască o colibă au primit permis tot de la autoritățile bulgare. Din studierea tabelelor cu denumirea ostroavelor primite de la Ministerul Afacerilor Străine și Ministerul Domeniilor, cei doi ofițeri nu au găsit menționarea ostrovului Covanlâc, însă aceștia au remarcat faptul că acest ostrov era prezent pe harta Dunării din 1898, unde figura apropiat de teritoriul României, fiind trecut în lista anului 1898 ca aparținând statului român. Neconcordanța pornea de la procesul-verbal al Inspectoratului Porturilor și Inspectoratul Silvic care menționa că Pergos aparținea

Bulgariei, deși cei doi ofițeri au remarcat faptul că acesta se unise cu insula Cama. Propunerea ofițerului Boerescu Cesar era ca, pentru eliminarea oricărui divergențe posibile, să fie desemnat un reprezentant superior al Ministerului Domeniilor care să facă o nouă recunoaștere a acestor ostroave. După finalizarea acestui demers, se preconiza marcarea limitelor teritoriale prin borne, pentru ca regimentul responsabil cu paza frontierei și lucrătorii silvici să aibă reperele necesare respectării liniei frontaliere româno-bulgare. O delimitare riguroasă și adaptată modificărilor geologice și geografice era benefică atât pentru flota românească, cât și pentru cea bulgară.

Pentru clarificarea problemei, la 27 iulie 1900, Ministerul Afacerilor Străine a fost notificat de Ministerul de Război, Direcția V-a în privința constituirii unei comisii mixte, formată dintr-un ofițer de marină și un delegat al Ministerului Domeniilor, pentru rezolvarea chestiunilor legate de posesiunea ostroavelor de pe Dunăre, stabilind, în același timp, suprafața și producția acestora. Interesantă era propunerea Ministerului de Război în privința despăgubirilor rezonabile ale statului care pierdea, prin schimbarea talvegului, posesiunea respectivelor ostroave. În cazul oastroavelor unite, se respecta canalul despărțitor sau dacă canalul dispărea prin depuneri de aluviuni, exista posibilitatea delimitării prin borne. Cum însă România avea cele mai vechi și mai mari și bogate ostroave formate la dreapta talvegului Dunării, nu se putea invoca limita talvegului, potrivit listei nominale stabilite la 1830 în conformitate cu tratatul de la Adrianopol. Pentru a nu exista suspiciuni, se menționa și participarea unor delegați bulgari care să participe la discuțiile generate de eventualele contestații pentru a putea fi analizate și rezolvate de guvernul român și bulgar, în conformitate cu prevederile legilor internaționale. În această privință, a numirii unor delegați bulgari, era necesară intervenția Ministrului Afacerilor Străine ([Arhivele Ministerului Afacerilor Externe 1966, 48](#)).

Pe fondul acestor incidente, Nicolae Mișu a transmis guvernului bulgar o notă de protest, adusă și la cunoștința miniștrilor străini prezenți la Sofia. Nota diplomatică menționa limitarea drepturilor prevăzute de legislația internațională, măsura dispusă de autoritățile bulgare privind refuzul intrării în Bulgaria a românilor, chiar dacă aceștia dețineau pașapoarte cu viza Legației bulgare de la București, precum și imposibilitatea personalului vaselor românești care navigau pe Dunăre de a coborî în porturi pentru diferite manevre necesare unei bune circulații fluviale ([Arhivele Ministerului Afacerilor Externe 1966, 49](#)).

Situația la sfârșitul lunii august era foarte tensionată. Ministrul român de la Berlin se interesa asupra posibilității de reprezentare a intereselor României în Bulgaria de către agentul diplomatic german de la Sofia. Între timp, trupele române erau concentrate discret la frontiera de sud ([Arhivele Ministerului Afacerilor Externe 1966, 50](#)).

La 10 august 1900, Ministerul de Război, Direcția V-a, Marină i-a delegat pentru studierea ostroavelor de pe Dunăre pe locotenentul comandor Boerescu Cesar din Marina Militară, care cunoștea și era la curent cu lucrările topografice și hidrologice executate până la această dată, și pe locotenentul Stoianivici Constantin, a cărui misiune era de a-i ajuta pe membrii comisiei. Cei doi urmau să se prezinte

la Ministerul Afacerilor Străine la 14 august 1900. În același timp, Ministerul Domeniilor a fost notificat pentru a-și desemna reprezentanții. Cei doi ofițeri erau remunerați din bugetul Marinei, iar materialele necesare erau plătite de Ministerul Domeniilor. Reprezentantul acestui minister, inspectorul silvic Ghehaia, împreună cu ofițerul Boerescu Cesar au finalizat harta ostroavelor Dunării în luna decembrie 1900. La 31 ianuarie 1901 această hartă, însoțită de două memorii au fost transmise Ministerului Afacerilor Străine român pentru a începe demersurile necesare unor înțelegeri cu statele vecine riverane Dunării pentru a stabili de comun acord linia frontierei fluviale ([Arhivele Ministerului Afacerilor Externe 1966, 50](#)).

Prin medierea crizei româno-bulgare, din vara anului 1900, de către Bahmetiev, ministrul rus de la Sofia, guvernul bulgar a dispus măsuri coercitive împotriva membrilor Comitetului Suprem Central Macedonean și pedepsirea lui Boris Sarafov, în cazul în care acesta era găsit vinovat de justiția română. În acest context, la 6 septembrie 1900, justiția bulgară a pronunțat condamnarea la un an închisoare a lui Ciolakov și posibilitatea punerii în libertate pe cauțiune a acestuia. La 16 septembrie 1900, cu ocazia deschiderii lucrărilor Sobraniei, în timpul discursului tronului, regele bulgar Ferdinand a declarat că neînțelegerile dintre România și Bulgaria erau pe cale de a fi rezolvate ([Arhivele Ministerului Afacerilor Externe 1966, 50](#)).

Deși se încerca o rezolvare diplomatică a deselor incidente de la frontiera fluvială, la 23 decembrie 1900 trei soldați bulgari de la pichetul nr. 24 au deschis focul asupra unei santinele române de la pichetul nr. 5 care voia să oprească un contrabandist bulgar care trecea în mod clandestin în România ([Arhivele Ministerului Afacerilor Externe 1966, 50](#)).

În aprilie 1901, supușii români Beitullah Bechir și Iusuf Ibrahim au fost uciși pe teritoriul României de către bulgarii Petcu Dinu și Iordan Ivanov, care, deși au fost găsiți vinovați în urma anchetei desfășurate de o comisie mixtă, au primit o pedeapsă de 5 zile închisoare, în baza declarațiilor acestora că cele două victime erau niște contrabandiști care nu au răspuns somațiilor lor ([Arhivele Ministerului Afacerilor Externe 1966, 50](#)).

În primăvara anului 1901, Comandamentul Corpului 2 Armată raporta Ministerului de Război incursiunile locuitorilor bulgari pe ostroavele Gâsca Mare, Gâsca Mică, Cinghina și Bersina, de unde furau lemne. Pentru împiedicarea acestor fapte, a fost trimisă în patrulare, între Giurgiu și Turnu-Măgurele, șalupa militară tip „Argeș” care staționa la Zimnicea. Cu această ocazie, căpitanii porturilor din regiune au primit ordin să solicite navele Marinei Militare de fiecare dată când constată nereguli din partea vecinilor bulgari și sârbi. În sprijinul acestora, a fost trimisă șalupa tip „Vedea”, sub comanda sublocotenentului Coandă Gheorghe, care staționa la Gruia pentru a executa serviciul de patrulare între Calafat și Turnu-Severin ([Arhivele Ministerului Afacerilor Externe 1966, 50](#)).

La 13 februarie 1901, Alexandru Marghiloman și-a încetat prerogativele la Ministerul de Externe, cu puțin timp înainte de arestarea și judecarea de către justiția bulgară a celor care au planificat asasinatul din București și complotul

împotriva regelui Carol I.

La începutul lunii aprilie 1901, sentința pronunțată în contumacie la București a produs efecte juridice în Bulgaria, în sensul că președintele Comitetului macedonean de la Sofia, Boris Sarafov, a fost arestat, împreună cu ceilalți condamnați judecați în lipsă. Procesul, început de justiția bulgară, s-a finalizat cu achitarea acestora la 1 august 1901, însă influența și prestigiul lui Boris Sarafov în cadrul Comitetului a scăzut. Prim-ministrul bulgar, Petko Karavelov, îi declara lui Nicolae Mișu, imediat după aflarea sentinței, că nu este mulțumit de rezultatul final al procesului, însă era aproape imposibil să lupti împotriva unui curent politic general mai presus de voința magistraților. Noua conducere a Comitetului Suprem Central Macedonean a avut o tendință moderată privind diferendul româno-bulgar, încurajând restabilirea relațiilor de bună vecinătate, ca efect al modului în care ministrul de externe Alexandru Marghiloman a gestionat criza româno-bulgară din anii 1900-1901 (Arhivele Ministerului Afacerilor Externe 1966, 56).

Însă toate aceste evenimente prevesteau implicarea mai devreme sau mai târziu a celor două țări într-un conflict armat. Atitudinea provocatoare, susținută de politica expansionistă a guvernului de la Sofia, a determinat implicarea României în războaiele balcanice (1912-1913) și poziționarea asimetrică a celor două părți în timpul acestora.

Concluzie

Activitatea teroristă/anarhistă premeditată a Comitetului Suprem Central Macedonean la începutul secolului al XX-lea a schimbat și a influențat relațiile româno-bulgare, precum și modul în care România și Bulgaria s-au raportat la ceea ce numim azi mediul internațional de securitate. În timp ce România lupta pentru păstrarea statu-quo-ului regional, stabilit prin tratatele încheiate și asumate cu consecințe juridice, conform dreptului public internațional, Bulgaria anilor 1900 era asimilată unui stat de tip terorist/ anarhist care crea instabilitate în Peninsula Balcanică și în regiune. Evident, acțiunile teroriste/anarhiste ale comitetelor secrete revoluționare bulgare reprezentau o amenințare la adresa siguranței naționale a României.

Astăzi, după mai bine de 100 de ani de la evenimentele menționate în acest articol, identificăm unele caracteristici comune ale acțiunilor comitetelor secrete revoluționare bulgare, cum ar fi: surprinderea, diversitatea acțiunilor de tip terorist/ anarhist, folosirea ființei umane ca armă cu valențele extreme ale atacurilor sinucigașe cu dispozitive explozive, intempestivitatea, uneori lipsa unei coordonări tactice și strategice, elemente pe care astăzi le cuantificăm în sintagma confruntare, război sau amenințare asimetrică.

Acest articol este un omagiu adus grănicerilor români, justiției române, organelor de poliție, diplomației românești și societății românești de la început de secol XX care a protestat vehement împotriva activității teroriste/anarhiste ale comitetelor revoluționare bulgare, conștientă fiind de efectele unor asemenea acțiuni.

Referințe

Adevărul. 1990. nr.3966/nr. 3949.

Arhivele Ministerului Afacerilor Externe. 1966. *Fond Oficiul de studii și documente f.n.*

Atanasiu, Mirela și Lucian Stăncilă. 2014. *Terorismul – Răul din umbră al începutului de secol*. București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”.

Buletinul de studii lingvistice și interculturale. 2022, 2.

Dreptul. 1900. 63. București: Tipografia Gutenberg, Joseph Gobl.

Gazeta Transilvaniei. 1900. 165.

Sinadinoski, Victor. 2017. *The Macedonian Resurrection. The Story of the Internal Macedonian Revolutionary Organization*. S.U.A.

Telegraful român. 1900. 127. Sibiu.

Tribuna. 1907. 267.

Rolul controlului financiar, ca parte a controlului intern/ managerial, în structurile Ministerului Apărării Naționale

Role of financial control as part of internal/managerial control in the structures of the Ministry of National Defense

Col.(r) prof.univ.dr. Dumitru NICA*
Ec. Maria COTOARĂ**

*Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București, România
e-mail: nicadumitru_aism@yahoo.com

**Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București, România
e-mail: liliana_cotoară@yahoo.com

Abstract

Pentru a realiza o analiză viabilă și reală a implementării sistemului de management și control intern în structurile Ministerului Apărării Naționale, pentru a determina posibilitățile cele mai eficiente și pentru adaptarea acestuia în contextul manifestării crizelor specifice globalizării, în cuprinsul articolului s-a subliniat faptul că se impune examinarea critică a sistemului actual de control intern, și mai ales, dezvoltarea și perfecționarea acestuia, până la stadiul în care să permită ținerea sub control a tuturor activităților desfășurate pentru atingerea obiectivelor. Ca și componentă a controlului intern/managerial și a celui economic, controlul financiar are ca obiectiv cunoașterea de către instituțiile statului, a societăților private, a modului în care sunt administrate resursele materiale și financiare de către factorii decidenți, modul de realizare și cheltuire a banului public, asigurarea echilibrului financiar, realizarea eficienței economico-financiare, dezvoltarea economiei naționale, înfăptuirea progresului social. Totodată, prin acest articol, ne propunem să aducem în atenție probleme esențiale legate de abordările conceptuale privind controlul intern/managerial și controlul financiar și să evidențiem că implementarea unui sistem de control intern/managerial și a unui sistem de control financiar, ca parte componentă a primului sistem, reprezintă o necesitate obiectivă și o condiție de succes pentru un management performant în structurile Ministerului Apărării Naționale.

In order to achieve a viable and real analysis of the implementation of the management and internal control system in the structures of the Ministry of National Defence, to determine the most efficient possibilities and to adapt it in the context of the specific globalization crises, this article requires a critical examination of the current internal control system, and especially its development and improvement, to the stage where it allows to keep under control all activities carried out to achieve the objectives. As a component of the internal/managerial and economic control, the financial control, has as its objective the knowledge by the state institutions, private companies of the way in which the material and financial resources are managed by the decision makers, the way of realization and spending of public money, ensuring financial balance, achieving economic and financial efficiency, developing the national economy, achieving social progress. At the same time, through this article, we aim to bring to the attention key issues related to the conceptual approaches to internal/managerial control and financial control and to emphasize that the implementation of an internal/managerial control system and a financial control system, as a component part of the first system, is an objective necessity and a condition for success for a successful management in the structures of the Ministry of National Defense.

Cuvinte-cheie:

controlul financiar; controlul intern/managerial; standarde; eficiență economică;
standarde de control intern managerial.

Keywords:

*financial control; internal/managerial control; standards; economic efficiency;
managerial internal control standards.*

Info articol

Primit: 27 aprilie 2024; Evaluat: 23 mai 2024; Acceptat: 4 iunie 2024; Disponibil online: 5 iulie 2024

Citare: Nica, D și M. Cotoară. 2024. „Rolul controlului financiar ca parte a controlului intern/managerial, în structurile Ministerului Apărării Naționale”. *Buletinul Universității Naționale de Apărare „Carol I”*, 13(2): 121-129. <https://doi.org/10.53477/2065-8281-24-18>

Am constatat că problematica controlului intern/managerial și a celui financiar intern în instituțiile publice din țara noastră, în general, și din Ministerul Apărării Naționale, deși dispune de coduri și proceduri de control, pe baza standardelor statuate și în România, acestea nu sunt adaptate și configurate la specificul fiecărei entități publice din țara noastră, pentru ca astfel de controale să se soldeze realmente cu o îmbunătățire radicală a procesului de gestionare a resurselor alocate fiecărei entități. De aceea mi-am propus să aprofundez problematica controlului intern/managerial și financiar intern în instituțiile armatei și să vin cu propuneri constructive și aplicabile specificului domeniului militar românesc, pentru mai buna adaptare și configurare a metodelor, codurilor și procedurilor la specificul fiecărei entități publice din sectorul de apărare, pentru ca astfel de controale să se soldeze realmente cu o îmbunătățire radicală a procesului de gestionare a resurselor alocate apărării. Articolul va fi conceput de o manieră cât mai adecvată, în scopul identificării problemelor fundamentale care stau la baza controlului intern/managerial și controlului financiar intern în entități publice, în contrast cu cele din mediul privat, plecând de la legislația și buna practică, existente la nivel internațional, european și național (metode, standarde, coduri, norme), și de la modul de operaționalizare a acestor experiențe progresiste internaționale și europene în practica noastră națională, pentru gestionarea cu eficiență mult mai sporită a resurselor alocate domeniului public din țara noastră, în general, și domeniului militar, în special. Implementarea unui sistem de control intern/managerial și a unui sistem de control financiar, ca parte componentă a primului sistem, reprezintă o necesitate obiectivă și o condiție de succes pentru managementul performant la entitățile publice și la firmele private.

La nivel internațional, există și alte abordări legate de control, control intern sau managerial. De exemplu, specialistul Rathe a identificat, în anii '60, mai mult de 50 de semnificații distincte ale termenului „control”. Un alt economist de renume, Henry Fayol, a formulat o primă definiție a controlului unei entități acum un secol: verificarea dacă totul se desfășoară în conformitate cu planul stabilit, cu ordinele transmise și cu principiile predefinite. Scopul controlului este de a identifica abaterile pentru a le putea corecta și pentru a preveni repetarea lor.

Indubitabil, în orice organizație există un sistem de control intern; altfel, funcționarea acesteia ar fi afectată de distorsiuni frecvente și grave. Desigur, fiecare conducător își organizează activitatea, definește sarcinile individuale ale personalului, stabilește metodele de lucru, implementează un sistem de informare, supervizează activitățile personalului etc. Acest proces reprezintă, de fapt, instituirea unui sistem de control intern. Observăm că, în esență, majoritatea conducătorilor folosesc, în diverse grade, elementele componente ale sistemului, denumit control intern managerial.

În România, în contextul aderării României la Uniunea Europeană, s-a procedat la preluarea acquis-ului comunitar în legislația națională. Controlul este apreciat în Uniunea Europeană, fiind recunoscut unul dintre obiectivele urmărite în cadrul negocierilor de aderare, importanța și rolul acestuia fiind obiectul „Capitolului 28: Controlul financiar”.

Legislația actuală referitoare la controlul intern în România este reprezentată de Ordinul Secretariatului General al Guvernului (OSGG) nr. 600 (Secretariatul General al Guvernului 2018) din 2018, pentru aprobarea Codului controlului intern/managerial al entităților publice, iar pentru domeniul armatei, de Ordinul ministrului apărării naționale nr. M.100/2019 (Ministerul Apărării Naționale 2019) pentru aprobarea Normelor metodologice privind sistemul de control intern managerial în Ministerul Apărării Naționale, ambele reglementări având la bază modelul COSO, de control intern/managerial.

Conform OSGG nr. 600, din 2018, controlul intern managerial¹ este definit ca „ansamblul formelor de control exercitate la nivelul entității publice, inclusiv auditul intern, stabilite de conducere, în concordanță cu obiectivele acesteia și cu reglementările legale, în vederea asigurării administrării fondurilor în mod economic, eficient și eficace; acesta include, de asemenea, structurile organizatorice, metodele și procedurile”. Sintagma „control intern managerial” subliniază responsabilitatea tuturor nivelurilor ierarhice pentru ținerea sub control a tuturor proceselor interne, desfășurate pentru realizarea obiectivelor generale și a celor specifice.

„Controlul intern reprezintă ansamblul politicilor, procedurilor, practicilor și structurilor organizaționale destinate să furnizeze asigurare rezonabilă că obiectivele organizației vor fi atinse și că evenimentele nefavorabile vor fi prevenite, detectate și corectate”².

În cadrul acestui articol, doresc să prezint corelația dintre controlul intern/managerial și controlul financiar în cadrul structurilor din Ministerul Apărării Naționale. Pentru a depista această corelație, se impune să examinăm cerințele pe care trebuie să le îndeplinească proiectarea, implementarea și dezvoltarea continuă a unui sistem, de control intern viabil.

Drept urmare, sistemul de control este uzitat în multiple scopuri: monitorizare, învățare, semnalizare, constrângere, supraveghere, motivare și altele. Cu toate acestea, noi folosim un singur descriptor – sistemul de control managerial – pentru a caracteriza aceste procese distincte.

Aspecte actuale privind organizarea controlului financiar în instituțiile publice

Controlul intern este temelia pe care se bazează exercitarea unei bune gestiuni a operațiilor unei entități economice. Conform OMFP nr. 1802, din 2014 (Ministerul Finanțelor Publice 2014) (cu aplicabilitate de la 1 ianuarie 2015) pentru aprobarea Reglementărilor contabile privind situațiile financiare anuale individuale și situațiile financiare anuale consolidate, controlul intern al entității are ca scop asigurarea următoarelor obiective:

- a) conformitatea cu legislația în vigoare;

¹ Definiție preluată din punctul I. Glosarul de termeni, din partea de anexă, intitulată Codul controlului intern managerial al entităților publice la OSGG nr. 600, din 2018.

² ISACF. 1995. “COBIT: Control Objectives for Information and related Technology”, Information Systems Audit and Control Foundation (ISACF).

- b) aplicarea deciziilor luate de conducerea entității;
- c) funcționarea optimă a activităților interne ale entității;
- d) fiabilitatea informațiilor financiare;
- e) eficacitatea operațiunilor financiare;
- f) utilizarea eficientă a resurselor;
- g) prevenirea și gestionarea riscurilor care ar putea împiedica atingerea obiectivelor stabilite.

Controlul intern reprezintă procesul creat, implementat și actualizat de către cei responsabili cu administrația societății, de către conducerea și personalul acesteia, care furnizează o asigurare rezonabilă în ceea ce privește realizarea obiectivelor entității, inclusiv fiabilitatea informațiilor financiare, eficacitatea și eficiența operațiunilor desfășurate, precum și conformitatea cu legile și reglementările aplicabile.

Conform aceluiași OMFP nr 1802, din 2014, procedurile de control intern dețin următoarele obiective:

- 1) urmărirea înscrierii activității entității și a comportamentului personalului în cadrul definit de legislația aplicabilă, valorile, normele și regulile interne ale entității;
- 2) verificarea corectitudinii informațiilor contabile, financiare și de gestionare transmise pentru a reflecta precis activitatea și starea entității.

Controlul intern are ca scop asigurarea coerenței obiectivelor, identificarea factorilor-cheie de reușită și comunicarea conducătorului entității, în timp real, a informațiilor cu privire la performanțe și perspective.

Controlul intern vizează realizarea unui obiectiv general, acela de a asigura continuitatea funcționării entității prin atingerea obiectivelor sale, care, la rândul său, cuprinde patru mari sub-obiective:

- 1) respectarea dispozițiilor (legilor, regulamentelor și contractelor);
- 2) asigurarea fiabilității și exhaustivității informațiilor financiare și operaționale (situații financiare fiabile);
- 3) asigurarea eficacității și eficienței operațiilor (optimizarea utilizării resurselor);
- 4) protejarea resurselor entității (protecția activelor entității).

Controlul intern încorporează componente interconectate (este un ansamblu, conceput la nivelul întregii entități):

- a) definirea clară a responsabilităților, resurse și proceduri adecvate, modalități și sisteme de informare, instrumente și practici corespunzătoare;
- b) difuzarea internă de informații pertinente, fiabile, a căror cunoaștere permite fiecăruia să-și exercite responsabilitățile;
- c) un sistem care urmărește, pe de o parte, analizarea principalelor riscuri identificabile în ceea ce privește obiectivele entității și, pe de altă parte, asigurarea existenței de proceduri de gestionare a acestor riscuri;

d) activități corespunzătoare de control pentru fiecare proces, concepute pentru a reduce riscurile susceptibile să afecteze realizarea obiectivelor entității; o supraveghere permanentă a dispozitivului de control intern, precum și o examinare a funcționării sale.

În concluzie, controalele interne riguroase în sectorul public au un impact semnificativ asupra credibilității unui guvern și asupra operațiunilor sale. Acestea constituie mediul de control pe plan internațional în care operează toate națiunile. Standardele de control intern conferă un mecanism prin intermediul căruia o națiune are posibilitatea de a dobândi o asigurare rezonabilă asupra faptului că bunurile sale sunt protejate, raportarea financiară este fiabilă, iar operațiunile financiare respectă standardele etice.

Controlul financiar ca parte a controlului intern/managerial, în structurile Ministerului Apărării Naționale

Implementarea unui sistem de control intern/managerial și a unui sistem de control financiar, modern, racordat la tendințele pe plan internațional și european în domeniu, reprezintă o necesitate obiectivă și o condiție de succes pentru un management performant al entităților publice din țara noastră și, în particular, în unități ale Ministerului Apărării Naționale.

Sistemul de control intern managerial în armată are la bază Ordinul ministrului apărării naționale nr. M.100/2019 pentru aprobarea Normelor metodologice cu privire la sistemul de control intern managerial în Ministerul Apărării Naționale (Ministerul Apărării Naționale 2019) și se organizează astfel încât să asigure realizarea următoarelor trei categorii de obiective permanente:

- a) eficacitatea și eficiența funcționării;
- b) credibilitatea informațiilor interne și externe;
- c) conformitatea cu legile, regulamentele și politicile interne.

Sistemul de control intern managerial (PODCA 2015, 5) reprezintă o componentă integrantă și esențială a managementului instituției, având o influență semnificativă asupra fiabilității guvernului și activităților sale. Acest sistem este un angajament asumat al României în cadrul Capitolului 28 (Comisia Europeană 2003), „Control financiar”, de negociere cu Uniunea Europeană, actualul Capitol 32.

Controlul intern managerial (Secretariatul General al Guvernului 2018) este un sistem complex de control, exercitat la nivelul entității publice, inclusiv auditul intern, stabilit de conducere, conform obiectivelor și reglementărilor legale, pentru asigurarea administrării eficiente și economice a fondurilor. Acesta include structurile organizatorice, metodele și procedurile. Sintagma „control intern managerial” reliefează responsabilitatea tuturor nivelurilor ierarhice în menținerea controlului asupra activităților desfășurate.

Acest sistem de control se structurează, în cadrul ministerului, pe temeiul următoarelor principii (Ministerul Apărării Naționale 2019, art.3, alin.2):

- a) al legalității;
- b) al adaptabilității;
- c) al integralității;
- d) al uniformității;
- e) al finalității;
- f) al eficienței;
- g) al eficacității;
- h) al economicității.

Pentru a monitoriza, a coordona și a îndruma metodologic implementarea și dezvoltarea sistemului de control intern managerial, în cadrul ministerului se constituie și funcționează, în funcție de nivelul ierarhic, următoarele comisii (Ministerul Apărării Naționale 2019, art.5):

- a) la nivelul ministerului, Comisia de monitorizare a Ministerului Apărării Naționale;
- b) la nivelul structurilor ministerului ai căror comandanți/șefi posedă calitatea de ordonatori de credite, comisii de monitorizare în domeniul controlului intern managerial;
- c) la nivelul structurilor ministerului ai căror comandanți/șefi nu dețin calitatea de ordonatori de credite, se desemnează, prin ordin de zi pe unitate, un responsabil cu monitorizarea implementării standardelor de control intern managerial.

Comisia de monitorizare a ministerului are în componență:

- a) președinte – locțiitorul secretarului general al Ministerului Apărării Naționale/secretarul general adjunct al Ministerului Apărării Naționale;
- b) membri.

Membrii Comisiei de monitorizare pe minister (Ministerul Apărării Naționale 2019, art.6, alin. 1 și 2) sunt persoane care îndeplinesc funcții importante la acest palier superior, și anume:

- a) directorul Statului Major al Apărării;
- b) locțiitori ai șefilor de departamente și direcții din această structură de bază a ministerului.

Comisia de monitorizare a ministerului deține atribuții multiple, dintre care amintim câteva (Ministerul Apărării Naționale 2019, art.9):

- a) monitorizează, coordonează și îndrumă metodologic structurile ministerului în domeniul controlului intern managerial;
- b) elaborează Programul de dezvoltare a sistemului de control intern managerial al Ministerului Apărării Naționale și îl supune spre aprobare ministrului apărării naționale;
- c) coordonează procesul de actualizare a obiectivelor generale și specifice de către structurile ministerului;
- d) analizează și prioritizează riscurile semnificative, care pot afecta atingerea

obiectivelor ministerului, prin stabilirea profilului de risc și a limitei de toleranță la risc.

Pe linia implementării și dezvoltării sistemului de control intern managerial, comandanții/șefii structurilor ministerului posedă o serie de atribuții, dintre care amintim (Ministerul Apărării Naționale 2019, art. 12):

- a) aplică principiile controlului intern managerial în cadrul actului de conducere;
- b) asigură cadrul organizațional și procedural cu privire la punerea în aplicare a măsurilor necesare implementării și dezvoltării continue a sistemului propriu de control intern managerial;
- c) decid măsurile corespunzătoare de management al riscurilor;
- d) aprobă Registrul de riscuri și Programul de dezvoltare a sistemului de control intern managerial;
- e) dispun măsurile utile pentru convocarea comisiei de monitorizare, în vederea realizării activității de autoevaluare a sistemului propriu de control intern managerial;
- f) aprobă rapoartele și informările/situațiile centralizatoare prevăzute de legislația în domeniu și dispun transmiterea acestora, ierarhic, la Secretariatul general, la termenele stabilite.

În conformitate cu Ordinul secretarului general al Guvernului nr. 600/2018 (Secretariatul General al Guvernului 2018), activitatea acestor persoane care dețin funcții importante de conducere are la bază următoarele 16 standarde de control intern managerial: Standardul 1 – Etica și integritatea; Standardul 2 – Atribuții, funcții, sarcini; Standardul 3 – Competența, performanța; Standardul 4 – Structura organizatorică; Standardul 5 – Obiective; Standardul 6 – Planificarea; Standardul 7 – Monitorizarea performanțelor; Standardul 8 – Managementul riscului; Standardul 9 – Proceduri; Standardul 10 – Supraveghere; Standardul 11 – Continuitatea activității; Standardul 12 – Informare și comunicare; Standardul 13 – Gestionarea documentelor; Standardul 14 – Raportarea contabilă și financiară; Standardul 15 – Evaluarea sistemului de control intern managerial; Standardul 16 – Auditul intern.

Standardele de control intern managerial stabilesc un set de reguli de management, pe care toate entitățile publice trebuie să le urmeze. Scopul acestor standarde este să instituie un model de control intern managerial uniform și coerent care să permită comparații între entități de același fel sau în cadrul aceleiași entități, la momente diferite, și să facă posibilă evidențierea rezultatelor entității și a evoluției sale. Standardele constituie un sistem de referință, în raport cu care se evaluează sistemele de control intern managerial, se identifică zonele și direcțiile de schimbare.

În cadrul implementării standardelor de control intern managerial, se parcurg două etape obligatorii:

- 1) Autoevaluarea, efectuată de către comandanți/șefi care au calitatea de ordonatori de credite;
- 2) Evaluarea, realizată de structura de audit public intern din minister.

În cadrul procesului de autoevaluare a sistemului de control intern managerial, structurile ministerului ai căror comandanți/șefi au calitatea de ordonatori de credite parcurg, cu precădere, următoarele etape:

- a) convocarea comisiei de monitorizare pentru a realiza autoevaluarea sistemului propriu de control intern managerial;
- b) completarea Chestionarului de autoevaluare a stadiului de implementare a standardelor de control intern managerial;
- c) întocmirea Situației sintetice a rezultatelor autoevaluării și evaluarea conformității sistemului propriu de control intern managerial cu standardele de control intern managerial, în raport cu numărul de standarde implementate.

Astfel, sistemul de control intern managerial, prin intermediul setului complet de standarde și proceduri conexe, are rolul de a asista persoanele și colectivele cu rol managerial pentru a nu omite niciun detaliu din procesul managerial amplu și complex, în care este implicat întregul personal într-un fel sau altul.

Concluzii

Structurile de control financiar din instituțiile publice sunt mult mai bine reglementate, instituite, structurate și încadrate cu personal adecvat, pe când la firmele private acest lucru este mai puțin posibil, proprietarii acestora fiind animați de regulile eficienței și încadrării cu personal de specialitate pe linie financiar-contabil la nivel minim, iar uneori, la firme mici se recurge la externalizarea acestui serviciu, ceea ce face să poată fi găsit personal care să efectueze control financiar ca la instituțiile publice.

Sistemul de control intern managerial are la bază reglementările și standardele internaționale în domeniu, aplicate pentru toate entitățile publice (avem în vedere Ordinul secretarului general al Guvernului nr. 600/2018 referitor la aprobarea Codului controlului intern managerial al entităților publice) și particularizat la specificul armatei (prin Ordinul ministrului apărării naționale nr. M.100/2019 pentru aprobarea Normelor metodologice privind sistemul de control intern managerial în Ministerul Apărării Naționale).

Așadar, în concluzie, apare o întrebare fundamentală: cum ar trebui realizată evaluarea critică a sistemului actual de control intern, prezent în structurile din armată și, în special, ce măsuri trebuie luate ulterior pentru a dezvolta și a perfecționa acest sistem, astfel încât să permită controlul eficient al tuturor activităților?

Referințe

Comisia Europeană. 2003. „Evoluția negocierilor de aderare la UE.” http://ec.europa.eu/romania/documents/eu_romania/tema_20.pdf.

EUR-Lex. 2018. *Regulamentul (UE, Euratom) 2018/1046 al Parlamentului European și al Consiliului, din 18 iulie 2018, privind normele financiare aplicabile bugetului general al Uniunii, de modificare a Regulamentelor (UE) nr. 1296/2013.* Jurnalul Oficial al Uniunii Europene L193, 30.07.2018. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A32018R1046>.

- Guvernul României.** 1999. *Ordonanța nr. 119, din 31 august 1999, privind auditul intern și controlul financiar preventiv.* Monitorul Oficial nr. 430. 31 august 1999. <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/19169>.
- Ministerul Apărării Naționale.** 2019. *Ordin nr. M.100, din 13 mai 2019, pentru aprobarea Normelor metodologice privind sistemul de control intern managerial în Ministerul Apărării Naționale. Partea I.* Monitorul Oficial al României nr. 456. 6 iunie 2019. <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/214799>.
- Ministerul Finanțelor Publice.** 2014. *Ordin Nr. 1802, din 29 decembrie 2014 - Partea I pentru aprobarea Reglementărilor contabile privind situațiile financiare anuale individuale și situațiile financiare anuale consolidate. Partea I.* Monitorul Oficial nr. 963. 30 decembrie 2014. https://static.anaf.ro/static/10/Anaf/legislatie/OMFP_1802_2014.pdf.
- . 2019. *Ordin nr. 103, din 16 ianuarie 2019, privind modificarea și completarea Ordinului ministrului finanțelor publice nr. 923/2014.* Monitorul Oficial nr. 87. 4 februarie 2019. <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/210519>.
- Parlamentul României.** 2002a. *Lege nr. 500, din 11 iulie 2002, privind finanțele publice.* Monitorul Oficial nr. 597. 13 august 2002. <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/37954>.
- . 2002b. *Lege nr. 672, din 19 decembrie 2002, privind auditul public intern.* Monitorul Oficial nr. 953. 24 decembrie 2002. <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/40929>.
- . 2008. *Legea contabilității nr. 82 din 24 decembrie 1991 (**republicată**).* Monitorul Oficial nr. 454. 18 iunie 2008. <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/224183>.
- PODCA.** 2015. „Îmbunătățirea eficacității organizaționale a MEN și a instituțiilor subordonate prin dezvoltarea sistemului de control managerial intern.” <https://isjilfov.ro/files/fisiere/Newsletter-nr-2-SMIS-37635.pdf>.
- Secretariatul General al Guvernului.** 2018. *Ordin nr. 600, din 20 aprilie 2018, privind aprobarea Codului controlului intern managerial al entităților publice.* Monitorul Oficial nr. 387. 7 mai 2018. <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/200317>.

EDITOR

Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”
(Editură cu prestigiu recunoscut de Consiliul Național de
Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare)
Adresa: Șoseaua Panduri, nr. 68-72, sector 5, București
e-mail: buletinul@unap.ro
Tel. 319.48.80 / 0365; 0453

Bun de tipar: 05.07.2024
Lucrarea conține 130 de pagini.